

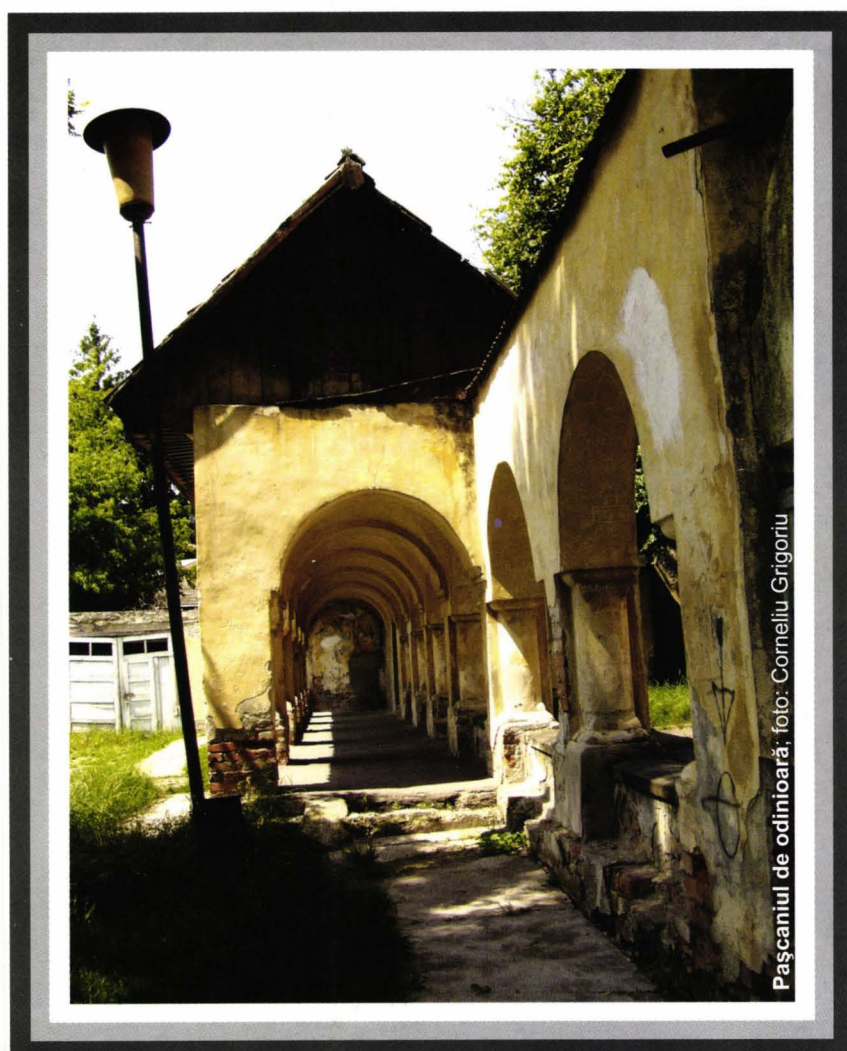
Revistă bimestrială de cultură

DACIA

LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu ♦ Anul XVII (serie nouă din 1990) nr. 68 (5/2006)

Pașcaniul de odinioară; foto: Corneliu Grigoriu

ISTORIA RESTAURĂRII, RESTAURAREA ISTORIEI

Alexandru ZUB: Claudiu Paradais - în amintire	1
Mircea A. DIACONU: Traian Chelariu (21.VII.1906 - 4.XI.1966). Scrisorile primului an de exil sucevean (II)	3
Liviu PAPUC: Epistole de-ale lui Vlahuță la Muzeul Literaturii Române din Iași	6
Leonard GAVRILIU: O scrisoare de la Nicolae Dunăreanu	8
Mircea COLOȘENCO: Emil Botta - tragicul iluminat	9
Alina TACU: „Premiul Opera Omnia este mai curînd profetic“ (interviu cu profesorul Alexandru Husar)	10

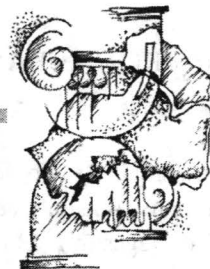
FERESTRE LUMINATE

Stelian DUMISTRĂCEL: Spațiul cuvântului - Pâinea exilului.....	15
Călin CIOBOTARI: Mirela Roznoveanu - „Între cultura română și cea americană nu există nici o punte de legătură“	16
Cassian Maria SPIRIDON: Dintr-o haltă părăsită - <i>Mișcări ale sufletului</i>	19
Arhimandrit Timotei AIOANEI: Urmați-le credința! - Irineu Protenco, un pribeag care a căutat împărăția lui Dumnezeu	20
Lucian Vasile BĂGIU: <i>Psalmii</i> (traducere de Bartolomeu Valeriu Anania) între <i>Septuaginta</i> și <i>Textul Masoretic</i> (II)	23
Marius Marian ȘOLEA: <i>Poem social</i>	26
Arbater FILOTHEANU: <i>Elegie despre cai și drumuri</i>	26
Viorel DINESCU: <i>Trenuri cu ferestre aprinse</i>	26
Carmelia LEONTE: Demnitatea privirii	27
Carmen PETCU: Muzicalitate și ritm mistic în poezia lui Paul Verlaine	28
Liliana URSU: Pagini din cutia de ienupăr - <i>Cutia de ienupăr</i>	31
Bogdan ULMU: Un mare gazetar, aproape uitat - Mircea Grigorescu	31
Grigore ILISEI: Graffiti - Călin Alupi, un veac de la naștere	32
Elena-Iuliana DORNESCU: Eminescu dincolo de stilistică. „Într-o lume de neguri“ - Un exercițiu agnostic	34
Nicolae PANDELAȘ: <i>eul meu vulnerabil, ...rotundul superlativ</i>	37
Andrei VARTIC: Codul de la Voroneț	38

ARCA LUI NOE

Cezar IVĂNESCU: <i>La Nymphette</i>	39
Constantin CIOPRAGA: Profil de poet - Dionisie Duma	40
Florin MAFTEI: <i>În Lunca Prutului, la Hermeziu</i>	41
Ioan HOLBAN: Oameni dați afară din lumea lor	42
Vasilian DOBOȘ: Prietenii Iașilor - Adrian Matei	44
Gavril ISTRATE: „Octavian Goga în memoria și conștiința critică românească“	45
Ioan IACOB: Drumul către divinitatea esențelor	47
Marian BARBU: Existențialismul din teatrul religios	48
Dan DĂNILĂ (Germania): <i>Iisus</i>	49
Adina HULUBAȘ: Codrul Borzei - valori matriciale	50
Dumitru VACARIU: <i>Fragmente de psalmi...</i>	54
Ludmila ROTĂRAȘ: <i>Impas, Pe strada cu lumini</i>	54
Ionel SAVITESCU: Eliade și Portugalia	55
Iancu GRAMA: <i>golul dintr-o aulă veche, se face liniște în privirea înserării, repetări solitare incunabul care acoperă doar o singură șoaptă</i>	57
Cosmina BERINDEI: Structura mitopoetică a romanului „Mesia“ de Andrei Codrescu	58
Rodica MUREȘAN: Pe lungul drum către revelație - POEZIA	60
Ovidiu DRIMBA: Elogiul poetului (C.D. Zeletin)	62
Constantin SECU: Priviri critice - <i>Anotimpul cailor, Zar bizar, Matei Vișniec un optzecist atipic</i>	63
D'ale breslei: Premiul „B. Fundoianu“ (I.C), ANUARUL Muzeului Etnografic al Moldovei (L.A.), Concursul Național de Poezie „N. Labiș“, ediția a XXXVIII-a, Suceava și Mălini	64

„Dacia literară“ este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (A.P.L.E.R.)

Alexandru ZUB

Claudiu Paradais - în amintire

Lume cu orizont blocat, cu elanuri frânte de adversităţi cu sincope curriculare la tot pasul, generaţia care a debutat profesionalmente la mijlocul anilor '50 numără totuşi destule reuşite remarcabile. Parte din ele s-au vădit chiar eminente (E. Simion, M. Sorescu, N. Stănescu etc.), altele s-au impus ca realizări semnificative pentru epocă, în profida obstrucţiilor de tot felul. Din ultima categorie, să ne fie permis a evoca aici un om de carte, de ştiinţă şi de artă care ne-a părăsit de curând.

Claudiu Paradais mi-a fost coleg (cu un an mai mare) la Facultatea de istorie, pe care a absolvit-o în 1956: an fatidic, care ne-a marcat la amândoi destinele. El a plecat apoi la Bucureşti, ca să studieze germana, în virtutea unei pasiuni ce îl deosebea net de restul studenţilor. Traducea din poezia universală şi ţinea să-şi perfecţioneze uneltele necesare. Eu eram implicat atunci într-o activitate ce avea să-mi aducă o lungă reclusiune politică, situaţie răsfântă apoi şi asupra restului de viaţă, cum se întâmpla adesea în epocă.

Destinul ne-a hărăzit aşadar căi diferite: lui, pe o linie preponderent artistică, în calitate de poet, traducător, istoric al artelor; mie pe linie istoriografică, sub aspecte diverse, uneori tangente cu lumea aspiraţiilor sale. Nu ne-am

intersectat paşii decât rar şi aproape aleatoriu, cu toate că trăiam în aceeaşi urbe şi aveam, cum se spune, aceeaşi formaţie de bază. În puţinele şi scurtele noastre întâlniri, am simţit însă că ar fi voit să le prelungească, iar o dată a ţinut să mă prevină că are a-mi spune ceva important şi am înţeles, mai mult din gesturi, că se referea anume la

contextul condamnării mele. Nu s-a ivit însă nici un prilej bun pentru aceasta.

La 18 iunie 2004, Claudiu Paradais era omagiat, în sala Senatului Universităţii „Al.I. Cuza”, cu prilejul publicării volumului *Rătăcit printre poeţi*, pe seama căruia s-au rostit atunci, cu aplicaţie, profesorii Constantin Ciopraga şi Al. Husar. Mi-a fost dat să iau parte la acea manifestare şi să adaug chiar un cuvânt de preţuire, fără a bănuî că e şi cel din urmă. Păstrez însă pe exemplarul oferit de autor, asigurarea de afectiune şi admiraţie, în lumina căreia caut să întrevăd cât de cât sensul confesiunii promise şi neîmplinite.

Prefaţa volumului se intitula tot *Rătăcit printre poeţi*: un fel de a-i sublinia desigur intenţia subliminală. Autorul se mărturisea pe multe pagini, motivându-şi iniţiativa, dar şi pentru a împlini unele datorii de inimă, faţă de cei care i-au stimulat strădaniile scriitoriceşti. E

un text memorabil, de ego-istorie bine vegheată, din care se degajă marea sensibilitate ce stă la baza inițiativelor sale poetice. Regăsim în el reperatele unei biografii de intelectual sensibil la universul artelor, însă și acele întâlniri memorabile pe care eruditul istoric al artelor a ținut să le evoce pentru a-și motiva „rătăcirea printre poeți”.

Titlul acestei cărți, care îi încheia fericit opera, ne amintește de inconfundabilul *Singur printre poeți*, cartea de debut a lui Marin Sorescu din 1963. Titlul numai, incitant și ironic, fiindcă materia însăși diferă esențial. Opera poetică a autorului nu se limitează firește la volumul în cauză, traducerea epopeii *Cântecul niebelungilor* lipsind, spre exemplu, însă el cuprinde texte definitorii pentru această dimensiune a creației sale, în economia căreia autorul însuși a deosebit versurile originale de tălmăciri, cu subdiviziunile tematice respective. Nu stă în gândul nostru să le examinăm. Dacă le-am amintit aici, este numai ca pretext pentru unele considerații despre istoric, erudit, omul cetății, în așteptarea unui comentator mai aplicat.

Claudiu Paradais vine dintr-o familie pe care singur o socotea „modestă, fără pretenții intelectuale”, dar sensibilă față de binefacerile culturii, atentă la valorile înșușite prin lectură¹. Voind să devină poet și căutând cărări spre o asemenea creație, a frecventat mediul literar al studenției sale, din care a reținut reperate memorabile: M. Codreanu, O. Cazimir, N. Labiș, G. Lesnea, G. Tutoveanu, la care se și referă într-un preambul memorialistic la volumul *Rătăcit printre poeți*. Culegerea amintită nu e voluminoasă, dar consistentă, urmând pesemne un îndemn mai vechi, al poetului rămas celebru printr-un sonet, acel Anvers de care își aduce undeva aminte chiar el, aspirând poate la același destin.

I-a fost dat însă o realizare deplină în sfera culturii, înțelesă ca domeniu multidisciplinar, servit de toate vocațiile. În acest domeniu, palmaresul lui Claudiu Paradais e la fel de amplu pe cât de variat. S-au rostit deja asupra acestuia mai mulți specialiști, sub unghi istoric (L. Boicu), artistic (I. Alexandru, Al. Arbore, A. Leon, G. Muntean, R. Șorban), literar (O. Cazimir, V. Cuțitaru, I. Popescu), muzeografic (I. Opriș)², iar moartea autorului, intempestivă, a produs și ea reacții demne de semnalat³. Opera în cauză are încă nevoie de timp spre a fi asimilată științific și cultural. Amplitudinea și bogăția ei derutează. Deși mai la îndemână, lucrările de istoria artei nu sunt nici ele destul de cunoscute.

Cu titlu de exemplu, să amintim din ampla bibliografie în acest domeniu, câteva studii de referință: *Valori ale*

picturii românești în Muzeul de artă din Iași, 1970; *Valori ale picturii universale în Muzeul de artă din Iași*, 1972; *Pictori ieșeni*, 1972; *Ștefan Dimitrescu, monografie*, 1978; *Un cititor uitat - Scarlat Vârnav*, 1983; *Victor Mihăilescu Craiu*, 1984 etc.

Cel mai impresionant studiu, întocmit la interferența istoriei cu artele, a vieții spirituale cu enciclopedismul, rămâne însă impozantul volum intitulat *Comori ale spiritualității românești la Putna*, (1988). Claudiu Paradais sistematiza acolo eforturi îndelungate, ale sale și ale altora, sub unghiul documentației, ca și pe linia interpretărilor. Practic, documentația începuse cu trei decenii mai înainte, iar interpretările au cunoscut între timp sensibile modulații. Modelul (dacă a existat în adevăr unul) era nu mai puțin impunătorul volum *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare* (1964), îngrijit de Mihai Berza, ca efect al sărbătoririi unei jumătăți de mileniu de la urcarea pe tron a voievodului. Legenda, istoria și evlavia se întâlneau în acel spațiu, după cum remarca însuși Patriarhul Teoctist în prefață, subliniind totodată valoarea contribuțiilor aduse de autor la cunoașterea aceluia tezaur. Istoriografia propriu-zisă, istoria artelor, istoria bisericii erau puse la contribuție în studiul dedicat comorilor de la Putna, studiu rămas exemplar în cultura română: un bilanț exhaustiv, o enciclopedie *sui generis*, la care istoricii se vor raporta mereu cu folos. Elaborarea unui compendiu se vădea de pe atunci indispensabilă⁴, dată fiind mulțimea documentelor puse la lucru și semnificația acestui „topos sacru al neamului”, cum l-a numit Ioan Alexandru în postfața lucrării⁵.

Atașamentul lui Claudiu Paradais față de asemenea valori e un fapt exemplar, ca și modul în care a știut să-l exprime de-a lungul unui jumătăți de secol.

1 Claudiu Paradais, *Rătăcit printre poeți*, Ed. Vasiliana '98, Iași 2003, p. 5

2 Vezi referințele în *Scritori și publiciști ieșeni contemporani*, de N. Busuioc, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2002, p. 318-320

3 Val. Condurache, *Claudiu Paradais*, în *Ziarul de Iași*, 22 mai 2006, p. 6; Valentin Sava, *Claudiu Paradais – în memoriam*, în *Cronica*, XLII, 6, iun. 2006, p. 2

4 Claudiu Paradais, *Măndstirea Putna - compendiu*, Iași, 1989, cf. G. Munteanu *Cartea Putnei de C. Paradais*, în *Adevărul*, 1 ian. 1990

5 Claudiu Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, 1988, p. 626-628; Ioan Alexandru, *Eterna Putnă*

Mircea A. DIACONU

Traian Chelariu (21.VII. 1906 - 4.XI. 1966)

Scrisorile primului an de exil sucevean (II)

... Așadar, primul an la Suceava: un an al singurătății (aproape de pustnic), al obligațiilor financiare (înregistrate cu o exactitate de soldat, dovadă a dificultăților trăite) și al speranței...

Suceava, 4 decembrie 1964

Draga mea Steluța și dragă Șerbane,

pe la ora 14 am primit scrisoarea voastră, iar pe la ora 14:30 am încasat lichidarea convenită pe luna noiembrie. Acum vă răspund și, dimpreună cu aceste rânduri, voi expedia acasă, ca să nu-i am asupra mea, 750 lei, care, dimpreună cu cei 300 lei deja trimiși, fac 1.050 lei pe luna noiembrie. M-am străduit să vă pot trimite mai mult, însă, dat fiind că trebuie să cheltuiesc și cu trenul 200 lei și dat fiind că mai am de cumpărat câte una alta, nu pot rămâne chiar la limita rezistenței financiare. Deocamdată nu am plătit nici căminul și nici nu mă grăbesc să-l achit până nu mi se va cere acest lucru. Eu am primit și scrisorile de la Măișoara – Dan și Petrică. Lor însă le voi răspunde, concret, prin vizita pe care am să le-o fac când, pe marți-miercuri (= 8/9 XII), voi fi la București, căci tare mi-i dor de voi toți și, dacă nu aș avea ce lucra, ar trebui să urlu de singurătate. (Iată de ce mă bucură foarte mult, Steluța, propunerea ta de a veni la mine și de a rămâne cu mine peste sărbătorile de iarnă, chiar dacă, până atunci, nu voi fi primit garsoniera promisă!). Când voi veni acasă, voi aduce și primul din caietele mele sucevene, un fel de jurnal în care aștern cam tot ce fac în respectiva zi, și vei vedea că mă străduiesc să folosesc timpul liber de care dispun din belșug aici. Steluța mea dragă, să știi că dacă vom avea sănătate și curajul corespunzător, vom mai putea recupera, fie și numai în parte, paguba pricinuită de anii de încercare ce s-au abătut, ca asupra atâtor altor oameni nevinovați, și asupra noastră. Bineînțeles că nu putem repara pagubele pricinuite de ineluctabila trecere a zilelor. Dintre lucrările plănuite, la locul prim am așezat lucrarea de doctorat. Am și adunat ceva material pentru această teză pierdută în 1940 din marea milă a vremurilor care, urnite din locul lor, s-au abătut cu violență de uragan asupra lumii pașnice și, deci, și asupra noastră. Totuși, tu, Steluță, nu-ți irosi sănătatea zădărnindu-te peste măsură pentru a face față greutăților zilnice. Nu vom pieri nici de foame și nici striviți de frig sau de datorii bănești. Putem, în schimb, pieri asfixiați de cețurile grijilor excesive. Ascultă-mă, draga mea, și nu te mai îndârji atâta. Vom ieși, sunt convins de acest lucru,

și noi la un liman mai liniștit și mai senin. Numai nu trebuie să forțăm vâslele. Uite, zilele trecute am avut o de tot plăcută surpriză: o colegă de la catedra de limbă și literatură română m-a întrebat dacă Tr. Chelariu, citat la bibliografia care însoțește recent editatul volum de versuri al Magdei Isanos, sunt eu. Am răspuns afirmativ și consultând, apoi, la biblioteca Institutului, respectivul volum, am putut citi, în fruntea listei de indicații bibliografice: „Traian Chelariu, Poezii (Cronica literară), «Universul literar», an L, 1943, nr. 17, 20 iunie, p. 5”. E, totuși, un eveniment! Gândește-te că, până mai acum doi ani, numele meu era un nume de ciumat! Deocamdată, însă, e prudent să fiu cât mai modest și cât mai activ în schimb. Dumnezeu ne va ajuta și vei vedea că tot noi doi, Steluța, vom răzbate biruitori până la capăt potrivnicile vieții, chiar dacă, pe bun temei sau pe bănuială, te-ai mai îndoit uneori de dragostea pe care ți-o port ție și copiilor noștri. Faptul că nimeni nu te mai întreabă nimic despre mine să nu te contrarieze. Oamenii suferă, după părerea mea, de o problemă specială, pudoarea, care îi împiedică să se intereseze, în mod fățarnic, și să se bucure, tot în mod fățarnic, de evoluția succesului cuiva pe care cineva mai cu dragă inimă i-ar fi consolat insuccesele darnic tolerate de aceeași inimă sinceră. Imaginează-ți câtă ar putea să fie nu tăcerea, ci bârfa în cazul în care aș mai înregistra nu acest așa-zis succes universitar, ci un succes cu adevărat succes, de pildă unul cu ecou amplu literar sau științific. Dar vom mai vorbi și acasă despre astfel de lucruri. Până atunci să rămânem sănătoși. Eu te sărut cu mult dor și-ți spun la revedere, Steluța, vrednic, albino, prea copleșită de grijile vieții. Pa! La revedere!

Traian

Dragă Șerbănuș, eu îți mulțumesc pentru toate câte îmi scrii și te asigur că am deplină încredere în tine. Caută să ieși bine la examene, să-ți vezi și de pasiunile tale artistice, iar cu prietenii, pe cât posibil, să ții calea de mijloc, căci prietenii adevărați întâlnim unul-doi în întreaga noastră viață. Spune-i mămică că i-am scris și lui Vintilică și celorlalți de care îmi vorbește mămică. Pa! Te sărut! Sărutări Măișoarei, lui Dan și tuturor ai

noștri. La revedere, tata!

P.S. Dragă Steluța, deocamdată n-am să pot cumpăra nimic din cele dorite, căci și pe aici prețurile au crescut și nu are haz să transportăm cale de peste 300 de km o marfă care mult mai ușor poate fi adusă din Piața Matache. Pa!

Traian

Suceava, 15. XII. 1964 (marți)

Draga mea Steluța și iubiții mei toți, Măișoara, Șerbane, Dan etc., etc.

Nu v-am putut scrie luni, după cum îmi propusesem, deoarece, de la orele 8 la 12, am avut obligația de a ține cele două cursuri de pedagogie și psihologie, cursuri la care am avut și inspecție din București (Tov. Oprescu), iar după-masă a trebuit să asist la niște lecții la Școala Medie nr. 1 „Ștefan cel Mare” din Suceava, școală la care studenții noștri își fac practica pedagogică. Aflați că la inspecție am ieșit foarte bine, căci, vorba unui coleg mai tânăr, „Tovarășul Chelaru i-a înnebunit, prin prelegerile sale, pe studenții noștri!”. Se pare că sunt primul cadru didactic care încerc să fac aici cursuri la nivel universitar. De altfel inspectorul Oprescu m-a sfătuit să părăsesc momentele de dictare a unor părți ale cursului și să vorbesc cât mai mult. D-sa mi-a spus: „prin vasta dumitale cultură stimulezi mult mai mult pe studenți la muncă individuală decât prin pasajele pe care le dictezi”. Am obiectat că studenții nu au manuale pentru studiul individual. Inspectorul Oprescu a fost de părere ca Institutul să le procure, mai ales acum, când a apărut și nu s-a epuizat ediția a III-a a manualului de pedagogie. Eu sesizasem, de altfel, rectoratul de faptul că a apărut această a III-a ediție și am primit asigurări că un număr de manuale vor fi procurate de bibliotecă. Deci, odată angajat pe calea bunului nume, va trebui să nu slăbesc nici un moment pregătirea cât mai temeinică a cursurilor pe care le țin. O altă propunere pe care am făcut-o rectoratului a fost aceea de a vorbi în cadrul comemorării I. Creangă, despre „Ion Creangă – Educator al poporului nostru”. Și această propunere a fost luată în considerație. Sper să pot spune lucruri noi, căci, din câte știu, lectura pe care vreau să o evidențiez în ceea ce privește opera lui Creangă nu a fost încă discutată. De asemenea, am înregistrat și cererea referitoare la salarizarea mea începând cu data de 7 oct. 1964. Prorectorul a pus rezoluția corespunzătoare. Nu știu însă când voi primi respectivii bani, acum la avans (=19 XII) sau la lichidare (4 I 1965). Deci rămâne de văzut.

Dragă Steluța, tu să nu te răzgândești și să nu vii la Suceava! Să știi că eu te aștept! Sunt convins că cele câteva zile pe care le vei petrece aici îți vor fi zile de desțindere și odihnă. Imediat ce primesc chenzina, îți trimit partea de bani hotărâtă. Dacă încasez și restanța pe octombrie, îți trimit și banii respectivi. Tu însă, gospodină cum ești, să nu-ți faci socotelile înainte de a primi banii. Lui Șerban îi lași cât îi trebuie. Eventual îi rogi pe Măișoara și pe Dan să facă gospodărie comună în timpul lipsei tale din București și totul ar fi bine. În orice caz, să vii! De asemenea, te rog să mă anunți când vii și cu ce tren sosești, ca să te pot aștepta în gara Ițcani (care este după Burdujeni!) căci ți-ar fi greu să te descurci singură. Tu caută să vii într-una din zilele de miercuri – duminică, căci în alea de luni și marți sunt prins cu cursurile mele didactice.

Eu am sosit cu bine la Suceava și am găsit totul bine. Ți-am expediat o telegramă, duminică, și bine am făcut, căci ți-aș fi putut scrie abia astăzi și ai fi fost îngrijorată. Așteptând răspunsul tău, te îmbrățișez cu dragoste și-ți spun: pe curând la revedere în Suceava!

Dragă Șerbănuțule,

pe tine te rog să o convingi pe mămica să vină la Suceava. Măcar peste sărbătorile de iarnă. Când am plecat, tu, obosit de ale tale, dormeai încă. Eu te-am sărutat pe frunte și ți-am dorit reușită deplină în toate cele bune și frumoase ale tale. Nu uita că ești un tânăr dotat și că ai obligații față de înzestrările tale. Să știi că eu mă interesez cu dragoste de toate încercările tale, chiar dacă nu ți-o arăt. Îmi place să am un fiu cu care să pot să încep să mă laud. Dacă s-ar putea plasa și Măișoara într-un serviciu, aș fi de-a dreptul mulțumit. Te rog transmite-le lui Dan și Măișoarei gândurile mele cele mai calde de dragoste. De asemenea, și tuturor ai noștri. Tu și Dan mi-ați promis câte un desen sau o pictură ca să îmi împodobesc camera. Nu e grabă. Însă vă rog să vă țineți de cuvânt. Vă sărut pe toți și vă spun la revedere! Tata

Suceava, 21 dec. 1964 (luni)

Steluța, draga mea,

Scrisoarea trimisă expres prin avion, datată la București, cu 18-XII-64, am primit-o abia astăzi. După ce vorbisem la telefon cu tine și probabil, printr-o neînțelegere, rămăsesem convins că scrisoarea trebuia să fie aici cel târziu odată cu coletul care conținea opera lui D. Hume, mi-am făcut fel de fel de gânduri, care de care mai prăpăstioase. Aceasta cu atât mai mult cu cât pe

aici, din curiozitate particulară sau alta, se mai deschid unele plicuri înainte de a fi predate persoanei căreia îi sunt adresate scrisorile. Astăzi, primind expresă ta, am respirat ușor. Și acum câteva cuvinte cu privire la partea dintâi a conținutului scrisorii tale: Să știi, Steluțo, că tu te nedreptățești în mod grav, diminuându-ți, în felul în care-o faci, valoarea ta personală! Se poate oare să grămădești atâtea lucruri negative pe socoteala ta?! Dar crezi tu că, fără de tine, vreunul dintre noi, Măișoara, Șerban și eu, ar fi putut răzbi prin greutățile câte ne-au copleșit de la 1940 încoaace?! De ce ești atât de nedreaptă cu tine?! De ce te subestimezi?! Să nu o mai faci! Pe mine mă doare. Eu am avut în tine o tovarășă de viață excelentă și sunt încredințat că, până la sfârșitul zilelor noastre, ne vom putea bizui unul pe celalt. Te rog foarte mult, Steluțo, să nu te mai acuzi. Când vei veni la mine, vom sta de vorbă și te vei convinge că nu ai dreptul să te minimalizezi. Eu ți-am trimis, telegrafic, 500 de lei, căci nu am încasat încă restanța pe oct. 1964. O voi încasa, probabil, odată cu lichidarea salariului pe decembrie, în ziua de 4 ian. 1965. Încasasem 950 lei. 338 lei m-a costat masa, diversele articole de toaletă, hârtia de scris etc. 338 + 55 lei fac 838. 950 lei – 838 lei fac 112 lei. Aceștia sunt banii de care dispun în prezent. Prevăzând acest lucru mi-am permis să-ți sugerez să accepți o sumă mai mică de 400 lei. Se vede însă că ai avut nevoie de bani. De aceea ți-am trimis 500 lei. Îți scriu toate acestea nu pentru a te pune pe gânduri în ceea ce privește venirea ta la Suceava. Voi face tot posibilul să procur de undeva două-trei sute de lei ca să-i avem pentru zilele cât vei sta cu mine, căci mi-ar place să ies la restaurant cu tine și să facem vreo două-trei vizite. Tu mi-ai spus că vei putea veni cu ceva bani. În fine. În orice caz, luni, 4 ianuarie 1965, încasez avansul pe ianuarie și, probabil, restanța pe oct. 1964. Ne vom putea reechilibra. Totul e să răzbatem până atunci. Iar dacă va fi să nu pot face rost de cât ne trebuie, tot nu vom mizera, căci masa la cantină este bună, iară camera în care locuiesc de asemenea. Eu am citit cu atenție scrisoarea lui Jean. De aceea nu mă grăbesc să-i răspund. Câteodată și o oarecare întârziere contribuie la o mai clară explicare a lucrurilor. Îi voi scrie când vei veni tu aici. La plecare vei lua scrisoarea și, completând-o cu fotografiile respective, o vei expedia din București. Nici lui Victor nu-i scriu deocamdată. Știi de ce? Fiindcă, până în prezent, Măișoara a

i-a scris în numele meu și, dat fiind că Măișoara are un alt fel de scris, tot ea trebuie să conti-nue, deocamdată, corespondența în numele meu. Altfel, Victor ar putea fi nedumerit. Ceea ce îți trimit este Delegația cerută. Cele două volume de D. Hume sunt exact ceea ce-mi trebuie. Și-ți mulțumesc în mod special pentru grija pe care ai avut-o! Eu ți-oi achita separat costul acestor 2 volume, căci procurarea lor nu trebuie să știrbească deloc cota care vi se cuvine pentru a exista în București. Eu mă mai pot strecura aici, voi însă nu. Totuși, din suma pe oct. 1964 va trebui să achit datoria către prof. Vintilă Mihăilescu (= 500 lei) și, eventual, cea către soția lui I. Antohi (= 200 lei). Vom vedea cât încasăm. Când vei veni la Suceava, vei vedea cum o duc eu aici și vei fi mult mai liniștită. În ceea ce privește însă sentimentele mele față de tine și față de copii, oricât de complex și de ciudat aș fi, să știi Steluțo, că eu vă iubesc cu adevărat. Eu te aștept, principial, la rapidul care sosește, la Ițcani, duminică 27-XII ora 13,35 sau așa ceva. Numai în cazul că ai veni în altă zi telegrafiază-mi. Tuturor celor ai noștri le doresc numai binele și tot binele! Dacă nu ți-e greu, adă-mi din bibliotecă cele 2 volume de Georg Trakl; unul, dacă nu mă înșel, e legat în pânză bleu, celalt în gri. Amândouă conțin poezii. Șerban le cunoaște. Te aștept cu mult dor, dragă Steluțo, și te îmbrățișez cu multă, multă dragoste. Lui Șerbănuș, Măișoarei, lui Dan, precum și tuturor ce țin de familia noastră, le trimit dragi salutări și sărutări.

La revedere, Steluțo! Traian

Pregătiri în vederea redeschiderii expoziției permanente de la Muzeul „Vasile Pogor“

Foto: Ioana Coșoreanu

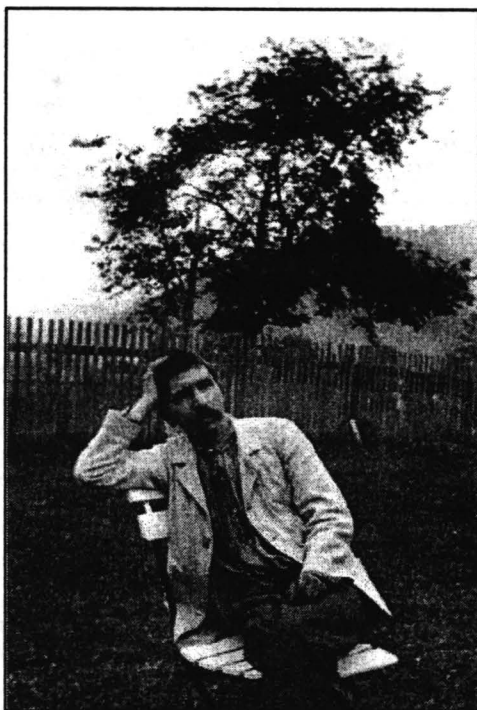
Liviu PAPUC

Epistole de-ale lui Vlahuță la Muzeul Literaturii Române din Iași

Odată cu trecerea la cele eterne a polivalentului Alexandru Vlahuță (1858-1919), publicistul botoșănean Cicerone Iordăchescu constată: „Critica noastră literară, grăbită și superficială, a căutat totdeauna să-l micșoreze pe acest mare dispărut, pentru că primele lui începuturi sunt umbrite de uriașa figură a lui Eminescu, a cărui extraordinară personalitate, timp de un sfert de veac, a ținut în robie mintea și sufletul celor ce se încumetau să scrie versuri. Dar pe când nimic n-a rămas din încercările celorlalți, de la Vlahuță avem numeroase poezii erotice, satire ca *Delendum* și sonete ca *Lăsați-mă singurățății mele*, pe care le-ar fi iscălit cu entuziasm însuși Eminescu, căci Vlahuță are cultul formei impecabile; în arta versificației a fost ajutat de un simț muzical fără pereche, ceea ce nu totdeauna se poate spune despre marele lui înaintaș” („Glasul Bucovinei”, An. II, nr. 320, 25 dec. 1919, p. 2).

Situația nu este mai bună nici astăzi, în ceea ce-l privește pe vrednicul nostru înaintaș, de la statutul de „clasic în viață” la un moment dat, ajungând acum să nu mai fie pomenit nici măcar în manualele de liceu! Iar dacă unele aspecte ale creației sale au fost interesat supralicitate în epoca imediat trecută, acesta nu este un motiv pentru a fi aruncat la coșul de gunoi al literaturii române, în favoarea unor scribi al căror merit nu este altul decât că încă mai răsufală.

Muzeul Literaturii Române din Iași dispune de câteva epistole semnificative ale vajnicului animator cultural, părinte al publicațiilor „Vieața”, „Sămănătorul”, „Scriitorii români”, „Dacia” sau „Lamura”, cel care „a fost un generos, care își deschise larg tot sufletul pentru obște” și care „rămâne propovăduitorul blând al tăcutei religii de dreptate și muncă, de răbdare și suferință” (Leca Morariu, în idem, nr. 295, 23 nov., p. 1). Scriitor-cetățean, Vlahuță a fost apropiat de cauza românilor basarabeni și ardeleni, aflați pe atunci sub ocupație străină, a pus la suflet viața țaranului și a încercat să se implice în îmbunătățirea sorții acestuia, a militat pentru un alt statut, mai bun, al scriitorului în societate, consonează cu I.L. Caragiale în veștejirea manifestărilor bombastice prilejuite de Expoziția din 1906 (vezi, în

acest context, excelentul volum *Mitică și Nenea Iancu la Berlin*, subintitulat „roman documentar”, autori Bogdan Bădulescu și Olga Rusu, Princeps Edit, Iași, 2006, 464 p.), toate aceste aspecte desprinzându-se și din cele șase epistole care urmează, una către un Florea din Basarabia și 5 adresate prietenului din copilărie Paul Bujor (parțial publicate de acesta în vol. *Amintiri de A. Vlahuță și I.L. Caragiale*, București, 1939):

I.
*Direcțiunea revistei „Vieața”,
Bulevardul Academiei No.4
București, 17 august 1894
Stimate Dle Florea,*

*Vă trimetem odată cu asta trei
No. din „Vieața” sub bandă. Ce
bucuroși am fi și noi să putem
trimite cât mai des fraților de*

*pe-acolo câte ceva din literatura noastră, dar nu știm dacă
guvernul rus îngăduie această nevinovată corespon-
dență. Răspundeți-ne dacă ați primit exemplarele ce vi s-au
expediat azi, ca să știm dacă // trebuie să vă trimetem și
pe celelalte. Plata abonamentului – lucru cu totul secundar
în cazul de față – veți face-o la sfârșitul anului, după
ce veți fi primit toate numerele (52). Am dori să avem cât
de mulți cititori pe-aici. Cu plăcere am trimite gratuit
revista noastră la un număr de adrese ce ni s-ar arăta,
bine înțeles, dacă lucrul se permite de guvernul
DVoastră. Revista noastră nu e politică, ci numai lite-
rară.*

Cu toată stima

A. Vlahuță

Bulev. Academiei 4//

*P.S. Suntem la No. 32 al revistei; vom căuta să vă
procurăm de la No. 1 colecția completă.*

[Muz.Lit.Rom. Iași, Inv. 2203; în capul paginii 1: „Primit 27 August”]

II.

Frate Bujor,

*Pe fugă-ți scriu câteva rânduri, ca să-ți mulțănesc,
să te sărut și să-ți spun că te-așteptăm cu dor în căsuța
noastră, care n-a avut încă cinstea să te acopere. Ce de
prostii o să mai facem și cât o să mai râdem seara la cul-*

care, și dimineața, și de dimineața până seara! Ești așa de drăguț și-mi spui lucruri așa de... care merg la inimă, ș-așa m-a pălit un dor de tine citindu-ți scrisoarea, că, dacă n-aș fi avut de făcut nr. 2, m-aruncam în tren cu Cioflecul meu și... ceea ce-i azi o dorință ar // fi deja o amintire.

Minunată este ideea unui șir de răvașe! Sunt atâtea de spus, Doamne.

Cu ce nerăbdare aștept să-ți dezlegi sacul la gură!

Mai citește-o dată bucata lui Gorun și sonetele lui Iosif. Eu am plâns pe ele. În nr. 2 vom da o baladă de I. Bârzean – un nou Eminescu al neamului nostru.

Mă simt întinerit cu băieții aceștia așa de talentați, așa de cinstiți, așa de români. Vino mai din vreme. Noi o să lipsim cele trei zile de Crăciun. Vei fi bucuria copiilor și vei ținea locul meu în mijlocul „redactorilor”, pe care-i vei avea în toate zilele la masă. Vino cât poți mai din vreme, că am o adevărată // nostalgie de tine, și să știi că nu-ți dau drumul până după Bobotează.

Mă cheamă la tipografie.

Sărutări fratelui Găvănescu.

La revedere

Vlahuță

Marți

[Muz.Lit.Rom.Iași, Inv. Nr. 8730 – cu creionul, data de 18 decembrie 1901, scrisă de Paul Bujor. Se referă la nr. 2 din „Sămănătorul”.]

III.

Frate Pavele, mă zgâlție trenul și-ți scriu pe linia Sinaia-Comarnic. Am venit cu H. Și tot drumul am vorbit de tine. Ce om drăguț și cum te-nțelege și te prețuiește! „Îmi pare rău că nu-l pot avea și-mi pare rău că nu găsesc pe nimeni de forța lui Bujor pentru treaba asta!”. I-am dezvoltat motivele tale și s-a convins și el că ai perfectă dreptate, și te-am admirat împreună ca pe un exemplar prețios și foarte rar în țară la noi, unde aștepta mîini se-ntind cu lăcomie după un lucru pe care tu îl refuzi cu atîta demnitate. Să trăiești, dragă Bujor, și te pup cu dor. Am făcut cunoștință cu Zarifopol. Ce băiat distins și simpatic. Fratele tău Vlahuță.

[Muz.Lit.Rom. Iași, Inv. nr. 8738, Cartă poștală, „D-lui P. Bujor, Profesor universitar, Iași” (cu creionul), ștampilele poștelor: Ploiești 7 oct. 1902, Jassy 9 oct. 1902. Cu cerneală neagră, comentariul lui Bujor: „Cele scrise în carta aceasta poștală se referă la refuzul ce am dat fostului ministru Haret la propunerea ce mi-a făcut de a primi postul de Inspector general la Ministerul Instrucției. P.B.”.]

IV.

Frate Bujorică, te-am tot așteptat de sărbători. Tare-aș vrea să te văd și să mai stăm de vorbă, că multe mai sunt de spus acum.

Dar ce-i cu revista, de nu-mi vine?

E așa de greu s-o scoateți regulat la zi-ntâi?

Noi stăm aici pîn-la toamnă. Vom lipsi numai la

vară vreo 40 de zile, pentru Constanța. Nu putem să ne vedem în vremea asta? Datoria m-ar călca acum pe mine să vin. Dar între noi nu se-ncap de astea. În sfârșit, care-o putea-ntâi. Că vreau să vorbim pe larg și de ce se face, și de ce-ar fi de făcut, și de ce // se poate face pentru bietul nostru popor.

Eu am văzut aici, în mic, cum se usucă și moare o bucățică din neamul acesta vânjos, care-a răzbit prin atâtea nevoi. Am fost la scrânciob, a doua zi de Paști. Flăcării chirciți la trup și galbeni la față, îmbrăcați nemțește, cu guler nalt și cu cravată, fetele-n rochii de oraș, cu pălărie și cu mănuși, scârbos de sulemenite, zicându-și bonjour în loc de Christos a înviat, jucând vals și „pas de patinoir” și spuind merci „cavalerului” care face grații // când „poștește la danș”. Hora nu se mai joacă. Doina nu se mai cântă prin părțile acestea. Au fost podgoreni cuprinși, trăiți în belșug. Filoxera le-a mâncat viile. Și-acum îi vezi, săracii, cum se usucă de pe picioare, măncați și ei de lene, de fudulie și de toate ticăloșiile acestei spoieli de civilizație, în care ne-am învățat ca țiganul în plasă.

Îmi propun să stau vreo câțiva ani de capul lor, să văd: n-oi putea să-i readuc la viață? Știi c-am să am de furcă. Dar am în nevastă-mea un admirabil tovarăș. Ea-și ia pe seamă vindecarea sexului ei. //

Am vorbit cu Cioflec să vă facă o cronică artistică (pictură și sculptură).

Scrie-mi. Știi adresa:

Plainești (Jud. Râmnicu Sărat).

Foarte interesant, și limpede, și frumos scris articolul tău din nr. 1 – aștept cu nerăbdare nr. 2.

Sărut mâna babei tale. Multe plocomenturi de la baba mea (Să nu mă spui).

Te îmbrățișez c-un dor aproape de explozie,

A. Vlahuță

Dragosloveni, 11 aprilie 1906.

[Muz.Lit.Rom. Iași, Inv.nr. 8732 – comentariul lui P. Bujor, cu creionul, la început: „Când și-a făcut cuibul de la Dragosloveni, iată planul lui de lucru pentru ridicarea satului. P.B. (pag. 2)”. Revista la care se face referire este „Viața românească”.]

V.

Iubite frate Bujor,

Îți scriu din Constanța, unde-am venit așa-n primblare pentru vreo două zile.

A fost un an rău pentru noi anul acesta. Am fost bolnavi; cuibușorul de la Dragosloveni l-au stricat... Bieții oameni, oare vor ști ei vreodată ce-au stricat? Apoi a mai venit și furia economiilor bugetare, care-a fost pentru noi o a doua devastare.

Când mă gândesc să fac iar gazetărie – m-apucă groaza. Și cu toate astea – n-am încotro. // Ce rău e că n-avem o revistă literară bogată, să poată plăti acolo vreo 50 de lei pentru o poezie, vreo 150 pentru o nuvelă!... Cu cât sunt mai la preț înjurăturile și trivialitățile, decît

cea mai bună și mai cinstită literatură! Aceeași spoială, aceeași minciună, aceeași ticăloșie pretutindenea. Doar că la țară poartă căciulă și opincă (pe unde mai poartă) – iar la oraș joben și ghetete de lac.

De patruzeci de ani ne gargarisim cu vorbe, iar Expoziția cu palatele ei de // mucava a fost încoronarea și cel mai minunat simbol al „civilizației” și „uimitoarelor progrese” pe care le proclamăm în toate discursurile, la toate banchetele... O, banchetele... Mult am mai benchetuit noi, Doamne! Oare ne vom deștepta de data asta? Nu prea văd semne.

Tu ce mai faci? „Viața R.” cum stă?

Te sărut,

A. Vlahuță

După Paști am să te vizitez. Scrie-mi.

[Muz.Lit.Rom. Iași, Inv.nr. 8731 – cu creionul, de P. Bujor, la început: „N-a avut parte să-și realizeze planul, căci vântul urât al răscloalelor de la 1907 i l-a spulberat. Iată ce-mi scrie:”]

VI.

Iubite frate Bujor,

Te-am citit cu evlavie. Foarte bine-ai făcut că ți-ai spus și tu cuvântul tău, cuminte și generos, în acest mare proces istoric, în care, de-atâta amar de vreme, de când se dezbate, n-au câștigat decât avocații.

Zilele trecute era să vin la Iași – ghici pentru ce... Ca să cunosc personal pe marele om de ispravă Matei Cantacuzino, și să-i arăt, din viu grai, toată admirația mea pentru frumosul și nobilul său articol din „Universul”.

Vă urez petrecere voioasă de sărbători. Sărutări de mâini Doamnei.

Te îmbrățișez cu multă dragoste,

Vlahuță

16 Dbre 1913.

[Muz.Lit.Rom. Iași, Inv. nr. 8737, cartă poștală „Domnului Paul Bujor Profesor Universitar Iași” – cerneală neagră. Stampilele poștei: Plănești 1 ian. 1914, Iași 2 ian. 1914].

Leonard GAVRILIU

O scrisoare de la Nicolae Dunăreanu

La 29 august 2006 s-au împlinit 115 ani de la nașterea, la Galați, a prozatorului Nicolae Dunăreanu, unul dintre cei mai buni prieteni din tinerețe ai lui Mihail Sadoveanu, alături de rădășeneanu N.N. Beldiceanu, stins „cu zile” la Iași, pe la 9 ianuarie 1923.

Cu N. Dunăreanu, autor de nuvele și schițe din lumea oarecum exotică a pescarilor din Deltă, am corespondat în anii 1960-1961, când am reușit să-l determin să devină colaboratorul revistei „Scrisul bănățean” de la Timișoara, în a cărei redacție lucram. Dau aici publicității una din scrisorile primite de la cel care a scris volume precum *Chinușii* (1907), *Răsplata* (1908), *Din împărăția stufului* (1914), și altele, o proză care a impresionat prin descrierea poetică a unor locuri sălbatice și a primitivității unor oameni care trăiau departe de civilizația acelei epoci.

București, 23 Septembrie 1961

Iubite tovarășe Gavriliiu,

Boala mea din ultimul timp, apoi a soției mele, a fost pricina întreruperii unei corespondențe atât de interesantă, născută în vremea când marele meu prieten Sadoveanu împlinea optzeci de ani.

Desigur că D^{tră} ați fost surprins de tăcerea îndelungată din parte-mi.

Dar, aici, intervine o exclamație. În 29 August a.c. am pornit și eu pe urma lui cuconu Mihai, împlinind tot optzeci de ani!

Acum, cu aniversarea zilei mele de naștere, Editura tineretului a pregătit un volum de nuvele, printre care intră și amintirea mea despre Badea Gheorghe.

Relativ la publicarea acestei bucăți, am de făcut o întrebare:

De ce s-a omis recomandarea publicației la Fondul literar, ca să mi se plătească dreptul de autor?

L-am rugat pe dragul meu prieten, Gavril Mihai, să vă întrebe la telefon de pricina acestei întârzieri.

Socot că D^{tră}, luînd notă de această omisiune, veți binevoi a îndrepta greșeala făcută.

Sper că în curînd să vă trimit o schiță, privind viața nouă a oamenilor muncii, din deltă – Sf. Gheorghe – unde am fost împreună cu Gavril Mihai.

Rugîndu-vă să mă onorați cu rîndurile D^{tră}, afit de duioase, și pline de nobleță, vă salut cu multă stimă.

N. Dunăreanu

Mircea COLOȘENCO

Emil Botta - tragicul iluminat

(Adjud, 15 septembrie 1911 - 24 iulie 1977, București)

Fiu al meleagurilor băcăuane, Emil Botta – frate mai mic al renașcentistului Dan Botta, la rândul său poet, dar și actor tragic, este una dintre distinssele personalități ale spiritualității române.

Absolvent al Conservatorului de Artă Dramatică din București, în anul 1932, devine actor de prestigiu al primei noastre scene, Teatrul Național din Capitală, pe care creează roluri memorabile din dramaturgia română și universală. Are și o filmografie bogată: *Se aprind făclile* (1939), *Bijuterii de familie* (1957), *Viața nu iartă* (1958), *Când primăvara e fierbinte* (1960), *Poveste sentimentală* (1961), *S-a furat o bombă* (1961), *Pași spre Lună* (1963), *Pădurea spânzuraților* (1964), *Șah la rege* (1965), *De-aș fi... Harap-Alb* (1965), *Răscoala* (1965), *Beatrice* (1965), *Dacii* (1966), *Faust XX* (1966), *Subteranul* (1967), *Columna* (1968), *Reconstituirea* (1969), *Dincolo de nisipuri* (1973), *Mastodontul* (1975), *Premiera* (1976). „Pe ecran, ca și pe scenă, interpretează personaje dominate de sfâșieri lăuntrice, pendulând între morbid și iluminare.“ (Cristina Corciovescu, Bujor T. Ripeanu, 1996).

A fost, totodată, prozator și publicist, inclusiv de teatru și film.

Ca poet, debutează în revista liliput a lui Tudor Arghezi, „Bilete de papagal“ (1929), după care publică volumele de versuri *Întunecatul April* (1937), *Pe-o gură de rai* (1943), *Versuri* (1971), cu ciclul inedit *Vineri, Un dor fără sațiu* (1976). Referințe critice favorabile sunt datorate lui Pompiliu Constantin, Vladimir Streinu, Al. Piru, Ion Negoșescu și mulți alții.

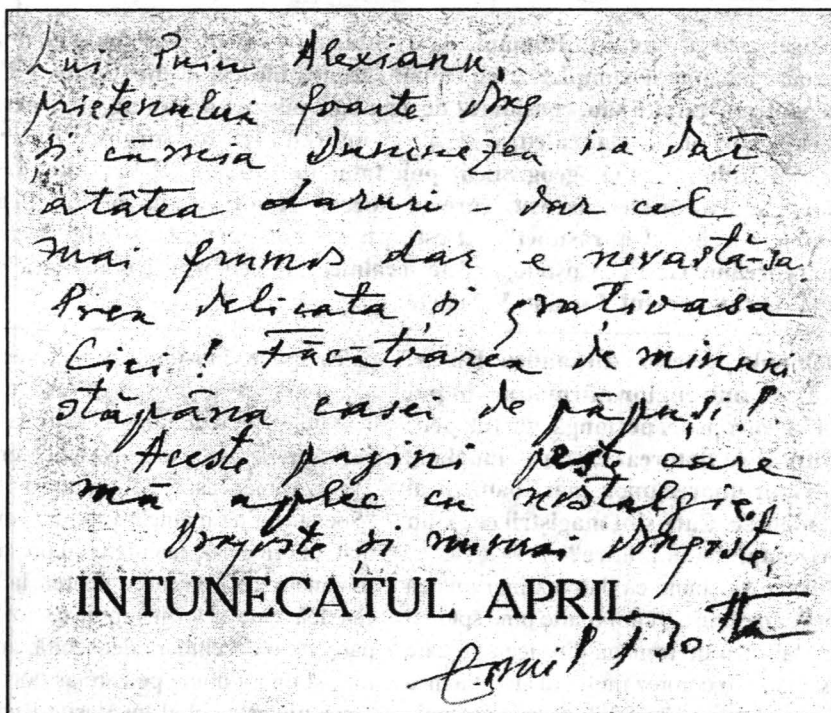
Printre prietenii apropiați s-au numărat Arșavir Acterian,

Barbu Brezianu, dar și Al. Alexianu (1914-1974), un profund erudit în istoria feudală română și un fin exeget al artei poetice și plastice naționale, care, în semn de prețuire, a primit în dar un exemplar al cărții *Întunecatul April*, cu o dedicație autografă a autorului (rămasă inedită): „*Lui Puiu Alexianu, / prietenului foarte drag / și căruia Dumnezeu i-a dat / atâtea daruri – dar cel / mai frumos dar e nevas-tă-sa! / Prea delicata și grațioasa Cici! / Făcătoarea de minuni, / stăpâna casei de păpuși! / Aceste pagini peste care / mă aplec cu nostalgie / Dragoste și numai dragoste. Emil Botta.*“

Textul, parțial criptic, ne-a fost dezlegat cu nonșalanță și distincție de d-na Florica Alexianu, „grațioasa Cici“, cum era numită în familie, și de cunoscuții apropiați, soția istoricului medievalist:

„– M-am căsătorit, în Constanța, de unde sunt originară, cu Al. Alexianu-Puiu, cum îi spuneau intimii, în sâmbăta Floriilor, la 28 aprilie 1945, la câteva zile după venirea lui de pe front și cu alte câteva înainte de încheierea războiului. Eu aveam 16 ani, iar el 31. Apoi, ne-am stabilit în casa lui părintească din București, de

lângă Grădina Icoanei, veche de peste două veacuri. Dintre prieteni, cel ce ne-a trecut primul pragul casei a fost Arșavir Acterian. Printre altele au vorbit despre revenirea lui Puiu, ca redactor, la «Enciclopedia României», condusă de Dan Botta, instituție care își avea sediul pe Bulvardul Carol, vis-à-vis de Biserica Arme-nească, în ace-lași imobil în

Autograf Emil Botta
pentru Al. Alexianu

care locuiau frații Botta cu mama lor. Uneori, seara, când îl întâlneam pe Emil Botta, acesta ne oferea bilete de favoare la spectacolele în care juca, dar și la cele pe care ni le recomanda.

Într-o zi am dat cu ochii peste o păpușă pe care, deși stătea de multă vreme pe bibliotecă din casă, n-o zărisem. Am luat-o, am spălat-o, dar nu mi-a plăcut cum arăta. Atunci mi-am propus să fac alta, apucându-mă de lucru, după ce am studiat-o. Fiind reușită, admirată de cei din jur, am fost îndemnată să mai fac și altele. Astfel, am ajuns la Biblioteca Academiei să studiez istorii ale costumului european, albume, stampe etc., realizând păpuși unice, în costume unice și culori diverse, cu scene de familie ori de Crăciun, cu Moșul având sacul cu daruri, pom de iarnă, ceată de copii ș.a. Văzându-mi-le Jenica Donescu, cumnata lui Vladimir Donescu, care a condus revista «Vremea», mi-a cerut câteva dintre cele mai bune pentru a le expune în vitrina magazinului

«Nastratin» al Doneștilor, situat peste drum de restaurantul «Cina», unde s-a aflat un timp Grădina «Boema» a Teatrului de Estradă și Revista «Constantin Tănase».

Emil Botta a cumpărat un asemenea compozit, având pomul verde, flori roșii, sub pom o prințesă din secolul al XV-lea, în față – un cavaler cu sabie, platoșă, stând în genunchi, oferind flori. I-a plăcut, a cumpărat, dar n-a întrebat cine-i autorul. Ulterior, acasă la noi, a descoperit pe autoarea păpușilor și de ce acestea se numeau «Cici». Prin el am obținut de la atelierele de croitorie ale Teatrului Național catifele, pânzeturi, ațe etc.

Am încetat confecționarea păpușilor în 1948.

Din acești ani datează și dedicația lui Emil Botta. “

*

Emil Botta și-a asumat un destin tragic, redat inexorabil în poezie și pe scenă, iar în viața de toate zilele, într-o visare rafinată.

Alina TACU

„Premiul Opera Omnia este mai curînd profetic“

- interviiu cu profesorul Alexandru Husar -

Alexandru Husar este cunoscut în România ca o emblemă a politeții, armoniei, onoarei de est, personalității generoase, dispus să completeze cu empatie aspirațiile celor din anturajul Dsale. Datorează aceste calități deopotrivă tatălui său, considerat de oameni “pîinea lui Dumnezeu”, prestanței învățămîntului școlar, a magiștrilor de la catedră și altor împrejurări de sorginte favorabilă. Se trage din părțile Bistriței-Năsăudului, zonă geografică punctată de nume celebre ale tradiției și culturii românești: Ioan Zidaru, meșter iscusit care a lucrat și în Moldova lui Petru Rareș, Andrei Mureșanu, autorul poeziei “Un răsunset”, („Deșteaptă-te, române”), Ioan Pop Reteganul, publicist și folclorist, Liviu Rebreanu, George Coșbuc, rudele localnice ale celebrului matematician Grigore Moisil, prof. univ. Gavril Istrate, poetul Lucian Valea etc.

Alina Tacu: Domnule profesor Alexandru Husar, profesionalismul Dvs. universitar afirmat în cîmpul esteticii românești și europene, pe lângă gustul pentru studiul selectiv, se datorează, fără îndoială, educației alese sub îndrumarea unor mari oameni ai învățămîntului românesc. Care sînt magiștrii ce v-au îndrumat spre orizontul de împlinire?

Alexandru Husar: Aș spune că datorez îndrumarea către acest “orizont de împlinire”, cum foarte bine spuneți aici, chiar profesorului meu de română din liceu pe care nu îl uit niciodată și căruia îi datorez mult din atracția mea spre literatura și limba română, din felul lui de a prezenta și înțelege istoria literaturii române și problemele, aș

putea spune, într-un sens mai general, evoluției culturii noastre. El se numea, îi rostesc cu evlavie numele, Ioan Tomuța. Susțin aceste afirmații cu faptul că, deși doar un profesor de liceu din Năsăud, era deja colaborator la “Viața românească” și la alte reviste ale vremii, precum “Societatea de mîine”. Era, dacă nu un critic literar afirmat, în orice caz, la curent cu presa, cu evoluția literaturii române, cu tot ceea ce apărea la zi. Iar orientarea spre estetică vine și prin faptul că tot în liceu, unde aveam parte de o deschidere deosebită, am avut și alți îndrumători, și un alt nume pe care aș dori să-l rostesc cu aceeași venerație este cel al lui Vasile Bichigean, profesor de latină, un foarte bun cunoscător de greacă, traducător din

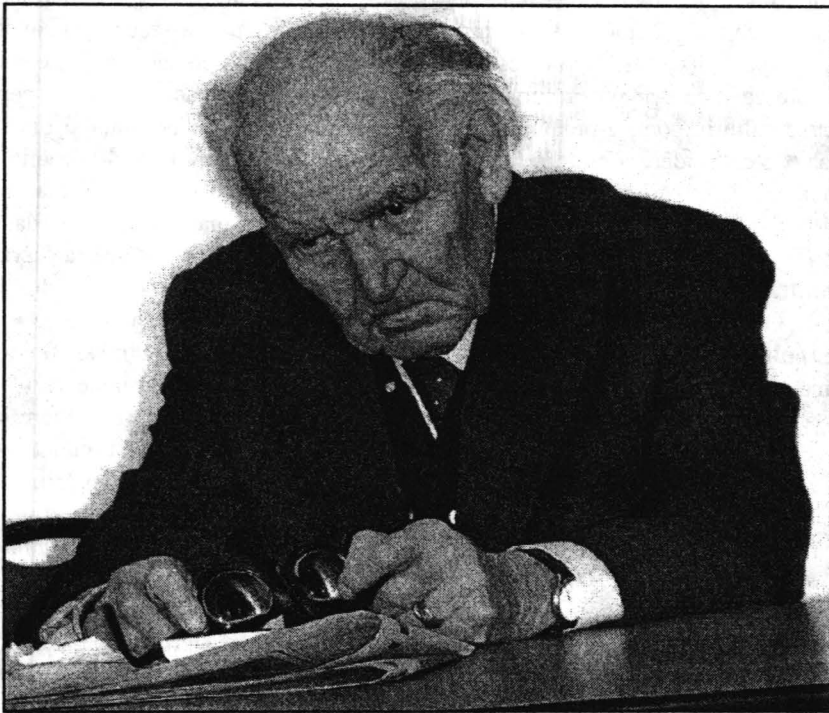
Platon care a publicat „Statul”, ceea ce este uimitor. Nu mai puțin adevărat faptul că a fost chemat la catedră la Universitatea din Cluj și a predat un an acolo, dar s-a retras, preferînd să stea director la Năsăud, ceea ce iarăși este un exemplu de modestie. Un om cu o largă deschidere spre cultură, spre literatură. Opera lui Tudor

Vianu am cunoscut-o tot în acea epocă. Elev de liceu fiind, am citit *„Idealul clasic al omului”*, celebra sa lucrare, precum și alte lucrări ale lui de estetică, încît la intrarea în facultate m-am încadrat de la început în domeniul acesta al filosofiei, al literaturii, gîndite, încă de pe atunci, într-un sens de creație și domeniu al culturii. Desigur că datorez și profesorului meu de filosofie de la liceul din Năsăud

faptul că am intrat la facultate. Tot aici ar fi necesar să spun și să evoc cu aceeași recunoștință numele profesorului Iuliu Moisil, unchiul lui Grigore Moisil, cunoscutul savant. Acesta, întors la Năsăud de la Tîrgu Jiu în perioada în care eu terminam liceul, a înființat Muzeul din Năsăud. Aici a chemat să-i dea ajutor să urce cărțile în rafturi pe cîțiva elevi de liceu printre care m-am nimerit și eu. Și de atunci, văzînd în mine dragostea de carte în sensul propriu, fizic, al cuvîntului și nu numai în cel intelectual, cînd am ajuns în clasa a VIII-a, deja mă cunoștea. Întrebîndu-mă ce vreau să mă fac, i-am răspuns că vreau să urmez filosofia. Deci orientarea spre Capitală, spre Universitatea din București o datorez acestui om și îi sînt recunoscător toată viața. Tot el m-a sfătuit să fac și Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie pe care am urmat-o în paralel cu Facultatea de Filosofie, în felul acesta orientîndu-mă spre ambele discipline. Astfel am urmat filosofia dar în același timp, cu aceeași seriozitate, pentru că aici era frecvența obligatorie, științele auxiliare

ale istoriei. Am urmat cursuri de numismatică, istoria românilor, paleografie, am făcut paleografie latină și am studiat chiar și documente latinești. M-a ajutat pregătirea pe care o aveam din liceu la această disciplină încît am avut, paralel cu orientarea spre estetică, și orientarea spre istorie, chiar dacă spre științele auxiliare ale acesteia. Mi-a

folosit aceasta în momentul în care s-a desființat Facultatea de Filosofie de la Cluj unde eram deja încadrat ca asistent. Atunci m-au transferat, logic, la Istorie deoarece aveam Școala de Arhivistică și Paleografie. În felul acesta am putut face față, cu o pregătire temeinică încă din liceu în acest domeniu, la un nivel la care nici unul din ceilalți colegi de-ai mei de la catedră nu satisfăceau.

Prof. Alexandru Husar, meditănd la vremurile de altădată

Foto: C. Grigoriu

„Atunci am avut pentru prima oară sentimentul că făceam ceva extraordinar”

A.T.: Revenind la estetică...

A. H.: Revenind la estetică, datorez orientarea mea definitivă spre această disciplină marelui profesor Tudor Vianu care ne-a predat cursuri de istoria esteticii, apoi estetică și critică literară. Mai tîrziu, în anii III-IV, l-am audiat pe Mihai Ralea care tocmai atunci venise de la Iași la București, predînd estetica filosofică. Aceasta paralel cu estetica și critica literară, și stilistica pe care o făcea Tudor Vianu. Îmi amintesc că un an întreg mi-a vorbit despre metaforă. Un curs de un an despre metaforă. Cursul de estetică al lui Mihai Ralea era mai curînd un curs de antropologie, de apologie a omului. A și publicat apoi un volum cu titlul *„Explicarea omului”*. Orientarea către acest domeniu se însoțea de la început cu una spre umanism, spre antropologie, spre o deschidere mai largă a esteticii înseși, domenii care privesc nu numai arta, ci,

în același timp, omul văzut din acest punct de vedere sau dintr-o perspectivă mai largă, culturală, filosofică, în legătură cu peisajul umanist al culturii și o serie întregă de probleme adiacente care ne obligă, de la început, la un spectru mai larg al disciplinei. De aici și preferința pentru complexul de probleme cărora estetica le este, uneori, tributară, sau care alteori îi sînt tributare acesteia. De aceea trebuie înțeles de ce cursul meu avea uneori deschideri care depășeau specialitatea. Alături de estetică propriu-zis făceam la ore ceea ce s-ar putea numi și un curs de istorie și teorie a culturii, poate e prea mult spus astfel, dar în orice caz, de cuprindere a culturii în acest complex al evoluției artei și a fenomenului artistic în ambianța lui.

A.T.: Ați scris mult, în ordinea estetică: manuale de teorie a esteticii, cursuri universitare, poezie, comunicări pline de cultură captivantă. Care dintre formele de exprimare academică și literară v-a atras mai mult?

A. H.: E adevărat că încă din liceu, de fapt din școala primară, scriam poezii, le publicam în revista școlii "Răboj năsăudean", la care eu eram redactor în clasa a VIII-a de liceu și încă de pe atunci aveam înclinație spre ceea ce s-ar putea numi "critică literară". Când am intrat la Universitate am colaborat la revistele de atunci, ceea ce era, cu siguranță un record: "Universul literar", "Curentul literar", "Revista Fundațiilor Regale" cu articole dar și cu poezie și, în același timp, cu traduceri și cu eseuri privind fenomenul literar, evoluția romancierului sau arta și sensurile ei. La un moment dat, profesorul Virgil Bogdan de la seminarul pedagogic Titu Maiorescu m-a remarcat. Atunci am avut pentru prima oară sentimentul că făceam ceva extraordinar, scriam și poezie, publicam și proză în "Curentul literar", precum și eseistică. Lucrul acesta m-a pus pe gânduri. Faptul, însă, nu a putut fi ocolit, deoarece viața m-a obligat în cele din urmă să mă extind și mai mult, în sensul că nu am mai făcut numai literatură și filosofie. După ce s-a desființat Facultatea de Filosofie, șapte ani de zile a trebuit să predau istorie. În felul acesta preocupările mele au fost, într-adevăr, mult mai largi, mult mai complexe.

„...literatura de sertar mai are încă perspective în ceea ce privește lucrările mele”

A.T.: Iar dintre aceste multiple preocupări, cel mai mult v-a atras...

A. H.: Ca formă de exprimare academică și literară, intenția mea inițială a fost să fiu ceea ce se poate numi "un scriitor". A fost visul meu. Nu pot să spun că nu m-a

atras și cariera didactică. Dar pentru mine era, într-un fel, un adjuvant. Aș fi dorit să las câteva lucrări de literatură, de poezie și de proză, la care încă de pe atunci mă gândeam, și, spre surprinderea mea, le-am purtat și le port încă în conștiință. Am încă manuscrisele la care am început să lucrez pentru a le da viață. Și dacă problema aceasta, a literaturii de sertar, se pune încă, la noi, cu rezerve, iată, vă mărturisesc un caz în care literatura de sertar mai are încă perspective: în ceea ce privește lucrările mele, la care ar fi păcat să renunț, pentru că ele conțin un mesaj, o experiență de viață și din care s-a născut literatura pe care am purtat-o 40 de ani în conștiință pînă am așternut-o pe hîrtie. Lucrez la mai multe cărți în același timp, trebuie să mărturisesc, niciodată nu termin una fără să încep o alta. În felul acesta lucrez la trei-patru cărți deodată, despici fișele încoace, despici dosarul încolo și paginile curg ca niște ape care se vor revărsa, probabil, într-un fluviu, cine știe cînd și cum le va colecta pe toate într-o serie de opere complete, sau "Opera Omnia". Însă eu rîd acum vorbind de acest lucru la gîndul cît mai am pînă la a ajunge în acest punct. Astfel încît premiul "Opera Omnia" pe care l-am primit deja (anul trecut, în decembrie, profesorului Alexandru Husar i-a fost decernat de Uniunea Scriitorilor premiul "Opera Omnia"-A.T.) mi se pare prematur, mi se pare mai curînd anticipativ decît ca o răsplătă pentru o operă care abia acum începe. Pentru că au fost unii care, în "gloriosul deceniu", sau cum se numea atunci, "obsedantul deceniu", au tăcut. Eu n-am scris un rînd, n-am publicat un rînd, în perioada aceea a tineretii mele cînd condeii fulgera, cînd scriam pe fișe, uneori, note pe care dacă le-ar fi aflat atunci "cei ce trebuiau să le afle", n-ar mai fi fost bine. Multe lucruri pe care astăzi le pot scrie, atunci nu le puteam publica. Dar în același timp mă pot mîngîia cu faptul că am văzut clar, am anticipat o evoluție a evenimentelor care în cele din urmă s-a confirmat și mă confirmă. Așa este cucerirea mea intelectuală, cea mai vie, cea mai puternică, și asta îmi dă încredințarea că și sub acest raport, în calitatea mea de scriitor, am, într-adevăr, un cuvînt greu de spus. Îmi pare rău că nu l-am spus la timp, dar un cuvînt de scriitor, aș vrea să cred, peste timp trăiește prin el însuși. Și nu mă pot consola decît cu gîndul că scriu cu foarte multă grijă, cu o severitate care începe să crească, o exigență care începe să mă îngrijoreze chiar, încît am crezînta că ceva rămîne și nu poate fi clintit. Vă dați seama cît mi-e de greu și ostenitor, dar în același timp consolator, pentru semnatarul unei meserii de bază ce mă reprezintă ca om, ca intelectual. Am trăit cu intensitate această dublă orientare, de fiu al unei educații filosofice și istorice, cu aceiași ochi ai gînditorului și ai istoricului care știe ce a fost în trecut și compară cu un ochi pe care

nu mulți dintre colegii mei de generație îl pot avea. Și asta prin însuși faptul că nu au avut această pregătire temeinică în istorie pe care am dobândit-o după șapte ani printre istorici ca David Prodan, Daicoviciu și alții, întotdeauna apreciativi cu privire la munca mea. David Prodan în *“Memoriile”* sale își amintește de colaborarea cu mine în pagini care mă emoționează. Și această pregătire mă obligă. Revenind, pot să vă spun că deși m-a atras literatura, a trebuit să fac apel și la istorie, să scriu chiar cărți de specialitate. Cândva, Editura Tineretului mi-a cerut lucrări. Veneam tocmai de la o vizită a unei cetăți de scaun din Hunedoara, despre care nimeni nu știa să spună nimic. Am fost surprins și atunci am spus că nu este posibil să mergi la o cetate și să nu ai ce spune, astfel încât mi-am propus să scriu o carte despre cetăți. A trebuit să mă documentez mult pentru a face acest lucru. M-au obligat să mă risipesc, într-un fel, peste estetică, peste literatură. Deși, repet, m-a atras, în mod prioritar, literatura.

„M-a mișcat enorm premiul Opera Omnia“

A.T.: Prezența și opera personalității Dvs. a fost remarcată în bibliotecile fundamentale ale instituțiilor universitare și academice, în diferite jurii, în conferințe, expuneri, seminarii. Care apreciere venită din câmpul criticii și evaluărilor axiologice v-a mișcat mai mult?

A. H.: Aici vă mărturisesc că m-au mișcat două premii: în 1985 - Premiul Academiei pentru o lucrare pentru care am suferit zece ani de zile. Editura «Științifică și Enciclopedică» mi-a respins-o de mai multe ori pe motivul că nu face apel la documentele partidului comunist. Oamenii care astăzi fac un rol de mare conducător pe atunci îmi dădeau mie lecții. N-am avut nici un citat, e adevărat, din Ceaușescu și din documentele partidului în acea carte, în afară de Marx care era, volens nolens, o autoritate în materie. A fost refuzată în mai multe rânduri pînă am ajuns la Editura Univers, pe mîinile unei doamne care se numește Sanda Anghelescu și care a luptat ca o leoaică pentru apariția ei. Spre surprinderea mea, și de aceea spun că acest premiu m-a mișcat, peste un an, Editura Academiei, respectiv, juriul Academiei mi-a

acordat premiul “Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Acest lucru mi-a dat să înțeleg nu numai că lucrarea era apreciată, dar și numele meu era salvat, fiindcă începusem să am îndoieli în ce privește soarta și munca mea din viitor. În al doilea rînd m-a mișcat enorm premiul “Opera Omnia”, deoarece mă temeam că, venind din Transilvania, voi fi privit la Iași ca un ardelean și mai puțin ca un moldovean. Acest premiu mi-a dat sentimentul că aparțin, totuși, Moldovei, că mă pot numi scriitor ieșean, că acești oameni despre care credeam că nici nu mă cunosc bine și că nici nu prea îi interesează ce fac eu, mi-au dovedit o apreciere care m-a mîngîiat. Acesta este termenul, m-a salvat cu sentimentul că nu am făcut rău în orientarea mea de a rămîne la Iași, pentru că, la un moment dat, mă

întrebam dacă nu am făcut cumva o eroare părăsind Transilvania, cum spunea Tudor Vianu: “Părăsești dumneata un oraș central, european!” Am venit la Iași în ideea că voi sta un an, doi, gîndind că un intelectual care vrea să se pronunțe în domeniul culturii naționale are obligația de a face un stagiu la Iași. Era în

Deja clasici, Gavril Istrate și Al. Husar
Foto: C. Grigoriu

conștiința mea ideea de a sta aici pentru a mă familiariza cu problemele, a mă obișnui cu limba pe care o apreciam așa de mult încă de student. Limba aceasta literară care se vorbește aici mi-a fost necesară pentru a încălzi însăși limba literaturii mele și soarta a făcut să rămîn aici. Deci, de asta spun că m-a mișcat, mi-a dat sentimentul că n-am făcut rău, că oamenii care mă înconjoară nu sînt împotriva mea, nu sînt străini de mine, pentru că am văzut cum au fost toți alături de mine, cu seninătate, cu omenie, cu simpatie. Nu cred că va mai fi un premiu care să mă miște atît de mult ca acesta. Premiile mi-au rămas și-mi vor rămîne etaloane de viață. Îmi exprim recunoștința mea, din păcate nu știu cui, pentru cel primit din partea Academiei, dar îi cunosc pe toți cei care au avut

bunăvoința de a fi de acord cu premiul acesta, așa de fastuos intitulat "Opera Omnia", mai mult profetic, anticipativ.

A.T.: Foarte mulți dintre studenții Dvs. vă preferă ca îndrumător pentru lucrări ale examenelor de stat și doctorate. În ce fel comunicați cu ei încât ajung să vă supraliciteze prezența academică?

A.H.: Aici nu am de adăugat în plus decât faptul că datorez felul de a mă comporta cu studenții acelor oameni care s-au comportat la fel cu noi : Mihai Ralea, Tudor Vianu, care mi-au impus exemplul personalității domnilor lor. Le rămân recunoscător pentru acest exemplu care onorează învățământul superior de la noi. La fel, severitatea lui David Prodan la istorie și din acest punct de vedere rămîne un exemplu de orientare foarte prețios al colaboratorilor săi, al studenților săi, pentru obiectivitatea și seriozitatea lui. Nu pot spune că mă aflu la același nivel de exigență, ba dimpotrivă, nu pot ascunde că mă caracterizează o anumită îngăduință și o anumită înțelegere manifestată față de studenții mei chiar atunci cînd, la un examen, îi trimit înapoi la bibliotecă cu gîndul de a le majora nota și nici într-un caz de a le micșora sau de a le afecta prin acest gest aprecierea mea, lucru de care nici astăzi nu-și dau seama mulți. Mă gîndeam să influențez în sens pozitiv și conștiința mea și conștiința lor. M-a surprins, într-adevăr, atașamentul de care au dat dovadă în jurul meu și studenții de aici, de la Galați, de la Brăila, dintre care unii făcuseră la București facultatea, ceea ce m-a mirat, fiindcă totuși au venit la Iași, apoi studenții de la Chișinău și așa mai departe. Păstrez o frumoasă amintire a cîtorva lucrări, cu sentimentul că dacă ei nu au pierdut, eu nici într-un caz nu am pierdut.

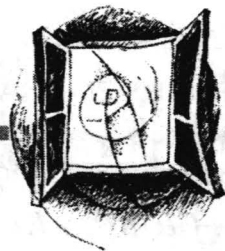
„Dumnezeu să fie bun și îngăduitor și să-mi dea sănătate“

A.T.: Prezența dvs. impune un deosebit respect și căutare, încă din perioada princeps a Festivalului Eminescu din 1968, pînă astăzi. Cum vă mai implicați acum, la respectabila Dvs. vîrstă, în viața cetății?

A.H.: În primul rînd observ că, odată cu eliberarea la care cultura noastră a reușit să ajungă după Revoluție, viața noastră literară cunoaște un nou salt, un nou zbor, un nou elan și nu există, din acest punct de vedere nici un impediment. Se fac mult mai multe acțiuni, mult mai intense, mult mai precipitate, mult mai căutate, mai generoase, dacă vreți. Surprinzător, încă înainte de '89, am condus Societatea de Științe Istorice și Filologice o vreme, ca președinte, apoi Societatea de Științe Filologice. Am fost președinte al Comitetului pentru

Cultură și Artă al Județului Iași și sînt și astăzi, e una dintre obligațiile mele permanente, precum și președintele unei Comisii de Istoria și Teoria Artei de pe lîngă Filiala Academiei Iași, care îmi cere mult. Sînt acțiuni la care particip și la care sînt, dacă nu organizator, în orice caz, printre principalii "vinovați". Mai intervin apoi colaborări la "Astra", unde sînt membru fondator, la "Ginta latină", la Biblioteca „Asachi“ sînt solicitat mereu, la Centrul Internațional de Cultură și Artă "Gheorghe Apostu" din Bacău, unde an de an se organizează, în colaborare cu Academia Română, Centrul de Istorie a Filosofiei pe care îl conduce prietenul nostru Marin Aiftincăi. Se organizează simpozioane, colocvii de estetică, la care sînt obligat să particip și la care am contribuții, comunicări, încît nu-mi pot permite să absentez. Sînt, de asemenea, acțiuni care se împart periodic, cum sînt "Zilele Eminescu" la Iași sau la Pașcani, "Zilele Creangă" la Tîrgu Neamț, care au loc, de asemenea, an de an. Sînt Cetățean de onoare al orașului Tîrgu Neamț, alături de oameni ca Gavril Istrate și Constantin Ciopraga. Vă dați seama, obligații peste obligații. Este adevărat că sînt și recompense morale iar acestea sînt angajamente la care nu poți renunța și, din acest punct de vedere, cu oricîte riscuri, îmi place să merg mai departe. Nu mi-e ușor, aș fi preferat să stau la masa de lucru, obsedat de ideea lui Balzac "*nulla dies sine linea*", sau, ca să fac referire la acel celebru adagiu "*scripta manent, verba volant*". Sînt obsedat de acest adagiu dar în același timp mă consolez uneori cu gîndul la ce mi-a spus cîndva cineva, că nu e important doar ce se citește scris de mine, ci important este să fiu și auzit. Este și acesta un aspect la care nu putem renunța, deși gîndul meu este, și aici încerc o mărturisire sinceră, *ce rămîne este ce ai scris*. Și dacă regret ceva în viață, regret că n-am avut tăria de a publica și atunci cînd era așa de greu să nu se intervină în manuscris, la gîndul și teama de a mi se umbla printre hîrtii, așa cum s-a și întîmplat. Asta m-a speriat și mi-am spus, decît așa, mai bine deloc. Am pățit asta încă de la primele mele lucrări cînd mi-au pus în text fraze care nu-mi aparțineau. De pildă, chiar în cartea despre cetăți, despre care vă vorbeam, scrisă nu în calitate de scriitor, ci în calitate de istoric, în preambul scrisesem "nu avem pînă azi o carte despre cetăți". A apărut: "n-avem pînă azi o carte marxist-leninistă despre cetăți". Așa că am decis că este mai bine să renunț, speriat de ce se poate întîmpla în aceste cazuri. Asta e în ochii mei scuza pentru aceste absențe în publicațiile vremii.

Dar încolo, închei cu această idee: Dumnezeu să fie bun și îngăduitor și să-mi dea sănătate.

Stelian
DUMISTRĂCEL

Spațiul cuvântului

Pâinea exilului...

Poate unul din cele mai elocvente exemple privind „comunitatea” (sau permeabilitatea) stilistică între literatura clasică și cea contestatară, postmodernistă, ni-l aduce analiza surselor unui enunț expresiv dintr-un interviu al lui Mircea Cărtărescu, aflat la Berlin (ca bursier DAAD), prin care postmodernistul *contemporan* intră în dialog, peste timp, cu I.L. Caragiale: „... *beau și eu Bier cu fugiții, mănânc și eu cozonacul amar al exilului etc.*” (în „România literară”, nr. 3/2002, p. 12).

Tot din Berlin, dar în 1905, Caragiale îi scrisese lui Paul Zarifopol, făcând aluzie la interpretări pizmașe ale unor contemporani privitoare la expatrierea scriitorului (de unde invocarea, în formulă restructurată de Cărtărescu, a locuțiunii expresive *a da bir cu fugiții*): „Iubite coane Păvălucă! Am ajunsă-ră [sic!] în sfârșit în Berlin și am și mâncat din franzela exilului” (I.L. Caragiale, *Opere*, vol. VII, *Corespondență*, ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1942, p. 14). Este vorba de un produs de... panificație având gust asemănător cu o „pâne” evocată de Alecsandri, la care ne vom referi în continuare.

Motivul și enunțul l-au amuzat pe Caragiale; le regăsim într-o altă misivă a acestuia, din aceeași epocă și adresată lui Alceu Urechia: „Plânge-mă. În acest moment pun în gură prima franzelă a exilului” (vezi în aceeași revistă, nr. 4/2002, p. 16). Textul în întregime al bilețului a fost publicat în volumul *Mitică și Nenea Iancu la Berlin sau Caragiale în exil*, roman documentar de Bogdan Bădulescu și Olga Rusu (Iași, „Princeps Edit”, 2006, p. 13); iată continuarea mesajului: „Vă salut, cu o foame îndrăcită mânca-v-ar nenea! Complimente lui Metronimidis [Dumitru G. Dumitriu, profesor la Conservator]. Nu mai pot scrie. Mi-a adus băiatul zupa, mă rog frumos. Car” (scurta scrisoare a fost expediată din „Gara Breslau”).

Dar, de fapt, chiar în 1905, Caragiale recursese la procedeul intertextualității parodice, pornind de la o proprie formulare anterioară; în *Calendarul după Caragiale*, alcătuit de Călin-Andrei Mihăilescu, Liviu Papadima și Rodica Zafiu („Curtea Veche”, București, 2002, foaia pentru 16 decembrie), după apelul „Fraților! Vremea vorbelor a trecut; acum are să sune în sfârșit ceasul faptelor”, citim următoarea parafrază a autorilor, preluând formule din textul unui articol al lui Caragiale intitulat *Jertfe patriotice*: „Prezidentul, care mîncase la '48 jimbla exilului în formă de tainuri turcești, la Brussa, la 11 februarie, către ceilalți conspiratori, care, scrișnind din dinți, îl

aclamă ridicînd pumnii încheștați, știut fiind că[,] într-o conspirațiune, zgomotul e interzis”.

De altfel, sintagma *Franzela exilului* a fost aleasă de Alexandru Solomon drept titlu pentru un scenariu înfățișând anii berlinezi ai lui Caragiale („România literară”, nr. 4/2002, p. 10).

Motivarea unei filiații lexico-semantică *jimblă – franzelă – cozonac*, pe durata a mai mult de un secol, i-o datorăm lui Alecsandri; o formulare „pâinea amară a exilului” reprezintă titlul pe care acesta intenționa să-l dea unei scrisori din 1881 către Ion Ghica, comentând sarcastic sloganul utilizat, după 1848, de politicieni care-și revendicau statutul de „martiri” ai Revoluției, pâinea invocată de aceștia fiind „plămădită cu o parte din făină neagră, mucedă, aprinsă și cu trei părți din lacrimi de crocodil, de zeamă de mădrăgună și de bocite patriotice”. Sarcasmul lui Alecsandri este urmarea precizării situației: cei mai mulți dintre cei direct implicați s-au exilat „de bună voie” fie la Paris sau Viena, fie la Constantinopol, unde Ghica, de exemplu, a avut „mulțămirea de a da ospitalitate cu pâinea amară a exilului și cu *alte cataifuri* (subl.n.) la mulți dintre compatrioții noștri”. Mai mult, „după revenirea noastră în patrie, ne-am gândit adesea la dansa, mărturisind între noi că era destul de albă și nu tocmai *amardă*” (după Alecsandri, *Opere*, IV, „Minerva”, 1974, p. 695 – 696).

Prin ultimul cuvânt din citat, trimiterea, evidentă, este la proverbul „fie pâinea cât de rea, tot mai bună-n țara mea”, abordat, așadar, în perfectă viziune postmodernistă de astăzi, de Vasile Alecsandri.

Și, iarăși *așadar*, (aproape) nimic nou sub soare nici în lumea literaților!

Parteneriat Casa de Cultură „M. Sadoveanu” din Pașcani și muzeele literare ieșene.

1 august 2006

Foto: C. Călugăru

Călin CIOBOTARI

Mirela Roznoveanu: „Între cultura română și cea americană nu există nici o punte de legătură“

Mirela Roznoveanu locuiește din 1991 în America, fiind membru al Facultății de Drept de la New York University. Personalitate polivalentă, flirtând mereu cu o foarte benefică „foame” de libertate care o împiedică să se închidă definitiv în încăperile zidite ale unui singur gen literar, Mirela Roznoveanu are o carte de vizită extrem de generoasă, ce o recomandă deopotrivă ca romancier, critic și poet. Dintre cele mai cunoscute creații ale distinsei doamne, pot fi enumerate „Lecturi moderne“, „Civilizația romanului. Eseu despre romanul universal“, „Totdeauna toamna“ (roman), „Timpul celor aleși“ (roman), „Platonია“ (roman), „Învățarea lumii“ (poeme), „The Life Manager and Other Stories“ (nuvele), „Born Again in Exil“ etc.

Recent, a fost prezentă la Iași, cu ocazia Zilelor „Convorbiri literare”, participând cât se poate de activ la dezbaterile privitoare la generațiile scriitoricești.

Călin Ciobotari: *De la un timp, s-a tot vorbit despre generații ale literaturii. Dvs. cum vedeți această discuție?*

Mirela Roznoveanu: Sinceră să fiu, eu nu cred în generații. Eu cred în curente literare, în inovația estetică, în acele trenduri ale literaturii. Literatura se transformă. Nu vreau să spun că se înnoiește, că progresează (progres în literatură nu există); literatura este o permanentă metamorfoză. Asta s-a întâmplat de la începutul începuturilor până astăzi. Și se va întâmpla și în viitor, atâta vreme cât va exista umanitatea. O metamorfoză în care scriitorul care, inevitabil, este și un gânditor, care e deci dublat și de o gândire teoretică, va încerca mereu să-și exprime o emoție estetică într-un anumit limbaj estetic, cu anumite instrumente estetice, cu anumite tactici sau strategii textuale. Textul literar așa cum este el văzut astăzi nu mai este unul format doar din cuvinte, ci poate fi alcătuit din cuvinte și imagini, din hyperlink-uri de pe internet, poate să fie orice. Importantă este valoarea lui estetică și capacitatea sa de a transmite o emoție estetică.

„Criticii au ajuns la concluzia că nu pot fi încadrate nicăieri”

C.C.: *Plecând de la astfel de premise, un tânăr douămiist poate fi lesne catalogat drept un șaizecist, dacă planșa ideilor lui are un contur estetic asemănător cu planșa ideilor „bunicului” său.*

M.R.: Haideți să clarificăm unele lucruri: istoricul sau criticul literar, din anumite necesități administrative, are nevoie să-și facă niște catalogări, niște scheme. Dispunerile pe generații sunt deci problemele criticii și ale criticului, în vederea unei bune organizări a materiei. Eu ca scriitor, însă, sunt un tezaur, posed în mine toate

experiențele estetice ale umanității, utilizez tot ceea ce îmi convine mie. În romanul *Platonია*, de pildă, unul în stil grec, am folosit toate tehnicile pe care romanul grecesc din secolul al III-lea le-a putut folosi. Mi-am pus întrebarea: care este formula estetică care face ca *Măgarul de aur*, spre exemplu, să fie citit și după 2000 de ani?

C.C.: *Ați găsit formula și ați aplicat-o...*

M.R.: Da. Așa am procedat. Într-o carte de nuvele pe care le-am scris în limba engleză (*The Life Manager and Other Stories*) am punctat formula romanului de succes pe care am extras-o dintr-o mai veche lucrare teoretică a mea, *Civilizația romanului*, o istorie a romanului universal, de la antici până la *Don Quijote*.

C.C.: *Dar, ca să revenim. Utilizând formule din diferite epoci, ați reuși să depășiți granițele generaționale. În felul acesta nu ați da niște teribile bătăi de cap criticilor literari care nu ar mai ști unde să vă încadreze? Pentru că spuneți că asta e treaba domniilor lor...*

M.R.: Într-adevăr, criticii au ajuns la concluzia că nu pot fi încadrate nicăieri. Și știți ceva? Asta mi-a făcut o mare plăcere, deoarece eu însumi sunt critic literar, teoretician, specialist în literatură comparată, prozator, fost ziarist, dar și poet. La ora această public poezie experimentalistă americană. Pentru mine, cum spuneam, nu există generații. Există câțiva scriitori foarte importanți, piloni de rezistență ai literaturii române de secol XX.

„Între cultura română și cea americană nu există nici o punte de legătură”

C.C.: *Dați-mi câteva nume.*

M.R.: Sigur. Sadoveanu, Rebreanu, Hortensia

Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Arghezi, Ion Barbu și apoi, ca să înaintăm spre prezent, Marin Preda, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, referitor la care pot spune că mă bucur că e contestat. Da, pentru că dacă nu ești contestat ești deja mort.

C.C.: *Pe Eugen Barbu cum l-ați privi? Este, să recunoaștem, un caz special.*

M.R.: În *Groapa* a făcut dovada că este un scriitor adevărat. În celelalte cărți, în special în *Princepele*, unde a folosit tehnicile americane ale colajului, Barbu a fost extraordinar de modern. Cola-

borând cu Securitatea și devenind un agent al ei, nu a făcut altceva decât să-și distrugă literatura. În prima mea carte de critică, *Lecturi moderne*, din 1978, am avut un capitol despre Eugen Barbu. Când i-am dus lui Marin Preda manuscrisul, i-am și spus: „Vă avertizez că am un capitol despre Eugen Barbu. Știu că este dușmanul

Dvs. de moarte”. La care el mi-a spus că așa este, dar că îl apreciază ca scriitor. Da, Preda mi-a susținut cartea pentru premiul Uniunii Scriitorilor, în timp ce Nicolae Manolescu și Eugen Simion, care se aflau în scandal cu Barbu, nu mi-au susținut-o.

C.C.: *Pilonii unei literaturi ar trebui, cred, să conteze și chiar să influențeze și alte literaturi. Spuneți-mi, în spațiul american în care vă manifestați acum, autorii pe care i-ați enumerat mai sus cum sunt percepuți? Există o minimă cunoaștere a lor, măcar precum a unor exotisme, precum a unor exponate ale unei culturi de la „marginea lumii”?*

M.R.: Între cultura română și cea americană nu există nici o punte de legătură. Este vorba de percepție. Cititorul american vrea să citească o carte în care se

regăsește pe sine, în care își regăsește lumea. Îl interesează exotismul, însă România nu este pentru el un spațiu exotic și nici nu știe nimic despre ea.

„Valorile ridicate pe piedestal în vremea literaturii comuniste sunt considerate și astăzi valori”

C.C.: *Cine este de vină pentru acest neant pur în care ne aflăm?*

M.R.: Vina o poartă românii, iar nu americanii. Când

le-am reproșat aspecte de acest fel americanilor, știți ce mi-au spus? „De ce nu ne stimulați curiozitatea? De ce nu ne faceți să vă citim?”

C.C.: *Într-adevăr, cum am putea face asta?*

M.R.: Există câțiva oameni eminenti care știu ce ar vrea să citească un american din literatura română. Unul dintre ei este Ștefan Stoescu. Așadar, ar trebui mai

Lucian Vasiliu, Liliانا Ursu, Mirela Roznoveanu,
îngă mașina Magistrului Mihai Ursachi
mai 2006, parcul Casei „Pogor“
Foto: Marcel Cahnîță

întâi să se știe ce vrea americanul să citească din literatura română. Dar aș vrea să vă spun câte ceva din perspectiva omului aflat departe de țară, însă atent la ce se scrie și ce se citește. Există un lucru destul de dramatic care s-a petrecut după 1989. Au fost niște valori pe care literatura comunistă le-a pus pe piedestal. A venit Revoluția și, atunci, în mare grabă, s-au întâmplat două lucruri: în primul rând, nu a existat o reevaluare a valorilor (valorile ridicate pe piedestal în vremea literaturii comuniste sunt considerate și astăzi valori, deși ele nu sunt decât, probabil, în foarte mică măsură); în al doilea rând, pentru a se inhiba această reevaluare și pentru a se inhiba impunerea unor valori adevărate, s-au instituit la repezeală niște monștri falși. Unul dintre ei este Mircea Cărtărescu.

„Citesc ce se scrie despre Cărtărescu și îmi vine să râd”

C.C.: Este o afirmație care poate scandaliza pe multă lume. Inclusiv pe coafezele din Piața Unirii...

M.R.: Foarte bine! Cărtărescu nu este scriitorul genial de care literatura română are nevoie astăzi. Nu are conștiința teoretică și nici instrumentele pentru a fi acel mare scriitor în care pozează. El nu se poate compara, bunăoară, cu Sadoveanu. Citesc ce se scrie despre Cărtărescu și îmi vine să râd. Cărtărescu s-a suit pe acest eșafodaj pentru a-i înăbuși pe cei din jurul său și pentru a împiedica revalorizările, promovarea valorilor reale de care pomeneam. Nu doar el. Mai sunt și alții.

C.C.: Dvs. puneți problema ca și cum toată această situație actuală ar fi fost premeditată de o anumită persoană...

M.R.: Dar așa și este. Sunt grupurile literare care, de pe vremea lui Gheorghiu Dej sunt mai departe la putere.

C.C.: Nu credeți că exagerăm un pic?

M.R.: Dar nu vedeți „România literară” de cine este condusă?

„Marii scriitori, care au renovat literatura, au venit din spațiile periferice...”

C.C.: Reușesc tinerii critici literari din România să se impună în fața celor cu state vechi de plată?

M.R.: Posibil. Am venit acum din America pentru că vreau să-i întâlnesc și să-i cunosc.

C.C.: Chiar nu cunoașteți nici unul?

M.R.: Unul dintre puținii critici pe care îi stimez și în al cărui bun gust cred este Mircea Diaconu. E de altfel și singurul la care am avut mai mult acces, citindu-l în „Convorbiri literare”, ediția de pe net. Pot spune că Mircea Diaconu mi-a câștigat respectul.

C.C.: Situându-vă într-un ex topus al fenomenului, aveți șansa de a „juca rolul” unui ochi obiectiv. Nu vi se pare, privind la ce se întâmplă în peisajul literar actual, că ideea de critică s-a relaxat alarmant de mult?

M.R.: A fi critic înseamnă a fi un soldat, a duce o viață de ascet, nu a scrie de dragul de a scrie. Pentru că, să fim serioși, ce poate să-i aducă unui critic critica literară? Nici bani, nici confort, iar dacă lucrează la o publicație, va fi înregimentat acelei publicații. Singura variantă pentru a supraviețui ar fi să fie universitar. A fi critic presupune a te înhăma, benevol, la o muncă imensă. Și tocmai din cauza aceasta mulți renunță.

C.C.: Faptul că sunteți autorul unei cărți precum „Civilizația romanului” îmi permite, cred, a vă întreba despre cum mai vedeți soarta de azi a acestui gen literar.

M.R.: Teoria mea este că marile cărți au apărut și apar în zonele periferice ale marilor imperii culturale (cel anglo-saxon, cel al limbii franceze)...

C.C.: Scuzați-mă că vă întrerup; la nivelul continentului american, putem vorbi despre un imperiu cultural?

M.R.: Nu pun problema în termeni de locație, ci de limbă. Acolo avem de-a face cu un spațiu anglofon. Revenind, aceste spații au devenit foarte rigide. Să ne amintim ce s-a întâmplat în primul secol la Roma, când toată literatura imperială devenise extraordinar de rigidă, cu standarde foarte precise, totul fiind reglementat. Ei bine, atunci, marii scriitori, care au „renovat” literatura, au venit din spațiile periferice. Cel mai mare, spre exemplu, era un african din Cartagina. Alții au venit de la Efes, din Asia Minor. În ziua de astăzi e la fel. Marile revirimente literare vin tot din ariile periferice, acolo unde rigidizarea nu și-a spus cuvântul.

„N-ai cum să ieși din această mașină de tocat”

C.C.: E mai greu însă să te impui, când vii dintr-un spațiu periferic. Chiar, e dificil să publici cărți în America? Mă refer în special la relația cu editurile.

M.R.: Da, vă spun imediat. În clipa în care ai dat cartea unei edituri americane, editorul îți va rescrie cartea total, conform standardelor de piață. El face marketing, și vrea ca această carte să se vândă către niște cititori care să se regăsească în ceea ce tu scrii.

C.C.: Deci o rescrie. Și tu te mai poți numi autorul acelei cărți?

M.R.: Într-adevăr, este o problemă. Tu, ca autor al manuscrisului, ți-ai vândut drepturile de autor, și, din acea clipă, cartea îți intră într-un fel de mașină de tocat. N-ai ce face, n-ai cum să te revolti, n-ai cum să ieși din această mașină de tocat.

C.C.: Păi, în cazul acesta și criticii literari de acolo au o problemă, pentru că obiectul muncii lor a devenit altceva.

M.R.: Există o literatură elitistă, în cercuri foarte mici; cercurile universitare care sunt cele mai progresive, dar care, din nefericire sunt de stânga, marxismul rămânându-le mai departe în cap, asemenea unei iluzii. În aceste cercuri universitare de fapt se scrie romanul adevărat, critica adevărată. Audiența este însă, vă spunem, scăzută.

C.C.: Am trecut prin critică și prin roman. Haideți să ne oprim și la poezie. V-ați exprimat în intervențiile pe care le-ați avut la Zilele „Convorbiri literare” cu privire la poezia de tip „underground”, și cu privire la tendința spre pornografie lirică.

M.R.: Sunt necesare unele distincții. Experimentul

este important, pentru că întotdeauna el constituie baza unei înaintări. Într-adevăr, cea mai facilă formă de experimentalism este astăzi epatarea prin pornografie, prin cuvânt golănesc, prin înjurătură. Desigur, poți să folosești orice, dar utilizarea cu orice preț a acestor instrumente nu face decât să producă non-valoare. Cred că poezia adevărată de „underground”, așa cum se practică în America, este o poezie foarte teoretizată. Are în spatele ei niște manifeste teoretice, are critici care susțin poezia respectivă. Nimic nu e la voia întâmplării. Totul este organizat, grupat. Se întâmplă totuși ceva ciudat: pe Coasta de Est a Americii se află cei mai explozivi critici care apără această poezie experimentalistă, cum ar fi: „The Language Poetry”, „Concret Poetry”, „Abstract Poetry”. Pe Coasta cealaltă, există un alt tip de critică, una care, într-un fel, nu că respinge acest tip de poezie, dar îi pune o surdină, aducând în prim plan marea tradiție clasică. Aceste două extreme se completează, ținând un echilibru al poeziei.

„Sunt speriată de efectele integrării”

C.C.: Spuneți-mi, cum regăsiți Iașul?

M.R.: Ultima oară când am fost aici eram studentă. Mi se pare neschimbat. E ca o călătorie în timp. Cu excepția caselor de schimb valutar și, spre marea mea dezamăgire, ca femeie, a magazinelor de pantofi. Sunt pline de pantofi făcuți în Italia, însă nu găsești nici o pereche făcută în România. Sunt foarte dezamăgită, pentru că am vrut să-mi cumpăr pantofi românești. Cei mai buni pantofi pe care îi port la New York sunt românești.

C.C.: Că tot vorbim de pantofi, cum vedeți integrarea României în U.E.?

M.R.: Personal, sunt speriată de efectele integrării. Integrarea va însemna pentru România o viață mult mai grea. Uniformizarea prețurilor va însemna că la Iași o pereche de ceva va costa cât la Paris. Iar salariile nu vor crește. Cât despre banii pe care România îi așteaptă de la Europa, aceștia nu vor veni. Europa vrea o piață de desfacere și atâta tot. Economia României nu este puternică, infrastructura nu este modernizată. România intră în Europa cu foarte mari minusuri. Hai să vedem acum cum stă treaba în agricultură. Cele trei mari țări producătoare de cereale și de produse agricole – Franța, Anglia și Olanda – nu au nici un chef să aibă România ca rivală. Vor face tot ce vor putea ca noi să rămânem importatori și nu exportatori de produse. Așa că...

DINTR-O HALTĂ PĂRĂSITĂ

Cassian Maria SPIRIDON

Mișcări ale sufletului

mă-ntîmpină o lumină
ca la-nceput de lume
[de la soarele culcat în amurg]
o umbră/ în care fruntea se boltește
ca un nour/ mă urmează
tot cerul este dungat într-o culoare
ce sfidează/ cu o vocaliză se anunță noaptea

toamna înfășoară sufletul
în vreme de iubire/ turburată
de-un vînt însingerat

mă strădui să-mi cunosc limitele
să le cuprind cu brațele inimii
să-mi bănuie viitorul

sînt viu/ mă mir de această stare
trecătoare
mă strecor printre pereții zilei
peste crestele nopții
precum peștele prin pînzele mării
și pasărea prin capcanele văzduhului

grăiesc prin aceste rînduri
cu limba condeiului înmuiată
în călimara care adună picăturile timpului

cu mîna gurii mele
pot cere/ oare/ clipei
încremenire
pînă va strălumina cămașa-n zdrențe
a aurorei
din care se întrupă adevărul

sînt mișcări ale sufletului
ce împing trupul din albia prezentului
în furcile durerii
aici/ se trag linii/ se sapă tranșee/
pe creier
definitive

Arhimandrit Timotei AIOANEI

Irineu Protcenco, un pribeag care a căutat împărăția lui Dumnezeu

Pe la 1655, șapte călugări din Lavra Neamțului au căutat mai sus de Sihăstria lui Zosin, pe valea strămtă a Pârâului Secu, un loc al liniștii. Într-o mică poiană, numită, mai târziu, «a lui Atanasie», au întemeiat un schit cu rânduiele aspre și viețuire athonită, greu accesibile celor mulți. Mai bine de două veacuri, călugării de la Sihăstria Neamțului și-au dus viața în anonim. Cu bărbi neîngrijite și cu viețuire pustnicească, desprinși de realitățile lumii și izolați într-un loc unde nu vedeau decât pădurea, munții și Cerul, călugării erau prieteni cu îngerii, slujindu-L pe Dumnezeu cu toată ființa lor. Rareori, la poarta schitului mai bătea câte un trecător. În drumul lor către „Râpa lui Coroi”, locul unde s-au nevoit nenumărați sihaștri, călugării treceau și pe la Sihăstria, pentru a se închina și pentru a primi binecuvântarea egumenu-lui. Unii călugări nu mai reveneau niciodată în lume. Își sfârșeau acolo zilele și se înveșniceau în Dumnezeu.

La Sihăstria au fost călugări sfinți. Osemintele lor străjuiesc poienile dimprejur, iar rugăciunile lor, în Ceruri, ocrotesc obștea de azi și soborul monahilor dreptmăritori, de pretutindeni.

Sihăstria Neamțului a cunoscut, în istoria ei, împliniri, dar a cunoscut și tristeți.

La începutul veacului XX, Sihăstria Neamțului a rămas aproape pustie. Un singur călugăr mai viețuia înlăuntrul zidurilor ei. A urmat, apoi, o revigorare a monahismului, cu viețuitori pilduitori: Ioanichie Moroi, Paisie Olaru, Cleopa Ilie, Ioil Gheorghiu și atâția alții. A fost perioada de înflorire. Poate cea mai înaltă trăire și

organizare din istoria schitului, devenit mănăstire, a fost atinsă în timpul Stăreției Arhimandritului Cleopa Ilie.

În vremea egumenu-lui Ioanichie Moroi și a părintelui Cleopa, mănăstirea a trecut prin flăcări. Două corpuri de chilii au fost mistuite, la fel și paraclisul de iarnă, iar biserică din centru a fost și ea afectată. În vremuri grele, Starețul Cleopa s-a adresat unor oameni pe care-i simțea aproape, credincioșilor din Rădășeni, un sat din vecină-

tatea Fălțiceniilor, rugându-i să-i ajute la refacerea chiliilor arse.

În anii tulburi din preajma Războiului Al II-lea Mondial, oamenii din ținutul Sucevei, ca și din alte părți, de altfel, au trebuit să plece în refugiu. Mai multe familii din Rădășeni și-au ales ca adăpost valea pârâului Secu, din apropierea Mănăstirii Sihăstria, pe atunci Schitul Sihăstria. Bărbații, printre care erau și unii meșteri lemnari, au ridicat corpurile

Un colț de rai - Sihăstria

de chilii care fuseseră mistuite de flăcări în incendiul de la începutul anilor '40. Chiliile au rezistat până prin anii '90, când, în locul unui corp de chilii, a fost înălțat cel nou, cu trapeză, bucătărie, cancelarie și chilii pentru monahi. Corpul celălalt, cu Paraclisul „Sf. Ioachim și Ana”, încă se păstrează. El a fost ridicat de rădășeneni în vremea stăreției părintelui Cleopa. Femeile, la rândul lor, ajutau după pricepere. Găteau, făceau curățenie, spălau covoarele. Unii dintre călugării bătrâni își mai amintesc de anii aceia de refacere a mănăstirii. În Paraclisul „Sf. Ioachim și Ana” se păstrează un pomelnic cu numele familiilor care au ajutat la ridicarea acestui Sfânt locaș, folosit mai ales la slujbele din timpul iernii: Constantin și Catinca Buhlea, Vasile și Ileana Sofica, Ion și Ileana

Grumăzescu, Costache și Maria Sofica, Ion și Casandra Profiroiu, Costache Manolache și soția, Ion Manolache și soția, Petru și Elena Vasiliu, Vasile și Elena Constantin, Grigore și Casandra Șoldănescu, Vasile și Catinca Constantin, Nicolae și Maria Constantin, Petru și Catinca Perju, Gheorghe Rusăloia și soția, Gheorghe și Marița Andron.

După isprăvirea lucrărilor, paraclisul trebuia pictat. Ca și la zidirea lui, s-a întâmplat o minune. Căutând un pictor bun, Arhimandritul Cleopa l-a găsit la Afumați, lângă București, pe pribeagul Ioan Protcenco. Iată ce mărturisește părintele Cleopa: „L-am adus din București pe Protcenco. Era la Afumați. El a fugit din Basarabia, de ruși. Săracul! Era acolo cu soția lui de a doua. O fost pictor mare în Basarabia. Soția lui era din Rusia. Și el era tot de dincolo de Nistru. I-am adus aici. Au murit amândoi, săracii! A pictat paraclisul, icoanele. Am izbutit să obțin aprobare pentru venirea lor aici. Am intervenit la Minister. Aveam un foarte bun prieten acolo, pe Teofil Pandele, care era director. I-am scos autorizație și apoi a pictat, săracul! Aici, le-am dat chilia. Pictor de mare valoare – Ioan Protcenco. Soția lui, a doua, Pelaghia, s-a făcut călugăriță, săraca! A murit tot aici. Protcenco a pictat o icoană cu Maica Domnului care plânge. Ea se ducea la icoana aceea, o icoană mare în biserică, și plângea și plângea după dânsul. . .”. (Arhim. Cleopa Ilie, mărturisire făcută în documentarul de televiziune „*Fericita nefericire a unui pribeag*”, realizat de scriitorul Grigore Ilisei).

Cine a fost Ioan – Irineu Protcenco?

Puține informații au ajuns până la noi. Părinții din Sihăstria, care l-au cunoscut, s-au dus, aproape toți, către Domnul. Părintele Paisie Olaru, cunoscutul și iubitul duhovnic, a scris o pagină despre el și l-a pomenit în rugăciunile sale până-n ultima zi a vieții. Ioan Irineu Protcenco a vorbit foarte puțin. Doar câteva cuvinte pe zi. Trăia într-o lume a lui, în care, mai ales, în ultimii ani ai vieții, își făcuseră loc numai Dumnezeu și Sfinții Lui.

Ioan Protcenco s-a născut în ziua de 8 mai 1888 la Nova – Pavlenco – Harkov din Ucraina, într-o familie de nobili (părinții se numeau Samson și Evdochia), primind la Botez numele Ivan (Ioan). De mic copil a fost atras de pictură (avea mare talent pentru portrete). Dorea să picteze și icoane, dar nu reușea întru totul chipurile lor. Întâlnirea cu o călugăriță sportivă duhovnicește avea să-i dezlege neîmplinirea: „Dacă vrei să pictezi icoane frumoase, să te spovedești mai des, să postești, să te rogi mai mult și vei picta icoane a căror frumusețe nu este din lumea aceasta”. Acest îndemn l-a urmat în toată viața sa. Așa vom înțelege de ce nu mânca niciodată până la orele 15-16 ale zilei. Picta cu rugăciune și cu post negru. În

acest răstimp nu vorbea cu nimeni și nu accepta să se vorbească nici sub schele, în biserică. Părintele Paisie își amintește că a urcat odată pe schele, lângă el, să-l vadă pictând. Protcenco i-a spus: „Dac-ai venit, eu nu mai pot picta!” Și era gata să coboare. Altă dată, părintele n-a mai îndrăznit să-i „tulbure” lucrarea (Ieroschimona Paisie Olaru, *Dă-le, Doamne, un colțișor de Rai, Chipuri de monahi pe care i-am cunoscut*, Editura Trinitas, 2005).

A urmat o înaltă Școală de arte din Kiev și se spune că era în vremea aceea unul din marii pictori ai Ucrainei. S-a căsătorit, a avut trei copii și a făcut parte din armata țaristă (albă), în timpul Primului Război Mondial. A avut multe încercări. Viața i-a fost grea. Și-a pierdut în război un ochi și, ca atare, a pictat toată viața având doar un singur ochi. Copiii i-au murit de tifos, iar soția l-a părăsit. Fiind de origine nobilă, a trebuit să fugă de comuniști. S-a refugiat la Chișinău, în Moldova. Fără avere și fără familie, se întreținea pictând icoane și realizând, după mărturisirea Arhim. Bartolomeu Florea, superbe portrete ale oamenilor importanți ai vremii. S-a recăsătorit cu o ucraineană, Scobiciov Pelaghia (născută la 1 octombrie 1891, din părinții Petru și Evdochia). Când rușii au invadat Basarabia, în 1940, a fugit peste Prut, în România. Transfug, fără acte, se ascundea și picta icoane. A fost ajutat de un călugăr de la Schitul Darvari din București, Nicanor Bica, căruia îi picta icoane, locuind în capitală și apoi în casa unui creștin din localitatea Afumați. Una din icoane a ajuns în mâna egumenului Cleopa de la Sihăstria Neamțului. Încântat peste măsură, cuvioșia sa și-a luat bastonul și cojocul și a făcut cale lungă să-l găsească. Tot cu ajutorul monahului de la Darvari, l-a găsit, în toila unei nopți, într-o casă dărăpănată din apropierea Bucureștilor. I-a făcut acte, i-a spus planurile ce le avea și l-a luat la Sihăstria, împreună cu soția lui (actele au fost făcute cu ajutorul arhimandritului Teofil Pandele, prietenul părintelui Cleopa, care lucra atunci în Ministerul Cultelor).

Au adus cu ei icoanele Catapetesmei, care erau deja pictate (se pare, cu destinația Muntele Athos), și celebra icoană *Axionița*, care se află acum în Paraclis. Ajuns la Sihăstria, zugravul Protcenco a avut cea mai tihnită perioadă din zbuiciumata-i viață. A trăit aici „sub iluminarea sfințeniei și sublimului creației. Ceasurile lui de zugrăviceală erau ale contopirii cu sacralitatea istoriilor de demult, recreate prin patosul trăirii depline”.

Arhimandritul Ioanichie Bălan, ucenic - în anii aceia - la Sihăstria, își amintește: „Eu îi cumpăram vopsele și îi preparam uleiul. Îi dădeam la mână materialele. Aveam 20 de ani și îl ajutam, el fiind pe schelă. Interesant, în timp ce el lucra, soția lui, Pelaghia, se ruga. Citea o

psaltire pe zi, iar el stătea pe schelă. Nu mânca nimic de dimineață până pe la trei, după – amiază: «Părinte, dacă mănânc, eu nu mai pot să pictez în ziua aceea. Deci, eu trebuie să postesc ca să pot lucra». . . Numai cu post a pictat. Ea se ruga la chilie și el era pe schelă. Dacă intra cineva în biserică, nu mai putea picta. Se oprea, chiar de nu știa cine este. Am înțeles, pe urmă, că avea rugăciunea inimii. Rugăciunea de taină, ce lucrează interior, în inimă, mistic, ca să zic, și în această atmosferă de rugă și de însingurare, dar, în același timp, de unire cu Hristos, el picta”. . . (Arhim. Ioanichie Bălan, Mărturisire în documentarul de televiziune „*Fericita nefericire a unui pribeag*”, realizat de scriitorul Grigore Ilisei).

La puțin timp după ce a ajuns la Sihăstria, i s-a cerut să picteze o icoană, „de probă”. S-a rugat mult la Maica Domnului și a pictat o icoană străină parcă de penelul unui muritor: *Tânguirea Maicii Domnului*. Părintele Paisie, dar și alții, aminteau că Maica Domnului i s-a arătat și i-a mulțumit pentru felul în care a pictat-o. Bolnav de plămâni, având un singur ochi, cu sufletul răvășit de furtunile abătute asupra sa, pictorul Protcenco și-a găsit drept prieteni pe sfinți. El trăia numai pentru ei, le citea viața de mai multe ori, se ruga și abia după aceea trecea la lucru. Era foarte liniștit și tăcut. Nu vorbea cu nimeni. În cimitirul mănăstirii avea banca lui, „banca pictorului”, cum o numeau călugării. Toți îi respectau dorința de a petrece în liniște. Se spune că se ridica și pleca ori de câte ori cineva se apropia de el.

El a fost un neîntrecut iconar. Icoanele lui se mai întâlnesc la Catedrala Patriarhală, Catedrala Mitropolitană din Iași, Schitul Darvari, Schitul Icoana Nouă, Mănăstirea Crasna, bisericile din Grințieș, Pipirig, Rădășeni și, desigur, la Sihăstria. Dintre icoanele pictate pentru catedrale, biserici și paraclise, ca și pentru casele particulare, unele erau împodobite cu foiță de aur, cu gravuri și chenare în email, tehnică denumită „cicancă”. A pictat portrete și câteva biserici (Paraclisul „Sf. Ioachim și Ana”, de la Sihăstria, Biserica Mănăstirii Soroceni, ca lucrare de licență, evidențiată cu mențiunea „magna cum laude”, Biserica Ciuflea din Chișinău, Catedrala din Chilia Nouă, Paraclisul Seminarului din Ismail, un paraclis la Mănăstirea Chițcani ș.a.).

N-a avut nici un ucenic. A luat cu el, dincolo de lumea aceasta, taina culorilor. Prepara culorile din petale de flori și din unele plante sau chiar din rugină. Frecată pe piatră și pusă în ulei de in, culoarea era folosită mai ales pentru umbre.

Șederea lui la Sihăstria a fost de șase ani (1947 – 1953). A fost un mare dar pentru el dar și pentru Mănăstirea Sihăstria.

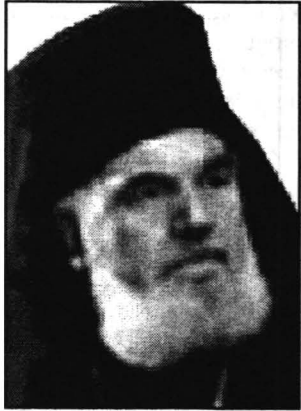
În luna august 1953, boala i s-a agravat (o boală severă de plămâni și inimă). Fiind în vârstă de 65 de ani, a cerut să fie călugărit. Călugăria lui și tunderea „în schima cea mare” s-a făcut chiar lângă icoana unde Prea Curata i se arătase și-L inspirase în dumnezeiasca splendoare a culorilor ce i-au zugrăvit chipul ... Ocrotit de îngeri și de rugăciunile Celei pline de Dar, a trecut pragul acestei lumi a treia zi după călugărie, încă purtând îngereasca ocrotire a mantiei. Era 23 august 1953 ... Călugării mănăstirii i-au cântat prohodul și l-au așezat, până în ziua învierii, în poiana liniștii, alături de sfinții monahi nevoitori. Din același film de televiziune, închinat pictorului, mai aflăm: „După câteva zile de la moartea lui, vine o femeie străină. N-o știa nimeni. Și întreabă: aici e Mănăstirea Sihăstria ? Da, i se răspunde. Zice, mai departe: Aici a trăit un pictor Protcenco: Da, i se spune. Așa-i c-a murit? Unde-i îngropat ? În cimitir. Unde-i cimitirul ? Uite, pe dealul acela. Nimeni nu i-a dat importanță. O femeie bătrână și străină. S-a dus la cimitir și a început să plângă. Era femeia lui dintâi. Plângea ca un copil: Eu te-am înșelat, eu te-am lăsat, eu sunt o criminală. Vorbea singură cu acea cruce de la căpătâiul lui. A plecat apoi în drumul ei. Se pare că a murit la Vatra Dornei, înainte de 1990. Bătrâna Pelaghia a murit la Sihăstria” (mărturisirea Arhim. Ioanichie Bălan în filmul „*Fericita nefericire a unui pribeag*”).

A doua soție a pictorului, cea care-i fusese credincioasă toată viața și îl urmase în multele încercări ale vieții, a rămas ca soră la Mănăstirea Sihăstria (aceasta fusese și una din condițiile puse de pictor, când acceptase să-l însoțească la Sihăstria). Ea și-a continuat, printre lacrimile pribegiei, viața. Mărturisirea uneori: „Nu știți ce înseamnă să trăiești printre străini, în țară străină”. A avut și ea multe umilințe, cei mai mulți n-au înțeles-o, unii râdeau de ea, alții o ocărau. În primăvara anului 1980, simțindu-se din ce în ce mai rău, a cerut și ea să fie călugărită. A primit îngerescul chip cu numele de Pelaghia. La trei zile după călugărie, a trimis după părintele Cleopa, rugându-l să vină, că nu mai are mult de trăit. După ce a văzut-o și i-a ascultat ultima mărturisire, părintele Cleopa a venit în biserică, la Sfânta Liturghie. La sfârșitul Vohodului mare, din pragul bisericii, Cuvioșia Sa a strigat: „Pomeniți-o și pe maica Pelaghia, că s-a dus la Rai”.

Era luni, în ziua Sfintei Treimi, la trei zile după călugăria ei. Istoria se repetase identic. Pelaghia a fost primită și ea în cimitirul mănăstirii. A fost aceasta o poveste de roman, cu personaje adevărate care au luptat mereu împotriva valorilor și a furtunilor vieții.

Lucian Vasile BĂGIU

Psalmii (traducere de Bartolomeu Valeriu Anania) între Septuaginta și Textul Masoretic (II)

Traducătorul respinge acuza de versificare gratuită a Psalmilor, considerând sintagma „Psaltirea versificată” un pleonasm, prin aceea că oricum psalmii ebraici erau versificați în variantă primară (de altfel pe chiar autorul prezumtiv al unora dintre psalmi, David, Anania îl consideră *poeta nascitur*): „... ediția de față nu face decât să restaureze arhitectura lor

originară, așa cum se află în textul Septuagintei.” (p. 615). În lumina exemplurilor anterioare ne vedem nevoiți a-i acorda deplină dreptate și credit spiritului artistic contemporan surprins într-o paradoxală pledoarie pentru autenticitatea originarului estetic al textului sacru. Vom releva, în cele ce urmează, câteva dintre opțiunile metaforice sau dintre opiniile artistice exprimate de poetul tâlmăcitor cu referire la „materialul” asupra căruia și-a exercitat plener deopotrivă erudiția, credința și harul.

Psalmul 138 îi oferă lui Valeriu Anania oportunitatea de a afla dacă nu un numitor comun, cel puțin o similitudine a paralelismului, păstrând dimensiunile, între creația divină și cea artistică, între Dumnezeu și artist: „Chiar înainte de a se naște, în timp ce se dezvoltă în pântecul maicii sale, omul e perceput de către Creator ca fiindă desăvârșită, așa cum artistul, în timp ce-și creionează opera, o vede completă, în stadiul ei final.” (p. 617). Relevarea acestei concepții estetice, ebraică prin raportare la psalmi, ce va deveni însă un loc comun al părinților creștinismului, este determinată, la Valeriu Anania, de un vers al versetului 16: „eram în devenire, Tu m' ai văzut întreg” (p. 775). Într-o notă de subsol traducătorul amintește tâlmăcirea literală a sintagmei din greaca veche a *Septuagintei*: „Ochii Tăi mi-au văzut ființa când ea era încă neterminată” (p. 775). Prin raportare la edițiile anterioare, se constată că Valeriu Anania s-a străduit, în cazul de față, să păstreze cât mai mult sensul literal, în antecedente relativ ambiguizate: 1914: „15. *Cel nelucrat al meu l-au văzut ochii tăi...*” (p. 765); 1936: „16. *Cele nelucrate ale mele le-au văzut ochii Tăi...*” (p. 632). Literalitatea nu este însă întâmplătoare, Valeriu Anania nu face decât să amplifice expresia biblică a unei concepții în funcție de care își crease anterior bună parte a propriei poezii, a cărei temă obsedant recurentă este

aceea a genezei, a ante-facerii, a monadei virtuale...

Un verb metaforizant preferat de traducător edițiilor anterioare și folosit frecvent în tâlmăcirea psalmilor este „a îmbăta”. Luăm ca exemplu edificator *Psalmul 22*:

1914: „7. *Uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul tău este adăpându-mă ca un puternic.*” (p. 693).

1936: „6. (...) *uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic.*” (p. 574).

2001: „5. (...) *uns-ai cu untdelemn capul meu, / iar paharul Tău mă'mbată de parc'ar fi prea tare.*” (p. 641).

Explicația unei asemenea preferințe constă tocmai în sensul metaforic al cuvântului, considerat ca adecvat pentru a releva conținutul teologic al versului, în acest caz Valeriu Anania restaurând traducerea originară, din 1698: „Celor îmbunătățiți duhovnicește, lectura Sfințelor Scripturi le este vin din potirul dumnezeiesc, care le înveselește inimile și-i scoate din ei înșiși (îi îmbată) prin puterea și adâncimea înțelesurilor (un fel de extaz al cititorului înduhovnicit). Textul Masoretic e mai simplu: «paharul meu se revarsă».” (pp. 641-642). Un alt exemplu al utilizării semnificatului poetic îl oferă *Psalmul 64*, 10:

1914: „11. *Brazdele lui îmbată-le, înmulțește rodirile lui, întru picăturile lui veseli se va răsărind.*” (p. 717).

1936: „11. *Adapă brazdele lui, înmulțește roadele lui și se vor bucura de picături de ploaie, răsărind.*” (p. 594).

2001: „Adapă-i brazdele pân' la beție, / înmulțește-i roadele!; / vesel va fi în stropii lui de ploaie când totul odrăsește.” (p. 685).

Comparativ cu versiunile anterioare, se observă la Valeriu Anania un plus concludent de fericită poetizare a versetului, nu doar prin reunirea metaforică în primul vers a verbului „a adăpa” și a substantivului „beție”, ci și prin introducerea inedită a atât de sugestivului „odrasește” la final, infinit mai poetic decât prozaicul „răsărind”. Astfel, la Valeriu Anania, devine evident că psalmul sugerează nu doar o resurrecție vegetală, ci una ontică, ce include anticiparea resuscitării ființării, inclusiv și îndeosebi a omului nepărăsit de Dumnezeu, a psalmistului ce surprinde umanitatea aflată în impas. Precizăm, fără comentarii suplimentare, subtitlul psalmului în discuție și nota de subsol aferentă: *Pentru sfârșit: un psalm-cântare al lui David, odă cântată de Ieremia și*

Iezechiel și de poporul rob, când erau ei gata de plecare. „În anul 587 Evreii au fost duși în captivitatea babilonică, dar profetul Ieremia a prezis că după 70 de ani se vor întoarce. Printre profeții captivi se afla și Iezechiel. După întoarcerea captivilor s'a făcut și restaurarea templului din Ierusalim.” (p. 684). De la răsărirea semințelor din brazde la odrăslirea poporului în jurul templului restaurat e o diferență de expresie pe care doar un teolog-artist ar fi intuit și reușit să o sugereze.

Alteori traducătorul nu modifică semnificativ expresia edițiilor anterioare, dar consideră necesar a interveni prin note explicative ale imaginilor pe care aceste pasaje le sugerează: „*Adânc pe adânc se cheamă în vuietul cascadelor Tale; / toate talazele și valurile Tale au trecut peste mine.*” (41, 7, p. 663). „Grandioasă, superbă imagine-simbol a tuturor relelor ce s'au abătut asupra psalmistului. Încercările la care Dumnezeu îl supune pe om îl ajută pe acesta să-și cunoască propriile profunzimi. Mai mult, așa cum într'o cascadă apa de deasupra pragului se prăvălește în străfundul celei de jos, sfredelind-o și răscolind-o, tot astfel, prin suferință, adâncurile lui Dumnezeu se năpustesc în acelea ale omului, ajutându-l să I le cunoască și să și le cunoască.” (p. 663). Se aude distinct mai degrabă euforia poetului, uimit cum un conținut teologic poate dobândi o atât de frumoasă expresie artistică, încântat că psalmistul a dovedit o inspirație poetică inegalabilă în a exprima relația dintre om și divinitate.

Uneori însă, din dorința de a respecta o cât mai fidelă adecvare la sensul teologic, traducătorul nu doar că prevalează asupra artistului, dar chiar atentează la calitatea poetică a psalmului: „*Ce-mi va face mie insul materialnic?*” (55, 4, p. 677). Construcția, sensibil forțată, nu se regăsește în edițiile anterioare: 1914: „... *ce-mi va face mie trupul?*” (p. 713); 1936: „*Ce-mi va face mie omul?*” (p. 590). În lumina notei de subsol, ne rezervăm opinia conform căreia varianta lui Bartolomeu Valeriu Anania, este, în acest caz, ușor neavenită, preferabilă fiind cea din ultima ediție a *Septuagintei*, „trupul”: „Literal: «Ce-mi va face mie carnea?»». La fel în Versiunea Ebraică. Ideea e constituită pe opoziția spirit-materie: omul care se încrede în puterea (eminamente spirituală) a lui Dumnezeu nu are a se teme de cei ce se încred în materialitatea puterii (arme, armate, cetăți, bani etc.)” (p. 677). Dacă excesul de metaforizare ar fi constituit un reproș ușor de anticipat (deși complet caduc în fapt) în cazul unui poet traducător, se constată însă, incidental, reversul, excesul de explicitare filologică și teologică, poate tocmai ca o subliminală cenzură a firii artistice. În alte cazuri însă Valeriu Anania înlătură literalitatea, preferând o expresie sinonimică, din pură pudibonderie: „*ca niște gunoaie i-au devenit pământului*” (82, 10) substituie figurat literalul propriu: „Expresia originală e mai tare: «ca o balegă».” (p. 710). O interdicție de limbaj ce nu poate fi explicată decât printr-o cenzură a intelectului ce exprimă o civilitate onorabilă, de bun simț, dar ușor

exagerată, față de textul sfânt, care însă respectă tradiția tâlmăcirii: 1914: „*făcutu-s'au ca gunoiul pământului*” (p. 731), 1936: „*făcutu-s-au ca gunoiul pe pământ*” (p. 605). Traducătorul are meritul, în acest context, de a indica și originarul față de care tradiția s-a delimitat.

Însă relația dintre Valeriu Anania, restaurator al textului sfânt, și limba în care se exprimă, este, păstrând paralelismul, aceea dintre revizuirea filologică și o autentică restaurare lingvistică. Deși teologul a respins permanent asumarea calității de lingvist (cea de filolog fiind intrinsecă diortisirii), faptic nu putem decât să constatăm triumful unei preocupări (e drept, anterior artistice) de o viață în a afla „cuvântul potrivit”. Menționăm, în acest sens, dintr-o multitudine de exemple posibile, utilizarea lui „a via”, de o expresivitate nu doar arhaică, ci mai ales adecvată contextului: „*Întorcându-te Tu, Dumnezeule, pe noi ne vei via*” (84, 6, p. 712); „«a via»: vechi și frumos cuvânt românesc, aproape ieșit din folosință (nu însă și din dicționare)” (p. 712). Ca o dovadă, edițiile anterioare exemplifică „evoluția regresivă” (pentru a nu spune „involuția”) utilizării termenului: 1914: „*Dumnezeule! Tu întorcându-te ne vei viea pre noi*” (p. 732), iar 1936 tradusese prin perifrază: „*Dumnezeule, Tu întorcându-Te, ne vei dărui viață*” (p. 606). Valeriu Anania reiterează expresia restauratoare: „*viază-mă și-Ți voi păzi cuvintele.*” (118, 17, p. 754), prilej cu care indică și perifraza sinonimică: „«a via»: a ține (a menține) în viață.” (p. 754), versiunile anterioare păstrând, desigur, logica expusă: 1914: „*viează-mă*” (p. 754), 1936: „*voi trăi*” (p. 623). Poate cel mai explicit exemplu al modalității complexe de raportare a traducătorului la materialul lingvistic folosit îl oferă *Psalmul 104* unde, în decursul a doar câteva versete, întâlnim trei opțiuni lingvistice distincte ca principiu, fiecare însă adecvată întru autenticitate circumstanței textuale. Vom indica versiunile succesive ale traducerii, întru o relevanță superioară a valențelor ultimei revizuirii/restaurări:

1914: „*16. Și au chemat foamete pre pământ; toată întărirea pâinei o au sfărâmat. / 17. Trimis-au înaintea lor om, rob s'a vândut Iosif. / 18. Smeritu-au în obezi picioarele lui; prin fier a trecut sufletul lui, până ce a venit cuvântul lui. / 19. Cuvântul Domnului l-au aprins pre el...*” (p. 745).

1936: „*16. Și a chemat foamete pe pământ și a sfărâmat paiul de grâu. / 17. Trimis-a înaintea lor om: rob a fost rânduie Iosif. / 18. Smeritu-l-au, punând în obezi picioarele lui; prin fier a trecut sufletul lui, până ce a venit cuvântul Lui. / 19. Cuvântul Domnului l-a aprins pe el...*” (p. 615).

2001: „*16. Și a chemat foamete pe pământ, / paiul pâinii l-a fărâmat; / 17. înaintea lor a trimis un om: / Iosif a fost vândut ca sclav. // 18. Picioarele i le-au umilit în obezi, / viața lui a trecut prin cătușe / 19. până ce cuvântul său a răzbătut afară. / Rostirea Domnului l-a trecut prin lamură...*” (p. 736).

Dincolo de îndreptarea unei grave ambiguități, ce s-a transformat în eroare crasă în cazul ediției 1936 (cuvântul nu este al Domnului, ci al obiditului Iosif), Valeriu Anania introduce trei sintagme inedite în propria traducere: „«paul pânii» = pauli spicului, paie pe care se sprijină holda; și limba română folosește până astăzi «a culegea pâinea» pentru «a secera grâul».”; „prin cătușe” în loc de „literal: «prin fier» sau «în fier».”; „«l-a trecut prin lamură» = l-a trecut prin proba de foc, l-a purificat prin încercări extreme (asemenea aurului lămurit în foc).” (p. 736). Așadar, o opțiune lingvistică aparținând limbajului popular, una neologică, actualizatoare a limbii, iar cea de a treia, inedită stilistic, metaforică. Versetele exprimă, accidental sau nu, tripartiția personalității traducătorului: teologul și filologul erudit, tradiționalist al „limbii vechilor cazanii”; spiritul înnoitor, al prezentului, al contemporaneității, în concordanță cu evoluția culturii, civilizației și a istoriei limbii; harul artistic, substrat fecund, creator, al poetului rostit vreme de șase decenii în stihuri personale. Remarcabilă este aflarea mai mereu a circumstanței adecvate în care să se manifeste plenar fiecare dintre calitățile funciare sinelui, într-o modalitate ce glisează inefabil, nelămurit, între cenzura conștientă, rațională, și impulsul intuitiv, subliminal, infrarațional.

În acest context considerăm oportun a releva opiniile exprimate de Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, ce sugerează faptul că diortorisirea, inedită prin nonconformism și originalitate, a lui Bartolomeu Valeriu Anania, presupune intrinsec ideea că traducerea poetică este o creație în limba în care textul este actualizat, în cazul de față, o creație în limba română: „... ca să redai ce ai înțeles din original în propria ta limbă, cu frumusețe și demnitate, nu e destul să cunoști limba originalului și nici chiar să sesizezi întreaga încărcătură de sens a figurilor de stil, ci trebuie să fii creator și, depășind orice ispită a unei redări literaliste, să creezi un text care să ofere cititorului traducerii cât mai mult cu puțință din valențele și frumusețile originalului. (...) Dar este și mai greu – cu mult mai greu – în cazul textelor poetice. Merită să amintim, în acest context, ce spunea Martin Luther, realizatorul versiunii fondatoare a Bibliei în limba germană, despre traducerea poeziei biblice: «Cine vrea să vorbească în germană, nu trebuie să folosească stilul ebraic. Ci, mai degrabă, trebuie să aibă grijă ca – odată ce l-a înțeles pe autorul evreu – să se concentreze asupra sensului textului, întrebându-se: «Ce spun (cum se exprimă) germanii într-o astfel de situație?». Odată ce are cuvintele germane care vor servi scopului său, să lase deoparte cuvintele ebraice și să exprime în chip liber înțelesul în cea mai bună germană pe care o cunoaște».”*. Bartolomeu Valeriu Anania a aderat la acest deziderat în mod temperat, atât cât a fost necesar pentru a afla numitorul comun între intenționalitatea originară a textului, rezervarea sau restaurarea acesteia, și stadiul actual al limbii române, literare sau academice, după fiecare context în

parte, într-o atentă cumpănire a opțiunilor disponibile, creând, finalmente, opera majoră a îndelungatei sale exprimări în cuvinte.

*

Bartolomeu Valeriu Anania, pe deplin conștient de responsabilitatea enormă pe care și-o asumă cu revizuirea substanțială a traducerii *Sfintei Scripturi*, nu omite a indica, printr-o „umilă” notă infrapaginală, pierdută în cuprinsul atâtor alte mii, că sugestia unui asemenea demers teologic, lingvistic, artistic și, îndeosebi, duhovnicesc, se regăsește în chiar textul sfânt, care transcrie Vocea revelată a divinității. În *Faptele Apostolilor* întâlnim următorul episod esențial: diaconul Filip, sfătuit de îngerul Domnului, ia calea de la Ierusalim către Gaza, cale prezumtiv pustie, unde întâlnește, însă, un etiopian ce îl citea pe profetul Isaia. Acțiunea următoare a lui Filip este o anticipație a tuturor restaurărilor Cuvântului revelat și, desigur, implicit și îndeosebi a celei „tălmăcite” de Bartolomeu Valeriu Anania: „*Iar Duhul i-a zis lui Filip: «Apropie-te și te alipește de careta aceasta». Și Filip a alergat și l-a auzit citindu-l pe profetul Isaia și i-a zis: «Înțelegi tu oare ce citești?» Iar el a zis: «Cum aș putea-o, dacă nu mă va călăuzi cineva?»»*. (8, 29-31, p. 1594). „Text fundamental pentru lectura Sfintei Scripturi. De aici, trebuința tot mai acută, în zilele noastre, a unor ediții biblice adnotate sau comentate.” (p. 1594). Orice cale pustie astăzi poate afla oricând un prezumtiv lector al *Sfintei Scripturi*, care, cu toată bunăvoința sa, ar putea sfârși în pustiu, în absența comentariilor unui erudit traducător, alături de care să își continue călătoria în universul cuvintelor ce purced din Cuvânt...

În numeroasele *Introduceri* ale lui Valeriu Anania la cărțile care alcătuiesc *Noul Testament*, cărți în bună măsură redactate de Apostolul Pavel, cititorul resimte interesul sensibil al tălmăcitorului în a afla profilul personal al *omului* care stă în spatele unei neostoite activități de o viață în a propovădui Cuvântul Domnului. Cuvintele aparținând lui Pascal, pe care Valeriu Anania le citează pentru a caracteriza modalitatea fascinantă în care Apostolul Pavel își redactează *Epistola către Romani*, i se potrivesc, deopotrivă, diortositorului aflat, la distanță de două milenii, într-o postură similară cu a deconcertantului Apostol: „Când vezi stilul acesta natural, ești mirat și cucerit, căci te așteptai să vezi un autor și afli un om.” (p. 1621).

* Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Labor omnia. Sfânta Scriptură în versiunea Bartolomeu Valeriu Anania, apud Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, ediție îngrijită de Arhid. Ștefan Iloaie, Consilier Cultural, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 106.

Marius Marian ȘOLEA

Poem social

S-a încruntat la geamuri chipul lumii
și nu ne mai rămâne decât să ieșim în curte.
păsările de pradă,
ca niște sprâncene secerând lumina unor ochi nevăzuți,
s-au apropiat de inima noastră.
în carte, soarele este atât de puternic!
pun mâna dreaptă la ochi
și mâna îmi pare de aur.
pe tine te așez în dreptul omenirii și devii, dintr-o dată,
doar o simplă etichetă a ei.
fiecare bărbat își are dumnezeii săi,
fiecare femeie, la fel, își are dumnezeii ei,
care sunt puțin mai sensibili, inconstanți
și ezitanți într-o oarecare măsură.
pentru a scăpa de complexul de superioritate,
dumnezeii bărbatului, deși au aflat de dumnezeii femeii,
îi cam ignoră,
pe motiv că niciodată aceștia nu devin de ajuns...
bărbatul și femeia, unul cu altul, se mai întâlnesc,
dar dumnezeii lor, între ei, niciodată...

Arbatel FILOTHEANU

Elegie despre cai și drumuri

Am auzit vorbindu-se despre păsări,
iar eu – orbul –
nu le-am știut zborul.

Am auzit vorbindu-se despre rouă
și eu – însetatul –
nu i-am gustat gingășia.

Cît despre cai și drumuri
atîtea și atîtea elegii]
se cîntă mereu, încît întreb:
Dinspre cîte Începuturi
spre cîte Sfirșituri
ne îndreptăm noi...
mai ales tu
sau poate doar Eu?!

Viorel DINESCU

Trenuri cu ferestre aprinse

M-am oprit într-o gară. Totul era pustiu.
Vechile urme fuseseră șterse, peroanele erau părăsite,
Doar o liniște surdă se scurgea din pietrele sparte,
Între linii doar umbra unui copac cu ramurile arse
În care rămăsese ca un tropot ciudat
Zgomotul sacadat al roților care trecuseră
demult pe aici.

Gările mele îmbătrânesc la marginea lumii
Sub ploaia unor clipe neiertătoare.
Luxoasele trenuri cu ferestre aprinse
Trecuseră demult în altă realitate
Poate spre stelele care sclipeau ca niște semafoare.

Gara mă privește ca o fiară cu ochi obosiți,
Renunț la lunga călătorie pe care o visasem,
Voi lua primul tren spre noaptea viitoare.

La Muzeul „Vasile Alecsandri” din Mircești. Dialog și proiecte
august 2006

Foto: Corneliu Grigoriu

Carmelia LEONTE

Demnitatea privirii

A privi nu e totuna cu a vedea. Vederea este indiferentă, obiectivă, privirea este căutătoare de sensuri, participativă. A vedea este la îndemână, a privi presupune un efort. Vederea este parțială, privirea poate epuiza lucrul. Marii orbi ai literaturii au arătat că știau să privească, în timp ce mulți văzători nu au această abilitate. Aceasta înseamnă că privirea ține mai ales de puterile sufletești. Privirea trece dincolo de aparențe, este creativă. Ne modificăm, pe măsură ce învățăm să privim. Pierre Hadot, în eseuul său *Plotin sau simplitatea privirii* vorbește de o metamorfoză a acestei capacități, prin care filozoful a ales să vadă numai prezența divină. Acest fapt devine posibil observând că ochiul poate vedea fără să vadă, dar atunci nu vede lucrurile luminoase, ci lumina însăși. Dacă pentru Plotin era o problemă să reinvețe viața de zi cu zi, pentru că în înalt era el însuși, dar fără să își aparțină, iar pe pământ își aparținea sieși, dar fără să fie el însuși, pentru noi, ceilalți, problema este să recâștigăm demnitatea pierdută a privirii, pentru că privind fără să vedem și văzând fără să privim este ca și cum am despuia lumea de ea însăși; este ca și cum nu am mai fi noi nici aici, nici acolo. Dacă vederea este nu contează cum, privirea nu poate fi mediocră, nu își permite să rateze întâlnirea cu celălalt. Antichitatea, deși o civilizație a cuvântului, asigura demnitate privirii. Dar nu privire în sensul modern, ca demistificatoare a formelor și mijloc de a degrada lumea. Platon considera privirea esențială, în măsura în care era investită cu puterea de a accesa mai multe straturi ale existenței, mergând până la esență, la Formele eterne, la Idei. Și dacă ne gândim la teoria despre timp a lui Augustin, avem următoarea surpriză: privirea se identifică cu prezentul! « Există trei timpuri – prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente și prezentul din cele viitoare. Căci aceste trei există doar în suflet, iar, într-un alt loc eu nu le văd a exista. Prezentul din cele trecute se află în memorie; prezentul din cele prezente, în *privirea atentă*; prezentul din cele viitoare, în așteptare. »(s.n.). Privirea atentă devine esența cunoașterii, a înțelegerii, esența filosofării. (În altă parte este pusă la index tocmai tendința frecventă de a opri privirea la un nivel superficial, ucigându-i astfel valențele multiple: « ...îmi era dat să văd cu ochii doar până la trup și cu sufletul doar până la închipuirei »- *Confesiuni, Cartea a treia, cap. VIII*). În această situație, devenirea ființei conduce spre câștigarea privirii atente. Aflăm astfel un lucru important: privirea nu este o problemă de spațiu, de cucerire a unor teritorii, de colonialism, ci este o problemă de

timp, de interiorizare a trecerii, de meditație. Shiva Nataraja, arhiyoghinul zeilor, susține, în meditația sa, universul, interiorizându-l cu puterea privirii.

Dar timpul nu trebuie numai interiorizat, ci și umanizat, îmblânzit. Eternitatea poate fi cucerită prin privire și astfel timpul nu mai sperie, ci devine un bun învățător. Dumnezeu cu pletele și barba albe, așezat pe tronul său celest, este stăpânul timpului și al privirii, în postura lui sfătoasă. Să nu uităm că Dumnezeu are mereu îndreptată asupra noastră privirea Lui, ca mijloc de comunicare și de corecție.

De ce este atât de importantă demnitatea privirii? Pentru că în epoca noastră de maximă degradare spirituală privirea a ajuns să fie aservită imaginii! A devenit mai importantă imaginea decât cel care o privește. Noi toți suntem atașați unor imagini și merită să ducem o luptă pe viață și pe moarte pentru a ne elibera. Să ducem un război cu imaginea care ne fură privirea! Să subminăm dictatura imaginii; doar privirea poate merge mult mai departe! Ea nu este o prelungire a imaginii; ci suportul esențial al contemplației. În sensul în care Dumnezeu ne iubește, ne privește. Noi simțim când suntem priviți de Dumnezeu, pentru că această privire minunată are încărcătura iubirii, are informația sentimentului. Privirea este un mod de a fi atinși; ne face evidentă atingerea sufletelor. Erotismul cel mai rafinat se manifestă prin privire. Să mai pomenim aici de sublima privire a Beatricei, grație căreia Dante s-a înălțat din Cerul Cristalin în Empireu și, în mod sigur, L-a văzut pe Tatăl?

Astronomie culturală, cu pictorul Teodor Vișan din Galați.
august 2006, Parcul Muzeului „Vasile Pogor”

Foto: L. V.

Carmen PETCU

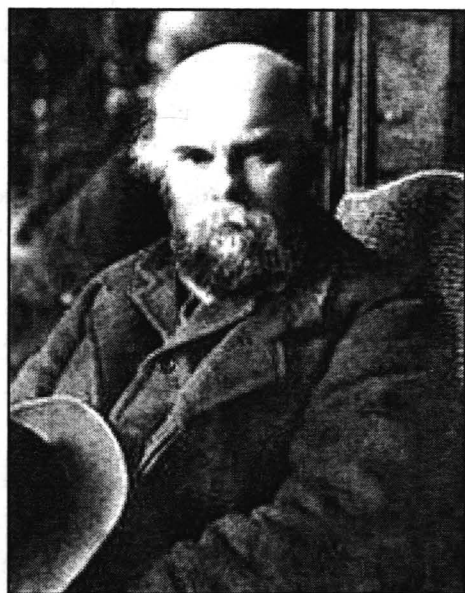
Muzicalitate și ritm mistic în poezia lui Paul Verlaine

Copil îngrijit și răsfățat de mama lui, Paul Verlaine a manifestat de mic o sensibilitate extremă, pendulând apoi toată viața între misticism și degradare morală. Situată între cer și pământ, suspendată între starea angelică și cea demoniacă, existența sa individuală a încorporat în ea cele mai contradictorii și paradoxale trăiri. Alimentată permanent de un astfel de dezechilibru destinal, creația lui nu putea să se așeze decât undeva la o stranie răscruce, echidistant între o viață destrămată și boemă și o superbă aspirație spre puritate și candoare. Acest „poet blestemat”, înrudit prin soartă cu ilustrul său înaintaș François Villon, a încercat să împace, fără șanse prea mari, maturul maculat de senzualități lascive cu copilul vrăjit de misterul lumii, rezultatul spiritualității sale fiind o surprinzătoare simbolistică a realității.

Ceea ce cucerește încă de la început în lirica sa este tocmai această dualitate, acest amestec de viziune dramatică asupra Universului (stenică și cu nuanțe eroice) și resemnare melancolică (orientată, cu o delicată picturalitate și muzicalitate, spre tatonarea armoniilor). Versurile sale, parcă refuzând în mod deliberat retorica, deschid generos și șarmant o „lirică a sentimentelor intime, a mișcărilor psihice impalpabile, ce alternează remușcarea și păcatul, suavitatea erotică și libertinajul, implorarea și blestemul, evocând atmosfera estompată, vagă și crepusculară, infinit nuanțată, de o mare spontaneitate și naturalețe, de cantabilitate populară, remarcabilă prin subtila armonie muzicală, insinuantă și sugestivă” [1,p.603]: „Erau prea roșii trandafirii./ Prea neagră iedera pe ram./ Cad jertfă desnădăjduirii./ De cum te miști, că nu te am./ Prea blând și prea albastru cerul/ Și valurile-n larg prea verzi.../ O frică m-a pătruns ca gerul/ Că fugi, te pierd și că te pierzi./ Mă obosește merisorul/ Luciosul ilexului strai// Și câmpul infinit ca dorul/ Dar nu și tu, iubire, vai!”. (*Spleen* - traducerea versurilor aparțin lui C. D. Zeletin, vol. *Lirică franceză modernă*, Editura „Albatros”, București, 1981).

Înzestrat cu calități excepționale pentru desen, Verlaine se lasă, concomitent, antrenat și „devorat” de literatură, sub influența căreia începe să scrie critică de artă. Primul său volum de poezii, *Poèmes saturniens* (1866), este de inspirație parnasiană, dar următoarele două, *Fêtes galantes* (1869) și *La Bonne Chanson* (1870), îi revelează plener originalitatea. Căsătorit în 1870, el își abandonează soția pentru un adolescent genial (Rimbaud), relația dintre cei doi luând imediat o turnură imorală, cu efecte sufletești dintre cele mai devastatoare, încât, într-un acces de furie geloasă, Verlaine

își rănește prietenul. Privarea de libertate îi oferă prilejul de a se converti religios (act care îi deschide calea penitenței mistice), în închisoare compunând majoritatea poemelor următoare, reunite mai târziu în tomurile *Romances sans paroles* (1874) și *Sagesse* (1881). Ajuns din nou în libertate, trăiește câțiva ani fără tulburări majore, până la moartea tânărului său amant Lucien Létiinois. Sfârșitul vieții îi va fi puternic marcat de un alcoolism cronic și de diverse scandaluri, care îl aruncă într-o sumbră mizerie. Pe traseul acestei prăbușiri, mai apucă să publice *Jadis et Naguère* (1884), scrierile religioase *Amour* (1888) și *Bonheur* (1891), ca și volumul erotic *Chansons pour elle* (1891). Spaimele liricii lui, frisoanele rimei și ritmul, tonalitatea suavă a versurilor, frumusețea imaginilor au atras și au cucerit o serie de contemporani, care, impresionați în moralitatea lor creștină și cuprinși de un elan filantropic, cotizează cu diverse sume pentru a-i asigura o pensie decentă...

Sub mirajul unui răvășitor impresionism poetic, „Verlaine caută fără încetare transpunerea în cuvinte a senzațiilor celor mai intime, a impresiilor vizuale și auditive cele mai muzicale” [2, pp. 296-297]. Amprentată de o asemenea febrilă investigare a nuanțelor, poezia lui se încheagă într-un text subtil, cu magice sentimente de culoare și cu nuanțe armonice diafane, revelația mistică suprapunându-se peste tragismul finitudinii și disperării umane: „Ce calm pe case-i bunul cer/ Și ce senin e./ Un arbore c-un ram, din cer/ Mereu revine./ Alină clopotul stingher/ În bolți tăcerea./ O pasăre-ntr-un pom stingher/ Și-a plâns durerea./ Ah, Doamne, acolo viața cât/ De simplă este?! C-un dulce zvon dă cât de cât/ Orașul veste./ O, ce-ai făcut, tu, cu atât/ Plâns și tristețe!/ Cu-a-

tâta te-ai ales, cu-atât/ Din tinerețe?" (*Înțelepciune, VI*)

De altfel, Verlaine este primul poet al acelei epoci care utilizează versuri impare (în locul tradiționalelor versuri pare: octosilabele sau alexandrinii, de exemplu), ca și cezurile nonclasice; el cosmetizează până la suplețe versificația, pentru a lăsa cât mai vizibilă discordanța lejeră dintre vis și realitate sau, dimpotrivă, armonia cuvintelor și a frazelor.

Muzicalitatea versificației ține de melancolia ființială a autorului, de acel fior lăuntric ce-l aduce pe acesta pe marginea prăpastiei, îndemnându-l să se arunce în dulcea genune iertătoare de rele și purificatoare de suflet; nu este vorba, însă, de stări negative și inhibatoare (nostalgie, regret, pesimism, dubitabilitate etc.), ci de o reacție introspectivă complexă care nu-i suspendă trăirile, ci, dimpotrivă, îl stimulează cognitiv și îl antrenează spiritual, chiar dacă seamănă destul de mult cu neantizarea: „Cu purpurele Înserării grele,/ Palpită chipul sacrei Amintiri./ În zări de foc ale Speranței mele./ Ce crește-asemena unei zidiri./ Sau ca minunea unei înfloriri/ – Tulipe, dalii, crini și tufănele – / Jur împrejurul lungilor zăbrele./ Trecând printre parfumuri cu urziri/ De cald – otrăvitoare lănceziri/ – Tulipe, dalii, crini și tufănele – / Și, înecându-mi suflet, gând, simțiri./ Leșină chipul sacrei Amintiri/ În purpurele Înserării grele”. (*Crepuscul al serii mistice*)

Există un pronunțat fior mistic în lirica lui Verlaine, prezent nu numai în poeziile cu o astfel de tematică, ci în întreaga creație a autorului. Se pare că acesta cunoștea destul de bine filosofia ritmicității, elaborată încă din Antichitate (Apollo, Cadmus, Orfeu, Amfion și Pitagora, la greci, Toth și Osiris, la egipteni, Brahma, la hinduși, Jubal, la evrei, Lian-lie, la chinezi etc.). Oricum, armonia muzicii are ceva astral în ea și este în directă legătură cu poezia. Raporturile dintre sunete au fost calculate matematic. În vechea Chină, cele douăsprezece semitonuri care formează octava au fost împărțite în „cele ale lui Yang” și „cele ale lui Yin”, având drept corespondente cele douăsprezece luni ale anului și cele douăsprezece stări psihice, fiecare *yang* fiind urmat de *yin*-ul său și comportând bogate semnificații simbolice; tehnica muzicală, fundamentată pe un principiu aritmic, era pusă în legătură cu o imagine prestigioasă a Lumii. Pitagoricienii considerau muzica „tot ca pe o armonie a numerelor și a Cosmosului, reductibil el însuși la niște numere sonore; aceasta însemna să li se atribuie numerelor întreaga plenitudine inteligibilă și sensibilă a Ființei” [3, p. 328]. Or, recurgând la ideea de „muzică a sferelor”, la diversele valori timbrale ale sunetelor poetice, la variile lor tonalități și ritmuri, și punând durerea unei iubirii pustii pe fundalul tristeții lumii, Paul Verlaine s-a putut asocia plenitudinii vieții cosmice: „Ghicesc eu într-un murmur conturul,/ Pal amor, al chemărilor vechi,/ Sau în muzici

lucind în urechi/ Aurorei de mâine murmurul?! În delir, sufletul meu, o, nu mi-i/ Decât ochi văzând dublu în față/ Unde tremură, ca într-o ceață, / Melodia lirelor lumi!// O, să fii al acestei morți rare!// Să se ducă speriate amor/ Vechi și tinere ore în zbor!// O, să pieri de-o așa legănare!” (*Romanțe fără cuvinte*)

Verlaine a înțeles foarte bine faptul că în toate civilizațiile, actele cele mai intense a vieții sociale sau personale sunt scandate în ritmul unor manifestații în care muzica joacă rolul de mediator capabil să amplifice, până la limitele divinului, comunicarea. (Platon distingea forme muzicale și poetice adecvate diverselor funcții ale omului în Cetate). Raportând lirica autorului francez, din acest punct de vedere, cu muzica tradițională a strămoșilor săi gali (ale cărei tonalitate și ritm erau în funcție de starea de tziune sau de relaxare), avansăm ipoteza conform căreia versificația ei corespunde energetic și muzical a trei moduri: modul *somnului*, modul *zâmbetului*, și modul *lamentației* (acestea amintesc – fără a constitui, totuși, o consonanță exactă – cele trei moduri ale muzicii arhaice grecești: cel lidian, trist și funebru, cel dorian, viril și războinic, și cel frigian, entuziast și bahic). „Modul somnului” aparține Lumii de Dincolo: „Negru somn enorm/ Peste viață vine./ Dorm speranțe, dorm./ Dorm dorințe-n mine.// O, ce trist destin! Mă orbește hăul./ Minte nu mai țin/ Binele nici răul.// Legănat eu sunt/ De-o străină vrere/ Într-un vast mormânt:/ Tăcere, tăcere!” (*Înțelepciune, III*)

Acest mod al *somnului* este muzica zeilor care îi adoarme pe cei vii în mod magic, dar el reprezintă, totodată, și muzica oamenilor și a mesagerilor acestora, care vin sub formă umană sau sub formă de lebede (ori, plutirea lebedelor, armonia divină, nostalgia lunii, vibrația cerului... sunt forme ale muzicalității în poezia lui Verlaine). Am putea afirma, de asemenea, că în lirica poetului francez se desprind trei dimensiuni ale muzicalității (corespondente cadenței versurilor): cea a *Universului* (din care emerg armonia aștrilor, succesiunea anotimpurilor și amestecul elementelor existențiale); cea a *dinamicii imaginilor* (sonoritatea devenind mai gravă cu cât ritmul este mai lent, și invers); și cea a *modulațiilor rimei* (care transformă „cosmoidul” poetic într-un concert magnific). Luată ca puls al redării și ca o curgere a trăirii, versificația verlaineană devine o adevărată măsură coregrafică, prin care „se dirijează” ordinea exterioară a lucrurilor, ordinea umană a sentimentelor și ordinea onirică din marginea misterului; astfel, ea se transformă mirific într-o artă de a tatona perfecțiunea: „Se lasă noaptea miilor de astre!// Dulci șesuri evanghelice se-aștern./ Corăbii par talazurile-albastre.// Reci râuri curg pe prunduri austere./ Dulci bufniți curg prin aerul astral/ Îmbălsămat de rugii și de mistere./ Iar uneori, sclipind, tresare-un val// În zări își urcă moale

formă dealuri./ Ca o iubire conturată vag./ Iar ceața ce se-nalță de pe valuri/ Pare-o zvâcnire către țeluri drag./ Și toate-acestea, ca o auroră/ Ori ca un suflet și cuvântul său./ Într-un extaz deschise, cer și-adoră/ Pe Dumnezeuul păzitor de rău.” (*Altădată. Crimen amoris*)

Sunetul este în lirica autorului francez un *simbol fundamental*. Atingând auzul prin efectul mișcărilor vibratorii ritmice, acesta se instituie la originea cosmosului poetic (dacă Verbul, Cuvântul produce Universul – se spune în *Rig-Veda* -, o face prin efectul vibrațiilor ritmice ale sunetului primordial). Și la Verlaine, calitatea sonoră apare ca o expresie a puterii divine; cuvântul este, în contextul versificației, sau emanație mistică, sau subtil, sau articulat – dar, indiferent de „ipostază”, îl percepi întotdeauna înainte de formă (pentru că auzul este anterior văzului). Însăși nașterea imaginilor descrise de poet este uneori desemnată drept un sunet: „Prin ceți iluzorii./ Cenușii, stejarii/ Codrilor din zare/ Flutură ca norii// Cu luciri nici una/ Ceru-i de aramă./ Se urzește luna./ Luna se destramă” (*Romanțe fără cuvinte, VIII*)

Cunoașterea ce transpare din lirica lui Verlaine nu figurează numai ca viziune, ci și ca o concepție auditivă, ca o lumină auriculară. În plan metafizic, unele versuri au ecoul vibrației primordiale (amintind de revelația mistică, de misterul ontic și, prin analogie, de blagiana „corolă de minuni a lumii”). Îndrăznim să spunem că, prin *muzicalitatea* creată, Paul Verlaine reușește să obțină *audiția în inimă* a sunetelor inaudibile (ceea ce corespunde, în alți termeni, cu *viziunea* lui Brahma prin *ochiul inimii*): „Îmi plânge pieptu-afund./ Ca pe orașe ploaia.../ O, ce tristeți pătrund/ Și-n inimă se-ascund?!/ O, dulce-al ploii zvon./ Întins pe-acoperișuri! Când totu-i monoton./ O, al ploilor zvon!// Și plânge din senin/ O inimă sfârșită.../ Nici o trădare? Vin./ Vin lacrimi din senin!// Ce groaznică tortură/ Să nu poți ști de ce/ Fără iubiri sau ură/ Să simt așa tortură!” (*Romanțe fără cuvinte, III*)

Fiecare sunet exterior descris de poet (al apei, al frunzei, al vântului, al ierbii etc.) trimite la un sunet interior, generând fenomenul mistic de *incantație*: „Verzuie-i fuga și e roză/ Colinele și firul rampei./ Cum, în lumina blândă-a lampei./ Trec toate în metamorfoză./ Un aur pe umile-abise/ Încetșor se-însângerează./ Cu păsări slab cântând, ca-n vise./ Nici arbori fără vârf vibrează./ Înfățișările de toamnă/ Se pierd în trista lor urzeală./ Melancoliile mă-ndeamnă/ La vis, în legănarea pală.” (*Peisagii belgiene. Bruxelles. Simple fresce*)

Dacă versul este arta cuvântului, muzica este arta sunetului – iar când versul și muzica interferează în mod armonios, compozitul rezultat nu poate fi decât sublim. Or, autenticitatea lui Verlaine constă tocmai în muzicalitatea versurilor, obținută prin rimă și ritm: „Vlăguții zori/ Lasă pe câmpie/ O melancolie/ De apus de sori./ O melancolie/ Leagănă-n fiori/ Inima pustie/ În apus de

sori./ Pline de eresuri/ Parcă sori din zări/ Coborâți la șesuri./ Roșii arătări./ Stranii înțelesuri./ Curg din depărtări./ Parcă sori din zări/ Coborâți la șesuri” (*Poeme saturniene. Peisagii triste. Apus de sori*)

Crezul poetic al autorului – declarat deschis și sincer în *Cent poèmes* - dă prioritate muzicii: „De la musique avant toute chose” („Mai presus de toate este muzica”). Același impuls îl regăsim și în îndemnul „De la musique encore et toujours!” („Muzică încă, și iar și iar!”), ca și în *Art poétique*: „Vreau muzicii întâietate! Astfel, Imparele prefer./ Mai vagi, mai libere-n eter./ Fiind în tot, plutind pe toate.”; „Deci, muzică mai mult, mereu./ Iar versul tău aripi înalte/ Să prindă, năzuind spre alte/ Iubiri și bolți de Empireu!” (*Artă poetică*)

În aria stilistică a operei lui Verlaine intră și concepțul filosofic și fiorul poetic și simțul culorilor, și nuanța verbului, și rezonanța imaginii; versurile sunt delestare de orice artificiu, pentru a nu rămâne decât muzicalitatea, ele devenind astfel sunete în armonie.

Richard Wagner compara o astfel de creație cu „vederea unui noctambul devenit clarvăzător, ca o reflectare nemijlocită a visului revelator, întrezărită de acesta, enunțată și în exterior, în cea mai tensionată ipostază a lucidității” [4, p. 141].

Indiferent cât de optimist ar vrea să fie (ca ritm, tonalitate sau vioiciune), stilul poetic al lui Paul Verlaine (ca și cel muzical, de altfel) rămâne funciar dramatic, pentru că poartă în/cu sine specificul întregii fenomenologii a lumii, devenind el însuși, apoi, măsură a dramei umane, ca trăire sufletească. Inefabilul, transparența, increatul și inteligibilul își dau prin el întâlnire în cea mai înălțătoare și răvășitoare formă a sublimului. În trăirea lui tiresiasică, poetul este „orb”, tocmai pentru a vedea profunzimile lumii, și este „surd”, pentru a putea auzi armoniile eului său; ca și muzicianul sau filosoful, el împărtășește o viziune – și cu cât realitatea îi sporește interdicția de a privi și de a asculta, cu atât el înțelege mai mult și mai bine. „Poet al nuanțelor pe care numai sonorul le poate prezenta în gama lor nedefinită” [5, p.468], Paul Verlaine este un magician al cadenței, care face solitudinea să cânte. Nu toate singurătățile se trăiesc în demnitate; este nevoie să fii posedat de o anumită stare divină, spre care să aspiri și, în același timp, pe care să refuzi a o determina în mod exact...

1. Gabriela Danțiș, în vol. *Scriitori străini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
2. Anne-Élisabeth Halpern, *Anthologie de la littérature française*, Larousse, Paris, 1994.
3. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Editura „Artemis”, București, 1995.
4. Richard Wagner, *Beethoven*, Editura muzicală, București, 1979.
5. Sorina Berceanu, *Istoria literaturii franceze*, Editura Științifică, București, 1970.

PAGINI DIN CUTIA DE IENUPĂR

Liliana URSU

Cutia de ienupăr

În pacea fagurilor
am străbătut Moldova
povestind în gând
marea Saga a Nordului.

Rîul - Mama din Tartu
și apa-i încuiată
de cei proaspăt căsătoriți
cu lacățele acelea caraghioase
mai tinere sau mai bătrîne
legate de pod,

cu cheile aruncate apoi în rîu? în rai ?
pentru trăinicia iubirii lor
și tămăduirea apelor

sau

povestea copacilor,
a cercurilor din trunchiul lor chilug
de după tăiere :
fericirea se află în depărtarea
dintre cercuri,
nefericirea în apropierea lor
 prea mare
- acestea se văd mai ales
în cutia de ienupăr,
în ochiurile ei înmiresmate și plîns

și

Doris și povestea ei
despre limba estoniană
și cum a vorbi
se spune la ei : "A sta în palma soarelui"

și

vînzătoarea din buticul Evei
care mă îndemna
să cumpăr inelul cu chihlimbar :
"Veți avea toată viața
pe inelar
un strop de miere
din pădurile noastre
de mesteceni."

Bogdan ULMU

Un mare gazetar, aproape uitat: Mircea Grigorescu

Recent, s-au împlinit trei decenii de la dispariția lui Mircea Grigorescu.

Cei bătrîni se-ntreabă, probabil, unde au mai auzit ei de numele ăsta, oarecum comun. Cei tineri se-ntreabă cine o mai fi și ăsta, deoarece nu scrie nici la Cristoiu, nici la Dinescu, nici la Roșca Stănescu. O să aflați, în continuare.

M.G. a fost unul dintre marii gazetari ai României inter & post belice. Făcea trei ziare deodată: *Cuvîntul liber*, *Timpul și Ecoul* – înainte de '45. *Lumea*, *Contemporanul*, *Teatrul* – după '65. A colaborat cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Virgil Ierunca, Pamfil Șeicaru, Horia Roman, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, George Ivașcu, Radu Popescu. O vreme s-a ascuns, de teama poliției. Apoi, neavînd drept de semnătură, a devenit ...sifonar în Cotroceni (se zice că unul prosper!).

După anul 1965, a fost reabilitat. A făcut gazete, a crescut gazetari; deși cîștiga bine, a trăit modest, fără să mai vrea să iasă în față, ca omul pătît. A murit în 1976, simbolic, am spune, prăbușit peste... un teanc de ziare, chiar în centrul Bucureștiului!

L-am cunoscut în 1971, spre iarnă, cînd am început să colaborez, săptămînal, la pagina lui Valentin Silvestru din *România literară*. Îl vedeam des pe culoarele redacției, care pe-atunci se afla pe bulevardul Ana Ipătescu. Deși mi se părea inabordabil, îl salutam respectuos, căci aflasem cine a fost și observam și cine e. Îmi răspundea nu cu silabe, ci cu o întîrziere de două secunde a privirii, asupra mea. Avea o privire intimidantă: ochi pătrunzători, sprîncene stufoase, un zîmbet discret/ironic, dar nu rece.

În vara lui 1972, s-a petrecut miracolul: student fiind, m-a chemat în elegantu-i birou, m-a țintuit cu privirea și m-a întrebat:

- Ai nevoie de bani?

- Evident!

- Atunci, te-ncumeți să scoatem în trei – eu, dumneata și Cătană (tehnoredactorul de-atunci al *României literare*) – revista, pe timpul verii? Toată redacția e-n concediu! Dar nu uita, e vorba de 32 de pagini, săptămînal! N-ai vacanță, n-ai aventuri, nu bei decît seara! Aduci șase-șapte articole pe număr, în plus, mai scrii patru, cu trei pseudonime... Batem palma?

Flatat, într-un fel, încurcat – într-altul (căci vroiam să fug la mare cu iubita mea din vremea aceea), am plusat :

- Dacă merită, ca bani...

- 2. 800 – 3.000, e bine?

Nu-mi venea să cred! Pînă atunci, cîștigam, de la revistă, maximum 500-600 de lei pe lună! Cum să nu fie bine? Și pe cine mai rugase marele Mircea Grigorescu, asta? Eram în al nouălea cer!...

Am acceptat. Am scos revista, circa trei luni, doar în trei. Cînd s-a terminat acest tur de forță, mogulul presei naționale mi-a spus :

Esti un mare gazetar, domnule, păcat că nu te iei în serios!

N-o să uit toată viața aceste cuvinte.

Fac presă și acum, să fie primit, dar nu mă consider gazetar de vocație. Nici eu nu știu de ce. Poate pentru că pasiunea mea a rămas teatrul. Chiar dacă aici lucrurile au mers mai greu – sau poate, tocmai de-aia...

Grigore ILISEI

Călin Alupi - un veac de la naștere

În vara acesta, de Sfântul Ilie, s-au împlinit o sută de ani de când pictorul Călin Alupi, după prenumele de botez Calinic, a venit pe lume în Vancicăuții Hotinului, ținut basarabenesc aflat azi sub stăpânire ucraineană prin diabolica rășuire stalinistă. Se născuse într-o umilă familie țărănească cu destui copii, într-un neam de plugari crescut în frica lui Dumnezeu, în legea morală și cu respect sfânt pentru

Grigore Ilisei cu pictorul Călin Alupi
1985

ceea ce era românesc, chiar dacă satul natal se afla vremelnic într-o gubernie rusească. În casa aceea nu existase cheag de viață cărturărească. Nici pe departe. Singurele cărți - cele de rugăciuni. Cît despre arta picturală nu putea fi vorba, afară doar de icoanele prinse-n ștergare din colțurile de la răsărit ale odăilor. Cu toate acestea dintr-un așa modest cămin al lumii rurale românești s-a ivit unul dintre artiștii de seamă ai țării, care, cel puțin în tehnica pastelului, e un reper al artei naționale. Fusese de bună seamă săgetat de ursitoare cu acest dar al desenului și culorii. Cît stătuse în bătaura părintească habar nu avusese cu ce har fusese norocit. Abia cînd a ajuns la Școala Normală de la Șendriceni, unde sărmana maică-sa, rămasă văduvă de război, îl trimisese ca să se întoarcă dascăl în sat, a înțeles că fusese înstelat în frunte cu semnul celui meșter la desenat. Urmase clasele primare la Vancicăuți, la o școală a împărăției ruse, și nu se descurca prea bine cu vorbele românești. Le știa doar pe cele uzuale, ale românei de bucătărie. Din astă pricină n-a priceput ce vroia de la dînsul profesorul, pictorul Nicolae Popovici-Lespezi, care a cerut elevilor să deseneze paltonul și pălăria de pe catedră. Nu înțelegea ce înseamnă desen. N-auzise pînă atunci cuvîntul și nu-i deslușea tîlcul. Tactul didacticesc l-a scos repede din încurcătură. I se cerea să le înfățișeze pe o coală de hîrtie, așa cum le vedea. Ce i se pretindea reprezenta floare la ureche pentru dînsul. A purces iute la treabă și ceea ce a ieșit din mîna sa a fost atît de meșteșugit că a smuls imediat entuziasmul pedagogului. Aici, la Școala Normală din Șendriceni, a devenit conștient că pictura e viața lui. S-a logodit cu aceasta. De asta n-a mai ascultat-o pe buna lui maică, la care ținea ca

la lumina ochilor. I-a călcat cuvîntul și nu s-a întors ca învățător în sat, ci s-a dus întins, fără o para chioară, călătorind pe tampoane de marfare, la Iași, ca să intre la Belle Arte, unde, după peripeții, întîrziatul a fost examinat și admis cu magna cum laudae.

Se întîmplase că Dumnezeu îl sortise pe Călin Alupi să fie artist. Pe tot ce atingea așeza sigiliul frumuseții. Este motivul pentru care soția lui,

Sanda, scria, pe bună dreptate că, de n-ar fi ajuns pictor, Călin ar fi putut la fel de bine să fie scriitor sau muzician. Paginile, nu foarte numeroase, scrise de el cu o certă vocație de povestitor, mustesc de înțelepciune și humor. Scriitura e colorată și catifelată precum pastelurile și uleiurile sale. Cît privește muzica, aceasta se contopea cu sîngele lui. Vocea sa de clopot uimea ori de cîte ori era auzită, fie la Filarmonică, la Mitropolie, sau la Academia Liberă. De altfel, cele două drumuri în pictură și muzică au mers un timp împreună, pînă cînd a trebuit să aleagă între clasa de pictură cu Ștefan Dimitrescu și Nicolae Tonitza și cea de teorie și solfegiu cu doamna Musicescu. A optat, nu ușor, pentru arta picturală. A făcut-o, deoarece, cum mărturisește artistul într-un text apărut în „Albumul-catalog Călin Alupi”, alcătuit de subsemnatul și Aurel Istrati, în 1996, cu prilejul Retrospectivei de la Muzeul de artă din Iași, pictura devenise „...o tovarășă de viață exigentă, prietenul căruia i-am împărtășit gîndurile, sentimentele, emoțiile...” Mai departe Călin Alupi adaugă: „Preocuparea mea de căpetenie a fost să nu o mint; dacă voi fi reușit sau nu, aceasta nu sînt eu în măsură să o spun.”

Aceste cuvinte tîlmăcesc un crez și o bună cuviință, un sentiment al relativității, care este de cele mai multe ori semnul creatorilor veritabili. Asemenea virtuți își au cu siguranță izvoarele în lumea satului natal, în Vancicăuți, unde n-a apucat să știe sensul cuvîntului desen, dar a deprins temeinic legea morală, legămîntul cinstei, bucuria neodihnei creatoare. Pe aceste așezăminte vechi, adevărate coloane de rezistență ale omenirii, și-a construit Călin Alupi cariera de pictor. A fost și a rămas o viață credincios unor precepte. S-a ferit din toate pute-

rile să mimeze actul artistic. Gestul ar fi fost similar pentru el cu o trădare într-o dragoste de esență pură. Legăturile sale cu pictura au fost preponderent afective. „De aceea, notează el în textul amintit, intitulat *Ce a însemnat pictura pentru mine*, mi-a fost greu să-mi schimb chipul după mode și curente.” N-a dat un pas înapoi în privința convingerilor, cu riscul chiar de a părea demodat și a nu fi în grațiile unor critici. A rămas mereu el însuși.

Pictorul Călin Alupi, al cărui centenar s-a rotunjit în această vară, a fost adeptul trăirii sufletești la roșu. Una dintre profesiunile rămase de la dînsul este pilduitoare în această privință: „După cum se poate vedea din expozițiile mele nu folosesc rețetele în pictură, consider că nu bizareria și excentricul unei opere, ci fluidul sufletesc îi dă valoarea. Este o condiție indispensabilă pentru ca acela care o recepționează să reacționeze. Această credință statornică i-a îngăduit să reverse în pinze, pe hîrtia de pastel, sinceritate, prosepțime, poezie, să țese o atmosferă de vrajă. E citirea printr-o lentilă din cea mai fină, sensibilă și fidelă, în același timp. O lume adevărată, dar trecută prin lumina ochilor săi vulturești și scaldată în dogoritoare retorte sufletești. Acest mod de a recepta realitatea, deslușit de la inegalabilii săi profesori, Ștefan Dimitrescu și Nicolae Tonitza, cei care revoluționaseră școlirea din bătrîna Academie de Arte Frumoase de la Iași, era perceput dintr-o ochire de public, a cărui aderență spontană nu dă niciodată greș, precum și de marii noștri specialiști, ca George Oprescu. În lucrările lui Călin Alupi există un palpitate de reavăn, pulsează o muzică rafinată a sonorilor cromatice, se decupează și renașc colțuri știute, dar parcă nevăzute altfel, din natură, se ivesc oameni cu sufletul în palme. Toate acestea stîrnesc reacție, dorința de a privi și plăcerea de a aplauda cel puțin în gînd.

Legea morală a orînduit viața și creația lui Călin Alupi. O făptură în care coexistau, fără să se tulbure, într-o deplină și neobișnuită armonie, omul cel simplu, voluptuosul frusteței, cu insul cel rafinat, cărturărit. Un trup noduros de țaran și o alură princiară. Acest aliaj sufletesc nu făcea decît să-i sporească farmecul indicibil. Era o ființă a bucuriilor simple, dar, totodată, sălășluia în el un visător incurabil. Părea rupt de lume, cu capul parcă tot timpul în nori. Stăpînea un regat al lui. Întins și nesfîrșit. Regatul picturii. Respira prin fiecare por arta căreia i se dedicase trup și suflet. Celelalte ale vieții i se păreau deșertăciune și nu puneau preț pe ele. Ca om se mulțumea cu puțin. Merindea lui era zugrăvicioasă îndeletnicire. Altă

mai mare fericire decît să iasă la peisaj nu exista pentru dînsul. În fața șevaletului, a colii de desen, uita de toate mizeriile existenței. Acesta a fost antidotul cu care a trecut prin infernul regimului comunist, pe care îl respingea organic. L-a străbătut, rămînînd cu o conștiință curată. În general i-a dispăcut profund să tranzacționeze prietenii, să se folosească de protecții înalte. Socotea asta un păcat de neiertat. S-a aflat, de pildă, în grațiile principesei Elisabeta, sora lui Carol al II-lea și Regină a Greciei, căreia i-a realizat un portret în tehnica pastelului, dar n-a profitat în nici un fel de această prietenie. La fel, nu a întreprins nimic ca să evite plecarea pe front, de unde s-a ales nu numai cu o decorație, - Ordinul „Coroana României” cu spade în Gradul de cavaler cu panglică de „Virtute militară” -, ci și cu răni de pe urma cărora a pătimit pînă a închis ochii la 19 septembrie 1988. În artă, Călin Alupi a crezut că: ”Afit cît dai, atît primești.” Artistul nu glosa prea des pe marginea frămîntărilor, nu puține, care-i însoțeau demersul artistic. Simțea, totuși, nevoia, la anumite intervale de timp, la cifre rotunde, aniversare, să se exprime cu privire la arta sa, la crezurile lui artistice. Un astfel de moment s-a petrecut în vara lui 1986, cînd a expus la Galeria Comitetului Județean de Cultură și Artă, invitat de Pavel Florea, președintele de atunci al autorității culturale de la Iași. Împlinise 80 de ani și socotise el, cel scump la vorbă, că era timpul unei ars poetica. Evoc momentul în ultimul meu roman, „Între linii”, al cărui personaj principal, Camil Dunea, îl are ca prototip pe Călin Alupi. Este și acesta un omagiu adus unui creator care a dat mult și nu a primit pe măsura jertfei sale. Opera sa, în ciuda unor strădănituri, cărora le-am fost părtaș, nu este cunoscută în toată complexitatea și valoarea ei. În cazul lui Călin Alupi, ca și a altor artiști

români importanți, se face puțin sau deloc pentru promovarea unor creații cu adevărat puternice. Un album alcătuit de nepotul pictorului, Nicolas Petrescu, care dă seamă de forța indiscutabilă a creatorului, nu-și găsește încă finanțare, în vreme ce apar tot felul de asemenea tipărituri ale unor amatori, e drept, girate de critici dornici de chilipiruri și cam certați cu morala.

Așa cum a fost răbdător toată viața, Călin Alupi nu se grăbește. S-a întîlnit cu veșnicia și n-are îndoială că va suna și ceasul său. A lăsat în urmă o operă durabilă. Cîndva poate vom înceta să fim atît de nepăsători și risipitori cu propriile noastre bogății. În ciuda legendelor, poncifelor și prejudecăților, nu-s chiar așa de multe comorile noastre, ca să le ignorăm cu atîta vinovată nonșalanță.

Prințesa Elisabeta (sora lui Carol al II-lea)
Regină a Greciei
portret în pastel de Călin Alupi

Elena-Iuliana DORNESCU

Eminescu dincolo de stilistică*

„Într-o lume de neguri...” - Un exercițiu agnostic

”Subiectul *eu* nu e condiția predicatului *gândesc*”, spunea Nietzsche în *Dincolo de bine și de rău* (cap. I, pag. 19) - aserțiune aparent paradoxală ce găsește legitimitate în momentul în care este pusă în relație cu afirmația că o idee vine când vrea ea. Mai ales în artă, dar și în așazisele științe exacte, ideea nu face altceva decât să se ofere celui ales. Intuiția nu înseamnă proces conștient, nu explicitează nimic, nu e o inferență, nu are în spate un silogism. Nu există clădiri filosofice finisate, ci doar proiecte neterminate; o teorie științifică e departe de a-l liniști pe omul care a enunțat-o - asta în cazul în care e conștient că mai departe există excepția de la regulă ce introduce altă realitate. Există în planul *paradigmatic* o forma și variante ale sale netrecute în cel *sintagmatic*.

Intuiția e o lecție de fericire dată omului, lecție pe care puțini o înțeleg, și încă și mai puțini o aplică. Intuiția ne poartă către o formă interioară *ciuită* rar în modul în care ar trebui - forma în poezie e în sine o bucurie, familiaritate cu ideea în felul în care și în măsura în care a vrut să se *umanizeze* (în sensul de a i se oferi omului). Trebuie să rămânem mai des în interiorul poeziei. Fantezia e pentru noi poezia, fantezia e siguranța și liniștea ce decurg din ea; fiind de domeniul irealului este parcă ocrotitoare - nu se neagă, însă, valoarea ei de adevăr; este ireală, nu și neadevărată.

Valențele poeziei se redimensionează și sunt marcate, asemeni ființelor vii, de un instinct de adaptare: la diferite vârste, la diferite situații. Fiind rezultatul unei intuiții, poezia nu este tributară timpului; poezia nu expiră.

Spre deosebire de știință, poezia nu explică nimic - ea doar întemeiază o altă lume, se vede și se simte în ea, are o pulsație proprie, fină, imperceptibilă aproape. Intuiția e prin definiție agnostică, sustrăgându-se logicii - poezia e agnostică neîncetând prin aceasta a fi provocatoare pentru o minte-instrument, o minte obișnuită să caute raționalul și plictisită de acesta. *Mintea* poetică iubește nebunia în forma sa de fantezie. O poezie nu o va explica pe o alta, nu vine în complementaritatea alteia, nu va continua și nici nu va dezvolta pe o alta, precum face știința. O teorie dă viață alteia, nucleele intuiției acolo alcătuiesc sisteme - poeziile toate sunt doar nucleu: dacă trec mai departe de acest stadiu încetează poezia.

În aspirația de a-i pătrunde adâncimile, stilistica se clădește pe o încercare de *spionare* a poeziei și pe o

decodificare în ceea ce privește alcătuirea ideatică. Dacă forma reprezintă un nivel cucerit rațional - doar ritmul păstrând o amprentă irațională - stilul interior, energia sunt o proiecție conștientă sau inconștientă a ideii: un stil generat/spontan diferit de un stil căutat/elaborat.

În interiorul unei astfel de opoziții se situează poezia *Într-o lume de neguri*. Stilul acesteia nu interesează în termenii de rimă, măsură (în cazul ritmului dezvoltarea este una implicită mai mult decât voită din exterior) - de altfel, această poezie nici nu mărturisește vreun atașament față de estetica formei. Ceea ce interesează este ideea și modul în care imaginile o revelează, o dezvăluie și o impun. Poezia marchează o diferențiere de planuri, o diferențiere între rațiune și intelect, între o Antecedentă și determinări (înființări), marcând și momentul nașterii ideii poetice, cea în care aceasta i s-a oferit poetului. Contactul inițial nu este conceptualizat și din cauza aceasta poetul trăiește inocent starea de creație - ceea ce scrie este generat de o sinceritate absolută. Poetul exprimă ceea ce ochii minții văd și o face fără patimă - devine el însuși un instrument prin care ideea se transmite pe sine, iar contactul lingvistic nu se realizează conform unor reguli, fie și devenite *naturale* în procesul creativ. Gândește poetic Eminescu și scrie poetic *Într-o lume de neguri...*, însă realizează un act ce pare neobișnuit prin raportare la modul în care au luat formă majoritatea poeziilor sale.

Se poate spune că poezia *Într-o lume de neguri* nici nu a luat formă, dacă înțelegem prin aceasta prelucrare, finisare. Este de altfel o poezie fără variante, atipică pentru Eminescu.

Aspirația spre definitivare stilistică nu neagă și nici nu conferă valoare unei poezii - poate fi o poezie frumoasă, fără a fi bine clădită din punctul de vedere al unei stilistici căutate și poate fi o poezie bună, fără a fi și estetică - frumusețea sa constă în finețea imaginii intrinseci. Dacă poezia e simțită, oricum estetica externă devine secundară și tributară percepției. Într-o foarte mică măsură miezul poeziei, nucleul, poate fi alterat de variantele în care poetul decide să-l îmbrace - ideea rămâne aceeași, iar stilistica internă nu depinde de cea externă. Prin intuiție, ideea rămâne doar o șansă ce trebuie jucată - de aici înainte urmează travaliul. Grație predispoziției poetului, a semnelor sub care acesta s-a născut, ea se oferă - va fi

valoare numai în condițiile în care el recunoaște calea prin care să o reveleze.

Stilistica pe care vrem să o găsim în actul analizei ar fi o proiecție a așteptărilor noastre; într-o astfel de poezie aceasta trebuie căutată și aflată în lumea imaginală, interioră, și nicidecum în cea a formei, exterioră.

De aceea am intitulat eseul propriu-zis *Eminescu dincolo de stilistică* și am calificat textul *Într-o lume de neguri...* ca un *exercițiu* agnostic. Asemenea feței nevăzute a Lunii, care va rămâne mereu în umbră, fără ca, prin aceasta, să înceteze a mai aparține întregului, agnosticismul este un *revers* al cunoașterii raționale (fără a ieși din sfera filosofiei). Umbra și lumina sunt complementare în realizarea înțelegerii.

Rămasă pentru știință un domeniu de cercetat, umbra a dat naștere unor interpretări la granița dintre fizică și filosofie.

În urma unui test aviatic, în cursul căruia s-a observat egalitatea valorilor temporale între parcurgerea cu aceeași viteză a unor distanțe inegale, în detrimentul avionului și în favoarea umbrei sale, nevoită să se *muleze* pe formele terenului - avionul zburând doar în linie dreaptă, s-a vehiculat ideea conform căreia umbra ar aparține unei alte dimensiuni, unei alte realități, unui alt timp.

Ca motiv al aparenței, ca motiv pentru presupunerea ambiguității percepțiilor noastre și pentru chestionarea voitelor certitudini științifice, umbra a fost și continuă să fie un subiect deschis, plurivalent.

Stăpân prin intelect asupra Pământului, omul, prin invenția calculului matematic (pentru liniștirea sa numit *descoperire* - la nivel de rațiune științifică expresia de *univers compensatoriu* nu are valoare), a simțit că deține controlul și asupra Universului. Infinitul, Neantul ar fi prăpăstii care, fără siguranța unui algoritm, a unei concepții despre cum funcționează lumea, a descoperirii,

aflării mecanismului și pulsației sale, omul s-ar prăbuși, s-ar pierde. Căderea Infinitului asupra lui, ori a sa în Infinit, ne-norocește ființa umană, aruncă în derizoriu orice efort logic, simțurile, crezurile. Universul lui Platon, *finit, sferic, însuflețit, ca o imensă ființă divină*

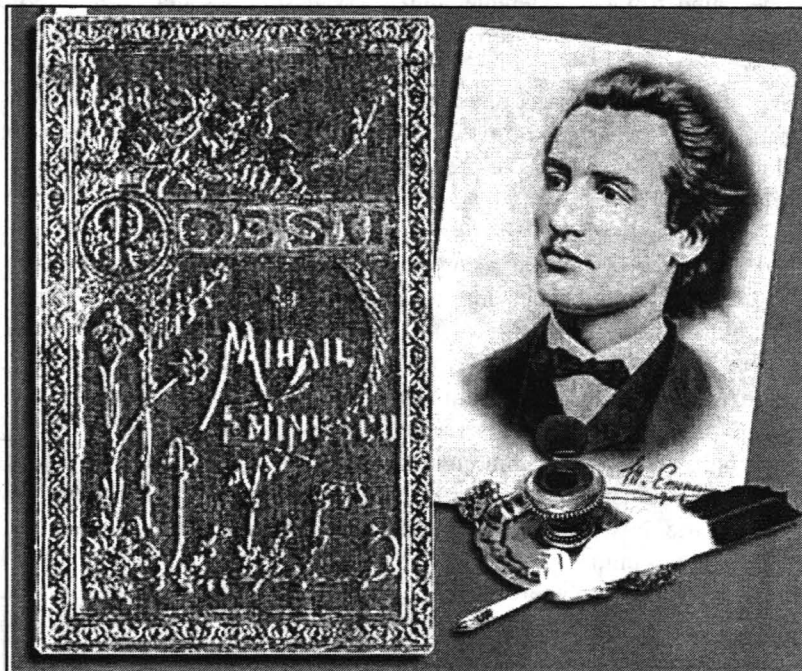
(Ioana Em. Petrescu - *Modele cosmologice și viziune poetică*), presupune un demiurg filantrop - în termenii credință, siguranță, deznădejde produși de *proiectul* Univers.

Controlul dorit, ordinea nu se mai pot întemeia pe explicații științifice incapabile să trateze problema umbrei - fizica și psihanaliza o lasă în suspen-

sie. Jung definește umbra ca fiind *tot ceea ce subiectul refuză să recunoască, să admită și care, totuși, i se impune mereu, direct sau indirect*. Umbra s-ar manifesta prin cuvinte, prin acte impulsive, necontrolate, trădând un aspect al psihismului, iar proiecția umbrei în visurile omului sub înfățișarea anumitor persoane ar fi, de fapt, refularea unui *eu* inconștient. Coexistența contrariilor este dureroasă atunci când amnezia, noaptea a acțiunii cerebrale, ne păstrează în starea de *normalitate* - simțirea, problematizarea ei în forul interior este catalogată drept nebunie.

Refuzul de a recunoaște implică aici imposibilitatea cunoașterii în afara visului - somnul, ca formă pasageră de moarte terestră, îl poartă pe om spre unirea cu dublul său, spre calmarea capriciilor umbrei. Această călătorie se transformă ea însăși într-o umbră ce-și va găsi liniștirea prin visul poetic. Anamnesis-ul poate fi depășit prin viziune, moment în care memoria unei existențe precedente se transformă, delimitările se șterg. Controlul dorit se obține atunci când sinele nu se mai scindează într-un eu terestru, nocturn și un eu cosmic, diurn.

Umbra, incertitudinea pământeană, își află lumina, calmarea în lumea supra-pământeană.

Doar prin viziune poetică se ajunge la ceea ce chinezii denumesc *condiție a nemuritorilor* - absența umbrei prin poziție centrală, solstițială, ieșire în afara limitelor existenței corporale.

Umbra devine condiție pentru *a fi* sau *a nu fi* - câmpurile semantice se intersectează, iar valorile pozitiv-negativ se inversează, devenind tributare diferenței între existența și non-existența terestră și cosmică: *a fi*-ul cosmic este *a nu fi*-ul terestru și invers.

Poetica eminesciană se înscrie pe această direcție de interpretare a umbrei: versul *În propria lui umbră Zamolxe redispere*, din poemul *Gemenii*, alături de versurile *Ca setea cea eternă ce-o au după olaltă/Lumina dentunerec și marmura de daltă*, din poezia *Nu mă înțelegi*, sunt mărturii, mărci ale unei viziuni poetice a consubstanțialității umbrei și luminii într-un stadiu cosmic, a simțitei atracții eterne între acestea.

Zamolxe, zeul suprem la geto-daci, adorat ca divinitate a împărăției morților și a fertilității, a ieșit din sine despărțindu-se de umbra sa, astfel putând fi perceput. Pentru a crea o legătură între cele două imagini eminesciene, Zamolxe redispere tocmai din cauza *setei celei eterne* din sine, iar mai departe, în sensul aceleiași paralele, *gemenii săi nu pot fi înțeleși* uniți.

Printr-o sensibilitate rațională de factură poetică a putut fi compus și versul *Ei dorm cum doarme-un chaos pătruns de sine însuși*, din poema *Ca o făclie...* Aici avem de-a face însă cu o imagine *în sine*, diferită de acele determinări *din sine*. Nu mai e tărâmul zeilor, al divinității, e vorba de o Antecedentă care continuă, persistă independent de planul determinărilor *din sine*. A fi *pătruns de sine însuși* marchează o diferență de grad față de imaginea lui Zamolxe care redispere în propria lui umbră.

O imagine-poezie care se înscrie pe această direcție - *Într-o lume de neguri...* - a dat naștere *luminoasei umbre* prin care poetica eminesciană notează o altfel de umbră, o umbră dinaintea luminii (dar conținând-o).

Rațiunea pură este avangarda creației, este suprema imagine fără chip. Definirea sa ca potență nu este însă potrivită, căci *a fi*-ul ei este o irealitate, umbră a unei nereprezentări. Limbajul este provocat la un exercițiu imposibil, singurul însă care propune cel mai bine - doar pictura minții ajunge să inaugureze un contact sensibil, fără conceptualizare însă; această simțire a sa e o tresărire, un soi de anamnesis, o moștenire ancestrală cu referent în imaterial.

Cuvântul creează lucrul prin denumire, articulează forma, selectează ideea, dar e incapabil să îmbrace concret rațiunea. Prin cuvânt avem o imagine pentru lucru, mai puțin pentru rațiune. Întrebarea ei băntuie nopțile poetice atunci când apare steaua imaginației - genul,

tragic, visează cum se naște din dezlegarea întrebării-ghicitoare soluția genezei sale. Eroismul său vine din puțința sa de a se înființa.

Rațiunea pură se joacă ironic cu imaginația aprinsă a omului, iar ca răspuns aceasta încearcă să o cucerească prin propria rațiune. Dezlegarea întrebării ar însemna răspunsul la o alta - cea referitoare la geneza genului luminii. Va rămâne un vis la care genul gândirii visează și din care potențialitatea luminii se plămădește, se desfășoară. Rațiunea pură este o stare în *sine*, lipsită deci de cauzalitate, determinism, este această *luminoasă umbră* ce trăiește în *negurile albe*, este o permanență a neutruului în neutru.

Poezia *Într-o lume de neguri...* apare asemeni unei stele a imaginației, ca o încercare de răspuns la o întrebare; sclipire vizionară, expresie a inexprimabilului. *Nebunia* lui Eminescu de a numi ceea ce nu are formă și plutește *În ceți eterne și sure* este marca sensibilității raționale, îi plasează privirea, ce doar poetică poate fi, înaintea inaugurării lumii, în neînțelegere. Nu pare a fi rodul unui proces conștient această poezie, căci vibrează de inocență stilistică, în sensul unei surprize stilistice, a absenței unui stil căutat de autor. Versurile se prezintă în stare inițială, poezia întreagă e o singură strofă-poveste nefinisată, ca o tresărire spirituală; nu apare nici un semn de implicare afectivă - scenă surprinsă fulgurent, transmisă rece. Se poate vorbi de o sintaxă particulară a poeziei, datorată totalei absențe a cadenței, folosirii preponderente a coordonării - supralicitarea acesteia marchează aici fragmentaritatea gândirii creatoare a poetului: el vede idei și imagini, fără a putea urmări din aproape în aproape cele revelate.

Receptarea poeziei lasă sentimentul plutirii în incomensurabilul spațiu al propriei minți: contactul inițial cu versurile reduce la tăcere orice interpretare. Resorturile acesteia își vor găsi originea în lumea cuvintelor ce caută forma de expresie a unei irealități. Interpretarea fizică a lui Heisenberg, conform căreia *Universul e o relație complicată de evenimente, nu sumă de lucruri*, își găsește aici sensul metafizic - aceasta este lumea ce a putut să se (în)ființeze din formele apriori, din *transcategorialul pur* (termen utilizat de Ioana Em. Petrescu în lucrarea *Mutațiile poeziei românești*). Trăirea într-o astfel de lume propune poetului viziunea ideii înainte de categorii, în care *negurile albe* ale *luminoasei umbre* reprezintă neutralitatea, un tărâm zero.

Potențialitatea luminii, ca efect al gândirii, creează și o perspectivă de interpretare ce se revendică de la bidimensionalitate - nașterea genului ca posibilitate a *luminoasei umbre* de a-și vedea absența formei. Perspectiva propusă pentru *fluviul clar de albastru senin aer*, ce se

alcătuieste îndărătul *geniului de lumină*, care zboară-nainte, înainte, ar lăsa să se întrevadă cucerirea prin aparență, prin reflectare. *Arcul albastru* cu margini în creșii *negurilor* este semnul gândirii: razele sale, asemeni unei combustii, unei energii, pătrund *cetatea*, dezvăluindu-și potența – lumina. Cucerirea prin îmbibare o execută lumina pătrunsă în acea lume; creșii ei, fluturările, cordelele de argint sunt tărâmurile de aflat, de descoperit.

Luminoasa umbră e mereu la orizont, acolo unde îl duce calea de fluturări și creșii pe geniul *mândru și nalt al luminei*.

Intuiția sa nu se transformă însă în co-participare cu *luminoasa umbră* - oximoronul reflectă complexitatea și superioritatea rațiunii pure, iar atributul *de lumină* al geniului îl desemnează monovalent.

Capcana rațiunii pure sunt *negurile* - cucerirea lor se dezvăluie ca exercițiu și facultate ale potenței ca intuiție și vis dureros, căci dezlegarea ultimă nu se realizează.

Luminoasa umbră este o himeră o gândirii geniului. Stilistica eminesciană și-a pus pecetea asupra acestei poezii prin simpla apropiere a termenului *umbră de luminoasă* - oximoron just dacă se ia în considerare desfășurarea spre un efect maxim, ori poate spre adevărul dorinței intrinseci a ființei, când umbră, când lumină. Astfel, rațiunea omului nu poate cuprinde simultan contrariile decât în vis.

Pură viziune, cu o dominantă profund filosofică, această poezie a fost posibilă prin vază - ca *simț teoretic* pentru Hegel (ceea ce presupune păstrarea distanței subiect - obiect, permițând detașarea) și ca *intelect* pentru Aristotel (intelectul fiind *ochi al sufletului*), unicul instrument pentru perceperea evenimentelor din planul divinității – al *geniului lumini*.

Pentru *planul* rațiunii pure, al *luminoasei umbre*, nu există decât un altfel de simț - sensibilitatea rațională - ce nu poate fi încorporată. Între intelect și sensibilitatea rațională este aceeași diferență ca între *geniul de lumină* și *luminoasa umbră*: o diferență de grad și de timp - un timp spontan (din sine) și un timp etern (în sine).

BIBLIOGRAFIE:

Ioana Em. Petrescu, *Mutațiile poeziei românești*, Editura Viitorul Românesc, București, 1988

Ioana Em. Petrescu, *Modele cosmologice și viziune poetică*, Minerva, București, 1978

Fr. Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, 2004

Nicolae PANDELAȘ

eul meu vulnerabil

desfacă-se-n șapte
alba lumină,
deschidă-se-n șapte
înaltele ceruri,
alintă-se-n șapte
liniștea,
trezească-se-n șapte
visul dinspre duminică,
împarte-se-n șapte
eul meu vulnerabil,
albească-mi părul
cei șapte ani de secetă

sigur să fii
că mă voi întoarce,
de șapte ori mă voi întoarce –

pînă voi rămîne

... rotundul superlativ

te descalță
de multul noroi adunat din văzduhuri anoste
și, Doamne, închise –
peste noi aruncate precum brazda,
precum varul peste groapa comună,
anestezicul trezirii abrupte –
mă dă peste cap spaima calului
pe drumul apei roșii,
privește
holograma trandafirului,
a culorii dinamitate-n șapte unghiuri –
trezia apei
și, Doamne,
această splendoare de-a fi în privire întregul,
rotundul superlativ reclădit din imagini

de dragul dragului, de drag,
de dor mă reîntorc pe ape

* Premiul revistei „Dacia literară” la ediția a XXXII-a a Colocviului Național Studentesc „Mihai Eminescu” de la Iași

Andrei VARTIC

Codul de la Voroneț

De cade în gol, de cade asteroidul, cum îi este golului? Cine îl taie, cine îl mângâie? De cade un fir de praf, de cade întreg acest cosmos, și el cade dus-dus, vidului cum i-o fi? Și firul de praf, și cosmosul tot, nu sunt pofțite în zona creatului doar pentru întrecere și petrecere. Ci și pentru gaura neagră. Și încă pentru altceva... Vidul, care este și el o parte a creatului, poate e rănit de firul nevăzut de praf, poate este îndrăgostit de prealuminosul cosmos. Sau, invers: poate e îndrăgostit de firul de praf, și-i supărat pe vijeliile cosmosului, și-i mângâiat de ochiul „terțului inclus”, cum ar zice Ștefan Lupășcu, alt mare „moldovan”, dar de după Eminescu. „Fără ochi” de ce o fi căzând firul de praf, de ce o fi învărtit roata lumii atâtea cosmosuri și coșmaruri? De fapt întrebarea noastră țintește puțintel în altă parte: de cade un gol, de cade un plin, și ei/ele cad cu siguranță fiindcă și între cosmosuri, și între electronii atomului există tare multe goluri (și plinuri), cui îi este milă de căderea lor? Cui îi pasă de explozia unei supernove, sau de nașterea unui nou cosmos din clăbucii de gol despre care vorbește tot Eminescu? Punem aceste întrebări fiindcă pentru altă misiune decât căderea a apărut și vidul, și plinul, și omul, și pomul, și pasărea cântătoare din pom, dar, mai ales, pasărea cântătoare din om.

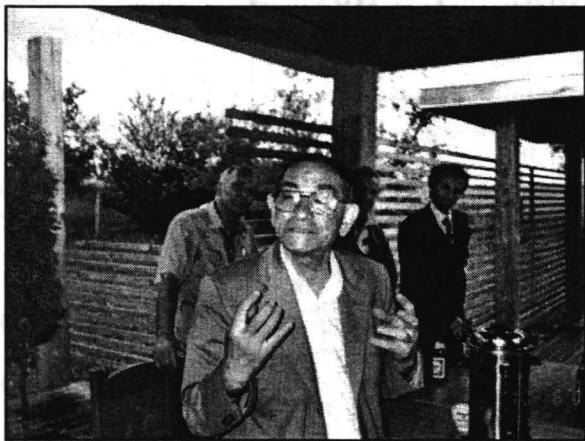
Cu aceste întrebări, îndepărtate de pragmatismul de iluzie al anului 2006, este bine să te apropii de pictura murală a Voronețului din epoca lui Ștefan cel Mare (accentuăm acest lucru, pentru a nu se confunda cu cealaltă pictură a Voronețului, ctitorită de mitropolitul Roșca). Este păcat că a dispărut pictura Putnei, arsă mai ales de tătarii noștri. Dacă a fost la fel de magnifică ca și arhitectura (că doar privindu-i arhitectura înțelegi de ce Ștefan nu a repetat o altă construcție sacră atâta timp – peste 20 de ani, până la bisericuțele de la Milișăuți și Pătrăuți), atunci chiar ar trebui să păstrăm ca ochii din cap tot ce a rămas pictat de Ștefan la Pătrăuți și Voroneț, *Sfântul Ilie Suceava* și *Bălinești* (enigma Probotei, unde Ștefan și-a pus să se odihnească părinții, rămâne în zidurile dispărute ale vechii biserici). Ba chiar abia urmărind cu atenție această pictură (cât de tare a vrut Ștefan să fie unică se vede și în „Legenda meșterului Manole”, cercetată anume în acest plan de profesorul ieșean Petru Ursache) înțelegi brusc că cineva s-o fi cutremurat pe la 1485, atunci când a înțeles că unicitatea Putnei poate dispărea fără urmă (așa cum a și dispărut pictura ei) și că cea mai bună metodă de a o salva este să o depozitezi în mai multe arhive. Aceste arhive de multiplicare a mesajului original al picturii de la Putna, după opinia noastră, sunt pictura și arhitectura de la Milișăuți (deși a dispărut, s-au păstrat fotografiile), Pătrăuți, Voroneț, *Sfântul Ilie Suceava*, *Bălinești* și alte biserici de după 1487. De Milișăuți, nu putem vorbi prea mult, fiindcă avem acces doar la arhitectura bisericii. La Pătrăuți,

însă, a fost arhivată „Cavalcada Sfintei Cruci”. La Voroneț – tabloul votiv (Ștefan, cuprins de un Sfânt, este prezentat lui Iisus) și „Batjocorirea lui Iisus” și miracolul inegalabilei picturi „Maica Domnului și Iisus”. La *Sfântul Ilie Suceava* – tabloul votiv cu domnitorul Ștefan cel Mare dus de mână de sfântul Ilie. La *Bălinești* - sfinții meditativi (de pildă, Sfântul Sisoe) care mențin în echilibru cumpăna lumii... Toate aceste subiecte, pictate la nivelul celor mai înalte exigențe ale picturii murale din toate timpurile, dar și ale profunzimilor ortodoxiei, merită cercetări monografice fundamentale. Fiindcă geniile care au construit și pictat aceste biserici nu au fost încă puse în Pantheonul artistic al lumii alături de un Giotto sau Michelangelo doar din ignoranță. Tot ignoranța alungă aceste capodopere și din manualele noastre școlare, și din cele universitare, și din micuța arhivă a siguranței naționale a poporului român (fiindcă, după cum se știe, în Italia, Franța, Rusia, Germania, Olanda etc., etc. cultura și religia sunt parte importantă a siguranței naționale).

Ce legătură are, însă, pana, asteroidul și vidul cu acest mic eseu? Legătura o vedem într-o altă pictură ștefaniană, iarăși puțin comentată și încă și mai puțin mediatizată – „Cina cea de Taină” din altarul bisericii Voronețului. Prin ce e magnifică această pictură? Prin faptul că, opunându-se parcă lui Leonardo da Vinci, „Cina cea de taină” de la Voroneț nu-l pune pe Iisus, Dumnezeu, nu om, în centrul compoziției, ci la marginea ei. Iisus, dar și Sfântul cel mai iubit, Ioan, înfipt cu degetele în haina lui Iisus, nu mai reprezintă aici echilibrul lumii create, ci, al acestei lumi și a altceva, care e atât de cutremurător, atât de fantastic, atât de înfricoșător, că Ioan nici nu vrea să privească încolo, ci s-a agățat cu toată furia cârnii de haina Mântuitorului și privește în altă parte. Ce vede sau știe Iisus, Cel de la marginea „Cinei cea de taină” de la Voroneț, de are o privire atât de concentrată, atât de spiritualizată și sacrificială? Nu știm, dar un pictor român de pe la anii 1487-1497 și-a pus această întrebare. Și, cu certitudine, și alți câțiva oameni din mănăstirile și curțile epocii lui Ștefan cel Mare. După opinia noastră, anume apariția acestei întrebări uluitoare, oglindită și în arhitectura sacră a primilor Basarabi și Mușatini, a marcat devenirea modernă a poporului român. Răspunsul la întrebare o fi în rostul căderii penei în vid, la fel de repede ca și căderea asteroidului, sau a cosmosului întreg în vid, la fel de repede ca și căderea vidului în altceva, cu toate lumile lui de plinuri și goluri, care îl taie, dar îl și mângâie. Răspunsul o fi echilibrul dintre Creat și Altceva pe care bunul Dumnezeu îl ține în Sinele Său fără a plânge, fără a surăde vreodată, așa cum este pictat El la Voroneț într-o epocă când cealaltă Europă încă nu se gândise nici la această întrebare, nici la acest răspuns.

Cezar IVĂNESCU

Poetul Cezar Ivănescu, în vara celor 65 de ani,
la Zilele „Mihai Eminescu“, Ipotești, 2006
Foto: L.V.

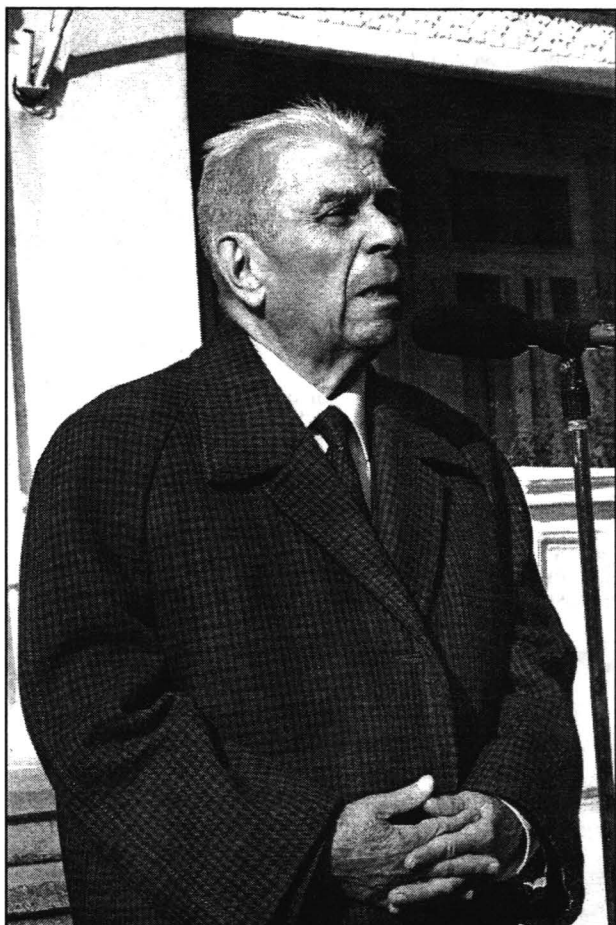
La Nymphette

! presimt cum va
veni moartea... într-o
dimineată ca aceasta
mă voi trezi cu ochii
nevăzînd nimic mai
mult decît o cameră,
tu vei fi plecată ca
acum, îți voi strînge
lucrurile (așternutul),
apoi voi întinde încet
cuvertura... îmi va prii
liniștea și voi fuma
țigară după țigară
și voi bea cafea, cîte
puțin, să-mi ajungă...
voi cînta încet la
chitară o melodie
auzită la télé - și-mi
voi șterge lacrimile
din colțul genelor și
mă voi convinge că
am fost bun în toate
pentru a putea muri
împăcat... așa mor
doar atîția oameni
nevoiași în Baad...
dacă nu voi muri
imediat, voi pleca
să țirguiesc - dar în
grabă, socotind cu
atenție banii...
îți voi cumpăra trei
fire de crin și le voi
pune apă proaspătă
și-am să-ți scriu un bilet; amintește-ți

mîinile mele străvezii
care nu-mi mai puteau acoperi ochii
de acele spaime
continue care-i umpleau
... nu e vorba de viața
mea, e vorba de trupul
meu ce-l simțai în
preajmă ca pe o pasăre
planînd cu
aripile desfăcute
asupra pămîntului
... într-o dimineată
ca aceasta, ducîndu-mă la apă, am
întîlnit o fetiță
pe care ți-am arătat-o și ție
numind-o un pic deprăvătă,
căci se purta cu o rochie albastră
cu un umăr gol...
am privit-o mai cu atenție
și m-au surprins
ochii ei încercănați enorm
și buzele palide de femeie
și glasu-i moale ca o deschidere de petale -
am întreat-o: cine ești? tu ești?
și mi-a răspuns: eu sînt!
Cine? cum așa, eu sînt, cine?
eu sînt, mi-a răspuns din
nou, cu pudoare, și părul
ei lung și mătășos spunea totul -
și de ce-ai venit tocmai în această dimineată?
n-ai prins o clipă bună.
acum mi-a trecut.
poate, ceva mai înainte,
încă te-aș fi urmat.
te-am dorit mult încă de pe cînd iubirea era pentru mine
castitate.
atunci aș fi venit
te urmaș fără pic de durere,
la gîndul că această însoțire a noastră
avea să fie de scurtă durată,
pe-atunci nu concepeam
iubirea fără moarte.
nu mi-ar fi dat o lacrimă
cînd, ajunși pe cîmpie,
m-ai fi înfășurat cu trupul tău,
căutându-mi cu buzele buzele
eram inviolabili, suava pereche
a gîndacilor de ceară.
acum du-te cu precauție
căci cel mult îți pot mușca umărul gol,
dar nu te mai pot iubi:
cine te-a oprit atunci?...
și totuși nu-mi pot reține
un sărut care ți-a descoperit
sîinii încă neimpliniți
și nici sexu-ți
nu mă pot opri să nu-l mîngîi
pentru că totuși tu ești singura
care mă mai poți salva
dar - atenție! -
rolurile sînt inversate,
căznește-te să mă ridici în brațe
și ca o libelulă
dă din picioare,
să te ridici cu mine deasupra orașului!

Constantin CIOPRAGA

Profil de poet: Dionisie Duma

La 90 de ani, pururi tânăr, Constantin Ciopraga

Foto: Corneliu Grigoriu

După ce în 1975 îi apăruse placheta *Ardere*, Dionisie Duma se instala pînă în 1991 într-o lungă tăcere – când, cu *Catedrala de cuvinte* reîntra în actualitate, iar după alți opt ani publica placheta *Extemporal la inimă*. Autoexigență? Probleme de creație? Îndoieli? Au urmat poeme în prezentare bilingvă: *Oceanul de stres* (*The Ocean of Stress* – 2002) și *Aceste zile* (*These Days* – 2005). O antologie de autor, *Aș patrulea păcat*, poartă milesimul 2003.

S-a rostit, în legătură cu poetul din Țara-de-Jos (tărâmul orficului Ștefan Petică), calificativul **trubadur**, acesta adecvat însă doar apologetului iubirii; în rest, Dionisie Duma e un reflexiv discret, nu rareori vizitat de năluciri metafizice. Intră în joc, repetitiv, apăsător, felurite iubiri: iubire de oameni în genere, iubire de spațiul natal (o

terra mirabilis), iubire de etnicul abisal, și nu în ultimul rând, iubire ca integrare în natură. Planând în *Cântec*, în *Romanță* și *Lied*, ori declamând vreun *Madrigal*, romanticul se alătură parcă unui Șt.O. Iosif delicat ori cultivă protocolul galant minulescian – „poezie la butonieră”; „*Doamna mea*“. O gestică în notă retro. Un sentimentalism tipic, însoțit de clavire, duce într-un trecut calm, suav, departe de stres și televiziune. Poeme-miraj se numesc *Antigona*, *Hölderlin*, *Eminescu* și *Sadoveanu*; nu e omis nici asprul, vigurosul și imprevizibilul *Hemingway*.

Elegiacului fragil, excedat de *Dor*, savurând *Întoarcerile* și sedus de câte o *Vizită imaginară*, îi convin clipele de contemplație, rememorările patetice, momentele de tandrețe și gingășie. La singuraticul confesându-se **sotto voce**, lectorul inițiat descoperă inflexiuni bacoviene, asimilate parțial, fără **plumbul** și prăbușirile neconsolatului precursor. Curios, partiturile lui Dionisie Duma rămîn, dincolo de accentele depresive, într-o aură de lumină blândă.

Admirator fervent al lui Nichita Stănescu (invocat de câteva ori și cultivându-i sistematic memoria), poetica lui Dionisie Duma e mai degrabă a unui modern de ariergardă, cu afinități în simbolistica bacoviană. Nichita era un dinamic, un sociabil exuberant; Dionisie Duma își mulează uneori solitudinea în sintagma **à la Bacovia**, de unde, *Gol*, *Poem de iarnă* ori *Ego*, inclusiv irepresibila senzație de criză pasageră: „Prin aerul burgului iluzii sfârșesc/ E toamnă, e frig și nu mai gândesc“ (*Madrigal*). Pluviosul și putrefactul converg într-o stare de hibris blocând transcendența: „Plouă cu lacrimi, iubito,/ Plouă pe-un fond infernal!/ Zidul luminii se surpă/ Toamna se-aude-n caval“ (*Corabia de lemn*). Nu e aici, totuși, nevroza bacoviană.

Negraba, motiv de autoironie, e, practic, un program consecvent: „Scriu cinci/ poeme pe an/ ceea ce înseamnă/ că cele cinci degete de la/ mîna dreaptă/ și-au făcut pe deplin datoria“... Stări de **pace** și **liniște**, de-atâtea ori dorite, nu ascund îndeajuns teroarea conștiinței, anxietățile și aprehensiunea neantului: „Să trecem. Caron e gata,/ luntrea e gata,/ Și fluviul/ din lacrimi și ploii“ (*Pace și liniște*). Plînsul e o modalitate potențatoare curentă, aproape ceremonială. Sistematic, unei iubite tăcute i se adresează un hipersensibil (ardent și resemnat), un rafinat al melancoliei. Prin **ardere** nu se înțelege un principiu

nimicitor, ci un amestec de tensiune, de tumult și căutare, altfel spus „un dor aprins, spre a nu mai asfinți“. Uneori, arderea e fenomen de purgație bruscă, strict individuală; nu combustie în absolut, ci „așteptare cu doruri largi fierbinți“, adâncire cvasi-eminesciană în Eul agitat: „Voiam să stau în clipe/ să ard... și să m-ascult“. Pe versantul contrar, intimistul retractil transcende din spații închise în cosmic: „*Închipuiește-mă/ bolnav de poezie/ dormind/ cu capu-ntr-un/ colț de stea/ fără oase și umbră/ în camera fără pereți/ în care cu ochiul tău/ mă privesc înăuntru...*“

Într-o *Noapte de Argeș* „arde fântâna cu stele la gură“ și „curge-n spre stele Manole frumos“. Reminiscente folclorice nutresc sistemul de metafore sensibilizatoare, sugerând fluidul: „Iubim lumina, soarele, iarba“. Arderii

i se suprapun realiile; steaua, pădurea, zăpada, vântul, frunza, lacrima, sângele și alți referenți sunt eternități în perpetuă autoconstrucție. Toate supraviețuiesc celor trecătoare. Misterul se vrea palpat în *Catedrala de cuvinte*, în preajma divinului; însă tentativele dau greș. „*Întâlnirile noastre sunt/ făcute din tăcere/ Tace ea, tac eu*“ (*Ars poetica*). O liniște difuză, supramundană, se așază peste *Roxania*, topos al idealității pure. „*Ora se naște, ora moare/ Liniștea cade ca un ban de aramă*“ (*Liniștea cade*). Toamna – în *Mă strigă Nichita* – înseamnă: cădere, zicere, plângere. Alternanțele dau tonul.

Peste inscripțiile impresioniste, unduitor-melodice, ale lui Dionisie Duma, circulă constant curenți de umanism spiritualizat. Pentru liricul singurătăților interioare dar și al armoniilor năzuite, Poezia e un ceremonial de ființare, inclusiv de ridicare deasupra derizoriului.

Florin MAFTEI

În Lunca Prutului, la Hermeziu

M-am rugat de Siret ca să-mi pună o pilă
Cum e-n ziua de azi, ca și ieri, cum demult
Să ajung, să respir și să văd prima oară
Acea minunată poemă pe Prut.

În sfârșit, am deschis astăzi calea spre lunca,
aproape lacustră, să fiu
să m-adăp din totem, să gust din istorii,
din adâncă simțire, la Hermeziu.

De sub țărână mă pândește și-și păzește-a lui comoară
Prutu-ascuns, dar îmi șoptește, cum odată-n fapt
de seară

Din ceardac, sorbind natura, geniul de la Ipotești
A văzut pe deal o turmă, veșnicind-o în povești.

Și-astăzi buciumul mai sună pe același deal din ape
Dar nu-l simte Eminescu, spre Luceafăr dus, departe
Iar Negruzzi, care-și doarme visul peste drum de casă
Ar scurta și azi Moțocii, dacă l-am ruga să iasă.

Pe alea adumbrită, blând de plopii seculari,
Parcă-mi tremură genunchiul, suflul îl resimt arar,
Cum de-atâta măreție și atâția oameni mari
Ne-au lăsat nevredniciei, șovăind și fără har!?

Dar maestre, țara asta, ce o știi, n-o trece anu'
ș-o veni smerit spre tine, să-l întorci pe Lăpușeanu,
Să-L învii cu-a lui poruncă, pentru toți să fie-o lege
De-oportuni, de mișelia, ce-i stigmat, să ne dezlege!

De-ai trezi tot românismul, spiritele strămoșești
Ce de veacuri se revoltă și-n sanctuarul din Trifești
De pe culme, pe lichele, cum în vremuri ce-au trecut
Or să-nece din cabală, chiar de-L vor spurca pe Prut!

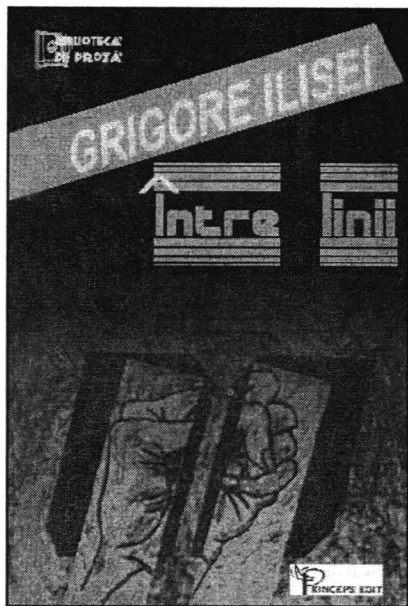
Eu, voi duce dintre Pruturi vorba asta spre Siret
Și-oi cerca să fac o punte, cu unelte de poet.
Dacă prins de slăbiciune, șovăială, am să fiu
Am să sorb ca și-azi puterea, din izvor de Hermeziu.

Lunca Prutului

Ioan HOLBAN

Oameni dați afară din lumea lor

Între linii (Editura Princeps Edit, 2005) este al doilea roman, după *Peisaj de rațe sălbatice* (1996), din ciclul epic anunțat de Grigore Ilisei, *Palimpseste re-găsite*. Urmărind o radiografie a societății românești în cele două ipostaze conflictuale, ireconciliabile din secolul trecut – perioada interbelică,

anii '30 și epoca bolșevică, din 1946 pînă spre anii '80 -, Grigore Ilisei scrie în *Între linii*, înainte de toate, romanul unei lumi și al oamenilor care, în literatură, s-au adunat sub trista titlatură *generația pierdută*. Prim planul cărții este structurat pe timpul-epocă în care importanță este Școala de Alfabetizare Politică pe unde trebuia să treacă intelectualii, una din categoriile identificate drept „dușman al poporului“ de către rubăștile și șepcile tovarășești. Este o lume oropsită, supusă umilințelor de tot felul, o țară fără speranță în care libertatea moare: Grigore Ilisei surprinde cu finețe și bine documentat momentul cînd „luneca de fapt pe apa sîmbetei o lume“. Morbul care distruge tot ce va fi fost *vechea* societate e *suspiciunea*, psihoza ei, cu brutalitate și, deopotrivă, cu abilitate instalată și instrumentată de noii stăpîni.

Procesul comunismului? Romane precum *Între linii* sau recentul *Supunerea* al lui Eugen Uricaru pot fi invocate de „procurorul“ unui asemenea proces: scriitorii produc ceea ce se cheamă *documente ale memoriei colective*, cum este, de pildă, acest episod petrecut la Soroca, în Basarabia vremii: „Ceea ce le-a fost dat să trăiască în dimineața de după Înviere n-a făcut decît să spulbere orice îndoială că lucrurile stăteau altfel. Acolo se petreceau lucruri cumplite. Erau uciși oameni nevinovați. După slujba de la biserica cea mare din Soroca, unde era preot tatăl lui Costi, o întruchipare albă de mestecăn, cu o bulucire de turle bulbate pe acoperișul cu solzi aurii, în

stilul rusesc, ce marcase puternic arhitectura religioasă a secolului al XIX-lea, întreaga suflare de credincioși se îndreptase, după tradiție, spre malul Nistrului, pentru sfințirea păștilor și cozonacilor, a ouălor și vinului. Cînd alaiul se apropiase de tăpșanul unde se rînduise, întru așteptarea binecuvîntării, lumea luminată, dincolo, nu departe de albia rîului, la biserica transformată în moară de bolșevici, țîșniră dintr-o dată focuri satanice. Sub flăcările lor orbitoare se decupară, în lumina încă tulbure a răsăritului, spînzurătorile, în care atîrnau... trădătorii. Se trăsese o cortină și spectacolul macabru, regizat să înceapă într-un anumit moment, se pornise, ca să vadă burgezii din România și să ia aminte. Bucuria Învierii sîngerase. Părintele psalmodia și mulțimea cutremurată repeta după dînsul: «Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd, și celor din morminte viață dăruindu-le». Se așternu apoi o tăcere de mormînt. Oamenii se întorceau împovărați la casele lor. Masa din zorii primei zile de Sfintele Paști căpătase un aer și un gust de pomenire“.

De altfel, Grigore Ilisei explorează această lume brutală în *spațiul românesc* de dincoace și de dincolo de Prut: soarta basarabenilor este asemenea celei a românilor pentru că se află în același teritoriu concentraționar și sub acțiunea devastatoare a aceluiași mecanism. Episodului amintit i se adaugă convertirea burjuilor, incursiunile nocturne ale securiștilor în liniștitul și patriarhalul Țicău al Iașilor, pentru a semăna incertitudine și teroare. Oamenii sunt dați afară din lumea lor: „nu încăpem în lumea lor“, spune Toni Burada care, alături de pictorul Camil Dunea, re-prezintă intelectualitatea vremii în conflict cu puterea: se schimonosește o lume unde, chiar dacă nu perfectă, „puteai respira“. Personajele cărții – pictori, scriitori, profesori, actori – își văd surpate, pe rînd, toate reperele vieții și profesiei. Echipele de „îndrumători“ vizitează atelierelor pictorilor și instalează frica: „În toată țara se constituiseră echipe formate din noii politrucii, pescuiți dintre cei mai vechi ideologi, vînduți noii puteri, ori din cei abia miruiți, aleși din clasele sănătoase ale societății, mai ales din muncitorime, mai rar din țărănime, îndoctrinați la repezeală cu noua linie, de obicei capete pătrate, însă ascultătoare, neieșind în nici un chip din curentul partidului. Acestora li se adăugau artiștii, aceia trecuți cu arme și bagaje în barca noii stăpîniri, oameni fără coloană vertebrală, gata de orice compromis, numai să le meargă bine“: după o asemenea

vizită (și o constatare gen: „ce caută culoarea verde în lucrarea dumatăle?”: verdele legionar, desigur), urma duba neagră, închisoarea, pedeapsa. În lumea academică e vremea execuțiilor publice ale dușmanilor poporului, ca, de exemplu, la Facultatea de Drept: „- Tovarăși, ne-am înfîlnit azi să-i demascăm pe aceia dintre noi care sunt dușmanii partidului, ai țării. Da, pentru că partidul și țara sunt una. Azi ne-am strîns să înfierăm pe acela care și-a dat arama pe față. E Dominic Strat, că nu pot să-i mai spun tovarăș. Aș murdări acest cuvînt scump și nu vreau asta în ruptul capului. Părea a fi un om de treabă. Dar tocmai acești așa-ziși oameni de treabă sunt cei mai primejdioși. De ce? Pentru că nu știi ce zace în tîrtăcuța lor. Așa a fost și cu individul ăsta, cu Dominic Strat. A tăcut chitic ca un motan și deodată s-a demascat. Sigur, tovarăși. S-a dovedit un înrăit dușman al poporului muncitor. O lipitoare. Fără rușine s-a declarat împotriva liniei partidului privind justiția. Noi vrem să avem o justiție dreaptă, o justiție a poporului, și el se agață cu dinții de justiția putredă a regimului burghezo-moșieresc. Cînd trebuie să dea socoteală în fața poporului, se ascunde ca un laș, nu are curajul să dea ochii cu noi. Uitați, ca acum. Trebuia să fie aici, să dea seamă pentru ce a făcut și cînd colo a luat-o la sănătoasa. În gaură de șarpe de s-a ascuns, îl vom găsi. Poporul muncitor și justiția sunt necruțători. Alta ar fi fost dacă și-ar fi recunoscut greșeala și și-ar fi făcut o autocritică sinceră. Nu-i în stare, se vede. Noi, tovarăși, nu ne vom lăsa trași pe sfoară și nici nu-i vrem răul cu orice preț. Îl judecăm și dacă nu vrea să se schimbe, atunci îl strivim ca pe un păduche. Asta e soarta ce-i așteaptă pe toți dușmanii poporului“. Aceasta e lumea în care *pereții au urechi* și unde funcționează ca o ghilotină celebra frază „cine nu e cu noi, e împotriva noastră“.

În romanul *Între linii*, Grigore Ilisei vizează încă mai mult decît biografiile unor oameni siluiți și împrejurările schimbării radicale a fizionomiei și duhului spațiului lor: prozatorul are în vedere raporturile individului cu *sistemul*, aici și în Basarabia, iar intelectualii sunt prima țintă a acestuia: instituții și valori (Academia de Belle Arte, Eminescu însuși, în evocarea celebrului „episod Putna“, în care se identifică destinele unor ieșeni: „Organizatorii principali au fost arestați, inculpați pentru uneltire împotriva ordinii de stat și judecați la Tribunalul Militar Văleni și condamnați la ani grei de temniță“), dar, mai ales, oamenii sunt uciși sufletește, „comunismul intră cu picioarele în viața lor“ și le-o rînduiește după pofta unor „minți bolnave“: presiunea sistemului este fatală (un profesor se sinucide nemaisuportînd duplicitatea impusă de acesta), concentrîndu-se pe eliminarea *oamenilor*

României profunde. Personajele acestui timp „ieșit din țîfni“ sunt asemeni basarabeanului Nicanor, un pribeag hăituit de *ai lui*, oriunde s-ar duce: „Nicanor e un rătăcitor basarabean. Un pribeag fără hodină și acoperiș deasupra capului. Mereu pe drum, pe fugă, obișnuit să doarmă iepurește, cu ochii deschiși, tresărind la foșnet, la susur. Nemulțumit tot timpul, revoltat, dar nu cîrtitor. Fugise în 1940, la cedarea Basarabiei, se întorsese apoi în anul următor, după vremelnica dezrobire, la Răciula, în satul scufundat între dealuri potopite cu vii și abia izbutise să răzbească din nou cu fuga spre țară, cînd frontul se rupsesse și năvălise puhoiul Armatei Române. Întîrziase pînă-n ultima clipă. Nu putea să creadă că venise sfîrșitul, că românii și nemții erau puși pe fugă. Scăpase la spartul tîrgului, trezit din buimăceală de uruitul șenilelor, de duduitul camioanelor și de țipătul spăimos al obuzelor și lătrătura smintită a mitralierelor. Cînd realizase ce se întîmplă, se îmbrăcase în graba mare cu ce nimerise și fugise bezmetic, rupînd pămîntul. Îi crescuse în zilele pribegiei o barbă mare, stufoasă și hirsută. Părul părea la rîndu-i hălăciugă. Cu toate acestea individul nu arăta respingător, ci inspira milă. Ceva sfișietor și rugător pulsa în ochii lui verzi și-ți înmuia inima. Simțai că ai înaintea ta un dezrădăcinat al soartei, o făptură căreia i-au fost tăiate rădăcinile“.

Pictorii și poeții romanului identifică un singur fel de a se opune sistemului: căutarea refugiului, a *spațiului securizant*, mai exact, a amintirii sau iluziei sale. Camil Dunea, de exemplu, *se apără* ignorînd urîtul, mirosind în camera insalubră nu gazul lămpii de gătit, ci pămîntul reavăn al pădurii, finul și iarba cosită, grîul și merele coapte; personajul *se visează* „în gaură de șarpe“, pe prispa munților din amintirea altui timp, purtînd cu sine, ca pe un talisman, imaginea construită a unui tărîm „unde te întorci cînd ființa ți-e strivită“. Sentimentele solidarității și demnității se năruie în această lume dominată de senzația hăituirii, a lipsei de apărare și a vulnerabilității totale. *Refugiul* (oamenii se iluzionează că-și pot pierde urma, scăpînd de „mîna lungă“ a revoluției bolșevice) și *metafora* rămîn punțile atît de subțiri, departe de realitatea aspră, în fapt de care fug – unde? – personajele; pictorii Camil Dunea și Toni Burada, poetul Gheorghe Lambrino, actorul Cojoc, avocatul Ștefan din Moinești fug de linia (partidului, epocii) pentru a se plasa *între linii* ca să nu-și vîndă sufletul și ca să-și creeze iluzia că pot să „li se filfie de toată agitația partidului“. Dar poate imaginea cea mai puternică a spațiului securizant este *lumea din care vin* acești oameni; aici se regăsește contrapunctul romanului, în evocarea – rechemarea, cu vorba lui Gala Galaction – a lumii așezate și tihnite de dinainte de

război și de venirea bolșevicilor: documentarea și amintirea sunt mijloacele prin care prinde contur lumea dispărută, definitiv acoperită de rubăștile și șepcile epocii: în viața clasei de mijloc și în boema artistică de atunci (Academia Liberă), amintim de „atmosfera cărților lui Turgheniev“, se refugiază protagoniștii romanului: *icoana* armoniei, calmului, bucuriei și bunăstării anilor '30 este contrapunctul *realității* ucigașe a anilor '50.

Între linii e și romanul unor „efecte speciale“, cum sunt paginile despre „chemarea stepei“; e și un roman de dragoste, într-un univers oniric, în care își trăiesc povestea Camil Dunea și Draga Ștefan sau în lumea brutală, ostilă erosului, unde își sfârșesc povestea Ion Picioruș și Zvetlana Crețu; e și un roman al cuplului (Draga Ștefan și Dinu Neagoe, Camil Dunea și Elisabeta Constantin, Toni Burada și Maria Zicu) și al resortului acestuia, încrederea; e și un roman liric, scris în buna și solida tradiție a prozei memorialistice moldovenești, explorând ceea ce se numește comunicarea ființei lăuntrice cu un loc anume. În sfârșit, *Între linii* este un roman *al Iașilor* (cu numele Văleni) și al împrejurimilor sale (Schitul Tăriță, Ruginoasa, cu numele Ruginești); Grigore Ilisei surprinde, cu ochi sigur, esența, *spiritul locului*, iată: „Vălenii erau ca un târg mai mare. Un amestec viu colorat de Occident și Orient. Satul și orașul conviețuiau nestingheritor. Mașinile se amestecau cu atelajele cabaline, căruțele acoperite de mari coviltire inundau străzile pietruite, dar prăfoase, ca de țară. Nevestele

negustorilor ieșeau cu lighenele și gălețile pline vîrf și aruncau lăturile drept în mijlocul drumului. Cișmelele de fontă, turnate cu artă, nu erau singurele surse de apă din Văleni. Din loc în loc, în ogrăzi, după garduri din fier forjat, sau după împletituri ca de nuiele, puteai zări fîntîni de toată mîna, unele dichisite, cu ghizduri din piatră sau ciment, altele ca vai de lume, mai mult o ruină. Clădirile cele mari, impunătoare și cu nimic mai prejos decît cele din orașele Vestului, se însoțeau de maghernițe și dărmături, de unde se arătau cete de puradei jegosi și flenduroși. Prăvăliile de lux se sufocau înghesuite de tot felul de tarabe jerpelite, unde tronau vînzători din cei gălăgioși, gata să facă orice numai să-și cîștige mușterii. Așa se înfățișa în centru târgul Vălenilor. Un fel de iarmaroc cu lume felurită, pașnică, care damblagită, care zgomotoasă și gata de orice trăsnaie. Prea, s-ar putea spune, un tărîm al tuturor posibilităților. Hoți de toate categoriile profitau de iuțea de mîna și de nebăgarea de seamă și furau ziua în amiaza mare și pînă cei păgubiți să-și dea seama, ia-i de unde nu-s. Dar raiul lor era cel al nofiților, aceia care călcau pentru prima dată în Văleni. Ușor de recunoscut. Veniseră special să se închine la Sfînta Paraschiva“. Astfel erau Iașii din trecutul recent al secolului trecut; cum sunt și astăzi, în fond, pentru că Grigore Ilisei cuprinde esențele, ceea ce rămîne, cu bunele și cu relele, culoarea și duhul urbei unde se numără printre scriitorii cei mai importanți.

Prietenii Iașilor

Vasilian DOBOȘ

Adrian Matei

Nu știu dacă l-a atras mirajul medieval al Mediașului, fiind moldav, dar știu cum l-a prins istoria locului și ce dragoste i-a impregnat misterul acelei lumi, al unui timp agitat și mai puțin marcat de „întunericul“ european din secolul spaimelor. Acum are aură de apusean democrat și integrator. Este o „coloană“ culturală plină de spirit și moralitate, un manager cultural, dar, mai ales, un pictor la care am observat lumina mistică. Un lucru firesc pentru el, cel înconjurat de turnuri și cupole bisericești, care este la cîteva raze de Sighișoara și Sibiu, alte două laturi ale Triunghiului Sacru transilvan. Liniștea și molcomul zonei au trecut în tablourile sale, în materia colorată, atît de diferită de vechile întunecimi.

Și eu, și Florin Buciuieac, și confrății adunați în tabăra de artă a Festivalului medieval, căpătaserăm comportamente sfioase, de apostoli. Ne contaminasem de ambianța atelierului său, luminos și intim, de seninătatea iradiantă a bisericilor. Sufletul nostru ortodox avea aceeași exaltare ca a celorlalte confesiuni. Și am înțeles: lumina are același efect hieratic pentru toți și oriunde.

Gavril ISTRATE

„Octavian Goga în memoria și conștiința critică românească“

O carte de peste șapte sute de pagini, format 23/17 (*Octavian Goga în memoria și conștiința critică românească*, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională“, 2004, 719 pagini), însumează între copertele ei tot ce au putut spune cei aproape o sută de specialiști despre poezia fără moarte a cîntărețului „pătimirii noastre“. O carte a autorului celei mai frumoase *Rugăciuni* din câte s-au scris în limba română, a *Oltului* și a *Clăcașilor*, a *Sîngelui* care dirijează toate acțiunile omului și a *Cîntecelor fără țară*, adevărate manifeste în versuri, cum le-a numit Garabet Ibrăileanu; a bijuteriei intitulată *Noi* și a altor multe alte capodopere pe care nu le mai nominalizăm.

Cartea a fost pregătită și îngrijită de Ioan Șerb și de Al. Husar, doi ardeleni care și-au părăsit locurile natale și au trecut munții, orientîndu-se, unul spre București, celălalt spre Iași, cu îndemnul lui Goga în inimă: „*Eu sînt un mag de legea nouă./ Un biet nebun orbit de-o stea./ Ce-am rătăcit și v-aduc vouă/ Poveștile din țara mea.*“

Prezența lor în țară a fost benefică. Ei n-au mai împărțait soarta lui Șt. O. Iosif, care avea să regrete plecarea din Transilvania, așa cum o spunea în poezia intitulată *Scrisoare lui Goga*: „*M-am dus și spune-mi tu ce-am folosit/ Pe unde-am fost, cît am umblat prin lume?/ Azi m-aș întoarce, însă obosit./ Înfrînt și trist... Dar vremea ta acum e!// Rămîi, tu, dar acolo unde ești./ Să-mbărbătezi și să mîngîi poporul.../ Tu ai să lupți, tu ai să biruiești/ Și-n cîntecele tale-i viitorul.*“

Poeziile lui Goga din volumul apărut la Budapesta, în 1905, au dezmoșit toate conștiințele românești. Nu s-a văzut vreodată, nici pînă atunci, nici de atunci încoace, o manifestare de simpatie și de acceptare de aceeași identitate. În două-trei săptămîni de la apariția cărții, cele mai multe dintre poeziile cuprinse în paginile ei, transpuse în muzică, curgeau pe toate apele Transilvaniei și se revărsau năvalnic spre toate meridianele pămîntului românesc. Constantin Stere, care se găsea la Chișinău în vremea aceea, trimitea redacției „*Vieții românești*“ de la Iași, articolul intitulat *Cîntarea pătimirii noastre*.

Volumul a apărut cînd poetul abia împlinise 25 de ani. Abia intrase în viață și punea sub ochii

cititorilor o carte alcătuită aproape numai din capodopere. Prima poezie, intitulată *Rugăciune*, este, de fapt, programul de lucru al tînarului scriitor: „*Rătăcitor, cu ochii tulburi./ Cu trupul istovit de cale./ Eu cad neputincios, stăpîne./ În fața strălucirii tale.// În drum mi se desfac prăpăstii/ Și-n negură se-mbracă zarea./ Eu în genunchi spre tine caut/ Părinte, orînduie-mi cărarea.// Nu rostul meu de-apururi/ Pradă ursitei maștere și rele./ Ci jalea unei lumi, părinte./ Să plîngă-n lacrimile mele.*“

A doua poezie, intitulată *Noi*, începe cu versurile: „*La noi sînt codri verzi de brad/ Și cîmpuri de mătăasă./ La noi ațîția fluturi sînt/ Și-ațîta jale-n casă.// Privighetori din alte țări/ Vin doina să ne-asculte./ La noi sînt cîntece și flori/ Și lacrimi multe, multe.// Pe boltă sus e mai aprins/ Acum bătrînul soare/ De cînd pe plaiurile noastre/ Nu pentru noi răsare.*“

În *Plugarii* poetul vede elementul de rezistență națională și puterea de a schimba răul în bine: „*La voi aleargă todeauna/ Truditu-mi suflet să se-nchine./ Voi singuri străjuieți altarul/ Nădejdi mele de mai bine.*“

În al doilea volum de versuri, apărut în anul 1909, intitulat *Ne chiamă pămîntul*, avem, mai ales, o serie de poezii cu caracter social, pentru ca, în 1913, în volumul *Din umbra zidurilor* să se rezume la creații cu caracter intim, mult îndepărtate de ceea ce ne dăduse în 1905 și în 1909. În 1916, însă, în cel de al patrulea volum, *Cîntec fără țară*, poetul se întoarce la preocupările din 1905:

„*Eu sînt un om fără de țară./ Un strop de foc purtat de vînt./ Un rob răzleț scăpat din fiară./ Cel mai sărac de pe pămînt.// (...)// Eu sînt o lacrimă firzie/ Din plînsul unei mii de ani./ Sînt visul care reînvie/ La vetrele celor orfani./ Sînt o muștrare călătoare/ De pe tărîmuri fără glas./ Și dintr-o lume care moare/ Sînt strigătul ce-a mai rămas.*“

Poetul este nemulțumit de neutralitatea noastră prelungită: „*Țara mea de suflet, tu ce-nchizi sub glie/ Moaște-nfășurate în străvechea fală./ Flacără aprinsă noapte-ntr-o pustie./ Te-am slăvit de veacuri, ne rugăm azi ție./ Ne rugăm zadarnic, țară neutrală!*“

Și poezia intitulată *Țara mea de suflet* se încheie cu versurile determinate de teama poetului că noi, românii, nu vom putea participa la

OCTAVIAN GOGA
în memoria
și conștiința
critică
românească

hora în care alte popoare se vor bucura de faptul că au participat activ la eliberarea teritoriilor cotochite de inamici: „*Se va stinge-odată focul de Gomoră/ Și-ntr-a păcii mîndră clipă triumfală./ Cînd întreg pămîntul se va prinde-n horă./ Cine ți-a fi frate, cine ți-a fi soră./ Țară fără prieteni, țară neutrală?...*“

Cartea de care ne ocupăm nu poate fi rezumată. M-am gîndit, la un moment dat, să selectez cîte o frază, două, din contribuțiile unor mari personalități culturale ori literare și să le prezint cititorilor sub forma unei microantologii, dar am renunțat și îl las pe fiecare să-și alcătuiască microantologia lui.

Mă voi rezuma, însă, la cîteva amintiri personale referitoare la întîlnirile mele cu poezia lui Goga.

Eram în clasa a IV-a primară cînd am scos din rafturile bibliotecii tatălui meu un volum de-al lui Alecsandri, cu intenția de a reciti *Sentinelă română, Peneș Curcanul, Dumbrava roșie, Balcanul și Carpatul, Odă statuii lui Mihai Viteazul* și altele pe care aveam să le includ, în anii liceului, în repertoriul recitărilor mele. Alecsandri era considerat, în vremea aceea, mai mare decît Eminescu, în Transilvania, și eu, familiarizat cu poezia lui, i-am cerut tatei să-mi dea mie volumul respectiv. Tata s-a uitat cu alți ochi la mine și mi-a spus: „Pentru tine am eu altă carte“ și mi-a dat poeziile lui Goga. Era, oarecum, invitația tatei să fac cunoștință cu un alt poet decît Alecsandri. Și, într-adevăr, în urma acestui îndemn am reușit să-mi apropiu poeziile „cîntărețului *pătîmirii noastre*“ și să le învăț, pe cele mai multe, pe dinafară, de la *Rugăciune, la Noi, Plugarii, Dăscălița, Oltul, Apostolul, Bătrîni* și să le recit la serbările noastre tradiționale din vremea liceului de care vorbește Rebreanu, în *Ion*.

În seara zilei de 21 octombrie 1926, cînd unchiul meu Ion Istrate, împreună cu mama, se întorceau de la Cluj, aducîndu-l pe tata, care murise, cu o zi mai înainte, pe masa de operație, s-au oprit în fața casei cu numărul 529 de pe strada Vasile Nașcu, să mă ducă și pe mine acasă, la Nepos, m-au găsit fredonînd, în surdina, poezia *Bătrîni* de Octavian Goga: „*De ce m-ați dus de lîngă voi,/ De ce m-ați dus de-acasă?*“

În 1941, cînd suplineam, la Liceul Național, pe profesorul Titus Hotnog, care fusese numit inspector, ministerul cerea, printr-o adresă specială, să fie comemorat Octavian Goga, direcția școlii mi-a transmis mie această sarcină, într-o zi în care eu nu eram la școală; nu aveam ore în ziua respectivă. Directorul Virgil Marineanu i-a întreat pe cei doi profesori mai în vîrstă, Măcăreanu, care venise de la Chișinău, și Goraș, refugiat de la Cernăuți, dacă n-ar putea ei îndeplini cerința ministerului; însă ei nu s-au putut angaja și atunci directorul l-a chemat pe colegul meu de facultate, poetul D. Florea-Rariște, care a răspuns: „eu aș putea face conferința“, și eu zic că ar fi putut vorbi, poate, mai bine decît mine, dar, a zis el, „mi se pare că e mai potrivit să vorbească Istrate,

care-i ardelean, îndrăgostit de poezia lui Goga.“

O ultimă „amintire“ provine dintr-o epocă mai apropiată de noi; este vorba de anii 1967-1968. Eram deja profesor la Universitate, cu oarecare vechime, și scrisesem un articol despre Goga. Într-o discuție pe care am avut-o cu un coleg de la altă facultate, superior mie sub aspect „ideologic“, am fost surprins de „rezerva“ pe care colegul meu o formulase asupra activității fiului preotului Iosif din Rășinari: „Aud, mi-a zis el, că și Goga urmează să fie **reluat**“, la care eu i-am răspuns printr-o întrebare: „Crezi, dumneata, că literatura noastră poate fi imaginată fără Goga?“ Imaginea asupra activității lui poetice și ziaristice a fost deformată de oameni care nu l-au cunoscut decît foarte superficial, care nu știau că Goga însuși a mărturisit, în repetate rînduri, că el nu urăște pe nimeni și este prieten cu toată lumea. Dar asta nu-l oprește de a se ridica, vehement dacă e cazul, împotriva celor care privesc cu ochi răi pe români și-i stînjenesc în dezvoltarea lor. Această afirmație a poetului avea să fie confirmată, printre altele, de excelențele traduceri din literatura maghiară, cu *Tragedia omului* în frunte, capodopera lui Imre Mádach, precum și din unele aprecieri foarte laudative, cum sunt cele dintr-un autograf al lui Ion Peltz, pe care îl reproduc în continuare: „Celui mai strălucit și mai reprezentativ scriitor român, Maestrului Octavian Goga, a cărui Poetică, a cărui Proză, a cărui Viață îmi sînt scumpe, cu nețărmurită admirație și adîncă dragoste.

I. Peltz“.

Remarcabilă a fost prietenia dintre Octavian Goga și marele poet maghiar Ady Endre, cum se vede chiar din mărturisirea acestuia, reproducă în volumul de care ne ocupăm (pp. 121-122), precum și din articolul imediat următor *Ady Endre și Români*, semnat de Al. Olteanu, în care găsesc următoarea mărturisire a lui Ady: „*Ni se spune că este o datorie patriotică să înjurăm pe germani, sîrbi, români și slovaci. Apoi dacă e așa, eu declar solemn că nu sînt bun patriot. Eu respect orice rasă, limbă, religie, convingere sau drept, extra și intra Hungariam. Ba, mai mult, nu aprob nici maghiarizarea cu forța.*“ (p. 122)

Nu-i lipsit de interes faptul că Ady și-a exprimat în mod direct dorința ca Goga să cumpere castelul de la Ciucea; să nu intre în altă mînă.

Despre traducerea lui Goga, din ungurește, vorbește Domokos Sámuel, într-un articol care datează din anul 1978 și este reproduc în volumul omagial (p. 608-646).

Cartea pregătită de Ioan Șerb și de Alexandru Husar mi se pare foarte bine venită. Ea fixează locul pe care un mare poet îl ocupă în cadrul literaturii naționale și această operație se definitivează cu ajutorul tuturor autorilor pe care îi indică bogatul ei sumar.

Aș zice că în ea se oglindește opera poetului de la Rășinari, așa cum a fost privită printr-o mie de ochi.

Ioan IACOB

Drumul către divinitatea esențelor

Dacă piatra poate deveni, prin șlefuire, un obiect de artă exponențial, cuvintele pot deveni, în demersul poetului Laurian Stănescu, pietre ale “templului său idealitic”. Există în volumul “Desprinderea de aură” (București, Editura Fundației Internaționale pentru Cultură și Știință MIHAI EMINESCU, 2005) o sete incomensurabilă a esențializării și drumul către divinitatea esențelor este parcurs cu o sobrietate remarcabilă, semn al maturizării și al profunzimilor originare. Pot sta mărturie, în acest context, poeme precum “sfârșitul pietrei” sau “clipa mântuirii”, dar lucrurile sunt trecute printr-o grilă poetică necruțătoare, care cere, la rândul ei, o jertfă auctorială: “lumina-i o rană a ochiului meu” (ochiul din lucruri).

Am avut șansa să citesc poemele de debut ale autorului (incluse într-un volum colectiv de debut al Editurii DACIA) și am reținut atunci aplecarea sa spre motivul pietrelor. Cred că a existat o fascinație în acea perioadă pentru “divinitatea lucrurilor simple”, dar sunt convins că la poetul care plasează în mijlocul universului său INIMA nimic nu este întâmplător: “din mine se desprind/ tot felul de lucruri/ care încep să plutească în jur...// se desprinde din mine/ sângele și carnea// apoi oasele tot mai ușoare// și la sfârșit vederea/ mișcându-se fix în jurul meu// a rămas numai inima/ care le ține pe toate în aer” (*desprinderea de mine*)

“Motivul pietrelor” din poemele de debut îl urmărește constant și am putea spune că autorul păstrează, consecvent cu sine și cu crezul său poetic, același “loc geometric” între conceptele poetice, rafinamentul unei simplități “ancestrale” și credința: “în pulberea caldă a pietrelor/ Iisus a găsit alinare/ pentru picioarele sale obosite// de atunci eu/ locuiesc în această pulbere/ care se înalță mereu” (*credința pietrei*).

Probabil că fascinația “lucrurilor simple” poate fi

detectată și în “desprinderea” de AURA POEZIEI “în dulcele stil clasic”; există undeva un poem care pare că face figură aparte prin “clasicitatea” și “reverberația sa vegetal-acvatică”; dar este doar o iluzie a structurilor poetice de altădată, autorul a ajuns acum la înțelepciunea ce trece dincolo de formele fixe, perpetua sa căutare și demersul său lucid-eutectic îl determină să se exprime în formule noi, de o altă factură decât pe vremea “poeziei cuminiți”. Însă poemul “în iarba înaltă” merită amintit fiindcă și aici putem detecta “desprinderea de aură” poeziei anterioare, iar această desprindere nu se face fără o oarecare nostalgie dulce-amară pentru un paradis acvatic-vegetal ce nu va mai putea fi niciodată întâlnit sau reinventat în poezia contemporană: “lumea aceasta e lumea cealaltă/ cu tine plutind pe marea sărată/ luna coboară prin funduri de apă/ să ajungă acasă în iarba înaltă” (*în iarba înaltă*).

Poate că anumite experiențe au marcat profund sensibilitatea și viziunea acestui autor (pe o pagină de gardă stă scris: “sfîinților mei părinți/ Ana și Constantin/ a căror moarte/ a devenit viața mea personală”).

Cu siguranță însă că ceea ce contează este nu doar ce a trăit și a citit autorul, ci și “jocul măștilor lirice” cu care el dorește să se înfățișeze cititorilor. În ansamblu “desprinderea de aură” este un volum unitar prin sobrietatea și profunzimea demersului liric, deși există - și ne-am referit la acestea - și câteva excepții ce țin de cele două “fețe ale timpului”. Una dintre excepții este un poem senzațional, prevestitor poate al unor viitoare traiectorii lirice; se numește “Înainte de cuvânt” și are o mare parcimonie lingvistică și metaforică, dar și o enormă combustie ideatică. El poate schimba, asemeni întâmplărilor nucleare, fața poeziei lui Laurian Stănescu, dar niciodată ținta sa, care rămâne decantarea lumii și a credinței noastre către /și prin/ divinitatea esențelor.

Marian BARBU

Existențialismul din teatrul religios

În viața fiecărui critic literar apar nenumărate stări de inconfort intelectual când trebuie să iei o hotărâre de deplasare într-o parte sau alta. Să accepți teatrul de baricadă al lui Matei Vișniec ori să accepți teatrul religios al lui Ion Luca, readus editorial în orizontul prezentului de persuasivul Nicolae Cărlan? Extrapolând neliniștea dincolo de concret, să oscilezi între politicul acaparant aproape de orbire (și în România postdecembristă) ori religiosul (biblic sau nu) cu vădită intruziune în ascensiunea politică?

O analiză de profunzime a materializării ideii ne obligă să înțelegem că în ambele cazuri, de la anticii greci, până-n perioada elisabetană, ori până în sec. al XX-lea, lupta separată sau interferarea celor două idei au avut mare câștig de cauză când a venit vorba de spectacol.

Previzunile lui Malraux despre (non)existența religioasă a secolului al XXI-lea nu vor fi înțelese fără filozofia unui Heidegger sau a unui Cioran.

Când se discută de teatru, și mai cu seamă de dramă, Ion Luca, având două doctorate : în teologie și drept, a trebuit să-și adapteze ideile, să le constrângă la tiparele genului și speciei. Faptul a fost cu atât mai dificil, cu cât el viza situații, evenimente, limbaje, conștiințe și mentalități din vremea vieții de pământean a lui Iisus Hristos. Căci piesa *Salba reginei* își implantează întreg demersul scriptural pe un text care dezvoltă acțiuni. De la cele normale, până la cele conspirative, de la atitudini de breaslă și etnie, până la regimuri politice și popoare. Piesa surprinde din interior pregătirea prinderii lui Iisus de către „ai Lui”, crucificarea, învierea și răspândirea învățăturilor Acestuia.

Respectând cu sfințenie riguroasă alcătuirea unei drame, Ion Luca și-a revărsat toată știința „facerii lumii” într-o capodoperă, demnă de o filozofie modernă, a existențialului ființial, în care limba română juisează pe toate claviaturile lexicului. Găsim arhaisme, neoașisme, neologisme literare, termeni religioși, militari și diplomatici care „trăiesc” într-o sintaxă fluidă, combinatorie matematică.

Nu lipsește segmentul erotic. Împrumutul din Homer, cu văduvia prelungită a Penelopei, a peștorilor prea bine așezați social. Nici a șantajului făcut din dragoste pentru țară. Dacă despre Ulise știrile erau confuze, este sau nu în viață, aici, văduva iudee Atara știe că soțul ei Asaf a murit „cercând răzmeriță-mpotriva puterii romane”. Rămâne totuși într-o expectativă misterioasă. În timp, arhiereul Ana, ca rabin al evreilor din zonă, nu poate con-

cepe să fie uzurpat în drepturile lui de un uns al lui Dumnezeu, atâta timp cât Iisus propovăduiește ca fiu al Celui de Sus. Ba, mai mult, mulțimea îl ascultă cu înverșunare, faima Fiului Omului trecând de mult hotarele locului, datorită minunilor ce le-a făcut fără arginți sau talanți.

Ca să-și ducă la bun sfârșit planul diabolic, Ana urzește un complot de prindere a Învățătorului. Încearcă întâi să-l atragă pe un nobil roman, căpitanul Clodius, adjunctul guvernatorului Pilat. Ofițerul tânjea după văduva Atara. Ca să o determine să-i asculte doleanța, cumpără, după târguieli îndelungate, salba reginei din Memfis, pe care i-o arată Baruh, fratele Semforei.

Alt pretendent la mâna văduvei este Amasa, prinț din Siria, care s-a convertit, devenind prozelit iudeu. Același salbă i se oferă și acestuia, ca în cele din urmă, salba să ajungă la arhiereu. Acesta o conjură pe Atara s-o poarte și să facă pasul cu Clodius.

Șiret și negustor nevoie mare, arhiereul îl convinge pe unul de-al său să pună la cale prinderea lui Iisus pe când se afla la Cina cea de taină. Sărutul lui Iuda deconspiră pe sacerdot, care este dat în seama străjilor. De aici înainte, totul devine mai ușor, demersul piesei lui Ion Luca urmând cunoscuta descriere din Biblie.

Piesa, în 12 tablouri (= scene), prezintă în ultimul dintre ele drama de erou antic a zbaterii lui Iuda, ca și când ar fi făcut un incest, în discuție cu Baruh și Clodius. Se vorbește în parabole de tip biblic, cei doi aducându-i trădătorului vestea îngropării primului străin în țarina olarului. Gradat, conflictul interior ia proporții, până când se rostește adevărat înălțător: „Numele meu în țintirul vremilor n-are să aibă tihn-alături de-al lui Isus”. Iuda fuge și este găsit spânzurat de un copac.

Credincios învățăturii lui Hristos prin sora sa Semfora, care a fost un timp în preajma Lui, Baruh o întreabă pe Atara de semnele inscripționate pe salba reginei. Ele, în traducere liberă, arătau că purtătoarea obiectului de preț, adus din Egipt, va fi cea care produce schimbarea. Răspunsul văduvei este categoric – „Am zvârlit salba reginei. La gâtul Gheenei aduce schimbarea”. Categorie, Semfora o definește magistral „salba suferinței lui Isus”.

Puțin mai mult decât tezist, cele două femei conchid că focul purifică, iar ce a aruncat ea în foc a devenit ...salba omenirii !

Am expus cumva orizontal (ca să nu zic plat!) subiectul. Importanța lui se află dincolo de orice comen-

tarii. Religia rămâne o sursă inepuizabilă de inspirație, iar pentru cercetătorul avizat, misterele medievale sunt primele revelații ale nexului causal religios ce s-au formulat și produs ca replică la semnele draconice ale inchiziției și ereziilor de tot felul.

Literatura de specialitate are nenumărate studii în această privință și trebuie să spunem că monograful lui Ion Luca, l-am numit pe Nicolae Cârlan, a înregistrat multe dintre acestea aflate între cărțile dramaturgului.

Apoteoza din finalul piesei – ba așa zice întreg eșafodajul ei – ar merita un film de acțiune, realizat de Silviu Purcărete, Andrei Șerban sau Mell Gibson. Amplitudinea acțiunii plasată „în anul răstignirii lui Iisus din Nazaret” are o istorie vie, cu toate segmentele de lucru...teatral.

Piesa a văzut luminile rampei în stagiunea 1933-1934, sub titlul *Iuda*, cunoscând o editare în 1947, la Fundația Regală. După o vizionare în 1943 a altei piese – *Rachierita*, G. Călinescu, scriind o cronică dramatică, s-ar fi rostit apodictic: „D. Ion Luca nu are nevoie să fie și Caragiale. Stă în picioare și ca Ion Luca” (apud N. Cârlan – *Schiță Biobibliografică*).

Piesa *Salba reginei* are o țință precisă – mai marii bisericii (antice?!) nu-și pot imagina uzurparea lor, chiar dacă atentatorul n-a avut nici în ungherele sufletului o așa idee. Pe de altă parte, din substratul filozofic al textului, reiese că suferința poate înnobila pe om, cu condiția ca acesta să recunoască sacrificiul.

Ion Luca s-a dovedit un excelent cunoscător al gândirii ebraice, al istoriei și geografiei locurilor pe unde a hălăduit și propovăduit Iisus Hristos. Limbajul textelor are parfumul arhăității, supravegherea din limba română oferă tăria etimologiilor originare. Toată eseistica dramei se reazemă pe cugetări, maxime, aforisme. Rolul metaforei revelatorii aduce aminte de Lucian Blaga. Desprind câteva, fără a le comenta în mod expres: „râșnița cugetului”, „untura mărfii mele”, „hrubele gândului”, „cheutorile drumurilor”. Din prima categorie: „cinstea și omenia-s otrăvi ucigând negustoria”, „Vinderea - cumpărarea-i nutrețul veșniciei lui Izrael”, „Hulirea neamului se pedepsește cu moartea”.

Definirea fariseului este un portret în oglindă care identifică, în alt context, pe spionul acoperit care vrea să ia locul stăpânului său. Iat-o: „Să fim ca umezeala! Furișai prin încheieturile stâncii, s-o năruim fărăme de nisip!” (arhiereul Ana)

Așadar, o piesă încărcată de simboluri și semnificații, al cărui puls dramatic, dar și filozofic, l-a luat primul Gheorghe Ciprian. Actorul, regizorul și scriitorul, unul din întemeietorii teatrului absurdului, nu numai în România, după spusele europeanului Eugène Ionesco.

Ediția de teatru religios al lui Ion Luca a beneficiat de o nobilă și demnă prefață semnată de învățatul

Bartolomeu Anania. Ca și de excelente repere critice, toate menite să contureze, dacă nu să și impună definitiv personalitatea de scriitor complex a lui Ion Luca. Editorul, cercetătorul de vocație, l-am numit pe Nicolae Cârlan, și-a început periplul său despre..., cu mai bine de două decenii în urmă, așa încât insistența lui prin acte editoriale, articole, studii merită nu numai aprecierea sau lauda, ci gândul ascuns al comparatistului care crede în puterea de comunicare a limbii române despre subiecte eterne.

Nu se găsește în drama *Salba reginei* nici o pledoarie *pro* sau *contra* politicii sau religiei, piesa oferind *variațiuni pe aceeași temă*. Ea este *opera aperta*. De aceea, este de înțeles ce parcurs zig-zagat a avut punerea ei în scenă ori ce rezonanțe aberante a înregistrat în critica, dar mai ales în istoria literară. De aceea, împărtășim pe deplin spusele I.P.F. Bartolomeu Anania că Ion Luca rămâne în ansamblul teatrului religios „unicul său creator autentic”. Desigur, din perioada interbelică!

De 242 pagini, cartea, apărută la Editura Corgal Press, din Bacău, în 2005, mai cuprinde comedia *Femeia Cezarului* și drama *Năframa iubitei*.

Cititorul pieselor de teatru – și de bună credință – va înțelege sau va opta, situând în context *teatrul istoric* al lui Ion Luca. Fie pedalând sau evidențind pe cel religios, fie pe cel politic al altui moldovean – Matei Vișniec, plecat în lume cu gândul de a cuceri-o.

Am convingerea că și teatrele noastre cum au fost deschise la montări din Vișniec o pot face și cu unele piese semnate Ion Luca.

Dan DĂNILĂ (Germania)

Iisus

Povara când îți pare iar ușoară,
lumina când te cheamă printre vii
e marea sărbătoare. Două mii
de ani sub crucea ta se întâmplară.
Noi te-așteptăm mereu. A doua oară
am ști să te ferim acum, am ști
ce răni ar trebui să nu te doară,
ce barabași se cade a jertfi.
Revii cu fiecare primăvară,
nu ești în noi, precum s-ar conveni.
Cu ochii arși te căutăm pe-afară
cu grijă mare de a nu greși:
tu sorbi tăcut din cupa cea amară
iar împrejurul tău sunt mulți copii...

Adina HULUBAȘ

Codrul Borzei - valori matriciale

Romanul sadovenian *Noaptea de Sînziene*, apărut în 1934, construiește lumea auctorială sub convingerea că modelul arhaic de viață este singurul peren. Ca și în *Baltagul*, unde Vitoria reprezintă vocea care denunță progresul ca „ruină a rînduieiilor ancestrale, pierdere a binelui și tandreții”¹, evoluția științei pare să fie aici un factor de disoluție a lumii, o cale de a-i slăbi porțile securizate și de a lăsa înăuntru haosul transfigurat.

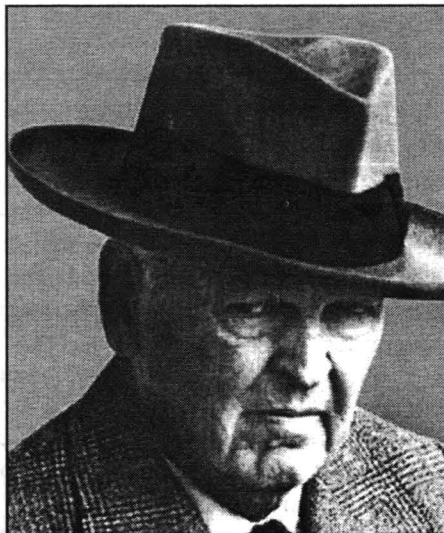
Pe pînza amplă a existenței seculare sub semnul protector al codrului se schițează o intrigă marcată de înscrierea umană în istorie: descendenții unui neam nobil se confruntă cu o situație financiară dificilă și decid să exploateze zestrea familiei, „pădurea Borzei de lângă Necșeni, veche proprietate a familiei Mavrocosti, conține mult frasin (...) tot ce poate fi mai bun pentru necesitățile fabricilor de aeroplane.”² În ciuda aparentei conectări la noutățile tehnologice și sociale ale vremii, textul rămâne foarte aproape de miticul vag camuflat în profan. Codrul Borzei este resimțit chiar și de intrusul Antoine Bernard (prototip al străinului care aduce schimbarea și provoacă reacții ce încearcă să restabilească armonia existentă anterior) ca o entitate pulsatilă ce stă de veghe. Spațiul atemporal, de unde pare să irumpă viața însăși, nu poate fi anulat cu nici un chip: „De cînd era lumea lume și țineau bătrînii minte, acea rezervă a pădurilor vasluiene trăise neatacată, cu desimile ei înfricoșate, cu rîpele țesute de spinării și străpuse numai de dihanii prin tuneluri șerpuite; cu meandrele pîrului Borzei, cu tăurile mistreților, cu poienile căprioarelor, cu refugiile celor din urmă castori și a celor din urmă ierunci și cucoși sălbatici. Și alte paseri și jigăanii puțin cunoscute oamenilor hălăduiau în taina acestor adîncuri, ca într-un loc sacru, păstrat de Dumnezeu pentru locuitorii pămînteni mai vechi decît oamenii.”³

Geografia ficțională a acestui ținut pare să aibă o bază toponimică reală. Actualmente în județul Iași, satul Bordea (deci fără africanizare în articulare) a fost consemnat în 1835. Numele a aparținut „mai întîi culmii deluroase dintre bazinele hidrografice ale Bîrladului și Bahluiului”⁴.

Satul Bordea a fost identificat astăzi sub denumirea Pădureni⁵ și deosebit de important ne apare faptul că vechiul nume al așezării Pădureni din comuna Grajduri, Iași, era Sperieți.

Borza /Bordea ca antroponim ce se consideră că a stat la baza toponimelor din ținutul dintre Vaslui și Iași (prea bine cunoscut de vînătorul Mihail Sadoveanu) înseamnă etimologic „sperietoare” și astfel, coborînd pe scara semnificațiilor, descoperim un narator iscusit în a țese subtil simbolurile chiar în sînul unui relief reperabil, dar fertil contagiunii cu sacral. Pădurea Bordei, și nu codrul, ca la Sadoveanu, apare și în volumul *Fantome*, din 1911, semnat de Dimitrie Anghel. Însă planul în care se pășește în romanul aflat în discuție este în acord cu implicațiile semantice ale lexemului *codru*. Terminat într-o vocală închisă, cu cealaltă adîncită între consoane puternice, codrul creează atmosfera clar-obscură a momentelor revelatoare, cu apariții și evenimente sacre. Pădurea, îmblînzită și cunoscută de om, are o sonoritate mai deschisă, specifică sentimentului cu care se pătrunde în ea. O altă opoziție semnificativă între cele două lexeme este dată de genul gramatical. Limba română a rezervat, în seria sinonimică a substantivelor, esențialul și absolutul pentru genul masculin, în timp ce femininul definește efemerul, cunoașterea profană și limitată. Situația lexemelor *timp* – *vreme*, *număr* – *cifră* este similară cu cea din *codru* – *pădure*, cel dintîi delimitînd un spațiu consacrat, de o vechime vecină cu veșnicia, în timp ce pădurea ține de familiar.

Elementele fundamentale ale spațiului romanesc poartă același nume: pămîntul și aerul legate de lemnul codrului sînt ale Borzei, apa ce trece prin el se cheamă Borza (la Bîrnova, Iași, exista în secolul al XIX-lea fîntîna Bordei), iar lacul are un nume din aceeași arie semantică: Neaga. În credințele populare românești Borza reprezintă un duh cu puteri mari, vecine cu ale Diavolului, dar cu ambivalență simbolică. Folclorul cotidian îi rezervă un spațiu larg, mai ales în viața infantilă: „Nu a văzut-o nimeni. Altădată era o spaimă a copiilor. Mamele

însăpăimîntau copiii spunîndu-le «Taci, că te mănîncă Borza»⁶. Aceeași explicație primește apelativul în „Șezătoarea” din decembrie 1893 și într-un număr ulterior ni se și exemplifică folosirea lexemului în context: „Să nu umble în cămară, căci acolo-i Borza”⁷.

Finalul vieții este de asemenea atribuit acestei figuri mitologice, căci la moartea cuiva se obișnuiește a se spune că „l-a luat Borza”. Uneori, imaginarul arhaic consideră că Borza este „o babă urâtă care mănîncă numai copii”⁸, reprezentare apropiată de sugestia din roman, unde Borza este asociată cu Muma Pădurii, căci ea cunoaște și are grijă de toate viețuitoarele sălbatice. Alteori, Borza intră în seria aparițiilor malefice descrise de descîntecele împotriva sperieturii, suprapunîndu-se peste Samca, strigoaice și alte spirite feminine ce provoacă boala prin spaimă: „Borză înborzată / Borză blăstămată! /Cu dinții rînjiți, /Cu ochii beliți, /C-urechi dîbalată, /Cu gura căscată. /Cu mîni crăpăcioase, /Cu mîni flotoacoase. /Încotro ai purces, /Cu dinții rînjiți, /Cu ochii beliți? / - Am purces la N. /Ca s-o-nspăimîntez /S-o înfierbîntez /Și s-o-nfierez. /Să mi-o îngrozesc, /S-o sfîrm, s-o zdrobesc /Sîngele să-i beu, /Viața să i-o ieu. /Carnea să-i mănînc, /Viața să i-o strîng!”⁹ Borza înborzată, ca nivel extrem al pericolului pe care ea îl reprezintă, creează o imagine vizuală de o plasticitate remarcabilă, căci cuvîntul *borză* face parte și din categoria gramaticală a adjectivelor și se folosește cu sensul de „zbrîrlit, zborșit, răsfirat, înfoiat”, mai ales pentru păsări¹⁰. Într-un descîntec cules de la Cozia, Iași Borza se numără, alături de Samcă, printre agenții malefici ce cauzează boala numită *strîns*: „Din pădurea neagrî /O ișit Borza neagrî, /Cu ochii holbaț, /Cu gura cascătă, /Cu limba spînzurată”¹¹. Domeniul de emergență al acestui spirit se dezvăluie ca silvestru în textul cu valențe terapeutice, și astfel alegerea numelui de codru nu este deloc întîmplătoare. Dimensiunea cromatică similară a duhului și a misteriosului codru vorbește despre substanța lor comună și prin numire forța malefică este neutralizată. Absența fertilității la femeie este pusă și pe seama ei: „Femeile care n-au parte de copii poartă în sîn, ca talisman, o bucată de căiță, pentru a fi ferite de sancă, borză și alte boli mîncătoare de copii”¹².

Lacul Neaga este tot unul cu potențial malefic, „neaga” fiind conform *Dicționarului limbii române* „un epitet dat Diavolului”¹³. „A fugi de cineva ca de neaga rea”, echivalent cu „a fugi ca de dracul”, sugerează prin întărirea substantivului cu determinantul *rea*, faptul că neaga, ca și Borza are o valoare duală, de unde nevoia de precizare și augmentare a conotației sale.

Spațiul delimitat în mijlocul geografiei reale a

Vasluiului este așezat, așadar, sub protecția unui spirit puternic și temut, devenit un *genius loci* al genezei silvestre. Răul este atemporal, dar pus în vecinătatea Creației, el devine copărtaș și garant al transmutației. Cosmogoniile românești îl arată pe Nefirtate ca partener al făturii Lumii. Trimis întotdeauna de Dumnezeu să aducă pămînt de sub apele increatului, diavolul participă, fără voia lui, căci refuză să facă gestul cerut de creator în numele acestuia, la plămădirea primei insule. Pămîntul de sub unghiile lui, singurul care nu a fost spălat de opoziția sa, reprezintă materia primă pentru Creație. Echilibrul lumii stă întotdeauna pe cele două coordonate etice contrastante, căci așa cum a arătat Constantin Noica, „suprimarea lui Nefirtate se face abia direct prin frățietate (...). Cînd se obțin armonia, acordul, înfrățirea, dispare Nefirtate”¹⁴. Codrul Borzei este tărîmul pe care și Borza l-a izvodit. Punerea Haosului la temelia lumii schimbă polaritatea principiului și astfel Borza ajunge un duh care veghează asupra universului ordonat și care primește în sînul lui sufletele celor dispăruți.

Descendentă a neamului Mavrocosti, al cărui simbol de prosperitate este însuși codrul, după cum ni se spune și în text¹⁵, Kivi știe că „oamenii sînt elemente cu totul trecătoare: în Borza stau stihiiile veșnice”¹⁶ și de aceea, ea își va încheia traseul inițiat prin unirea cu Sofronie Leca, un personaj cu o aură arhaică asupra căruia vom reveni.

S-a spus despre *Noaptea de Sânziene* că este un roman al *mitului* pădurii vrăjite, supus *demitizării* pentru că oamenii înfăptuiesc și nu pădurea, iar fantasticul e o diversiune în roman, nu o realitate. Asistăm totuși, în aceeași teorie, la o *remitizare*, căci oamenii devin agenți ai pădurii din solidaritate cu ea¹⁷. Trebuie subliniat însă faptul că aceste trei etape ale deconstrucției mitului pot fi vizibile doar de ochiul străin al cititorului abstract (Jaap Lintvelt), circumscris explicit lumii din roman. Bernard însuși nu are acces la această perspectivă și se trezește în chiar inima mitului prin fapte inexplicabile și fenomene naturale ciudate. În interiorul lumii vechi toate gesturile au coerența lor sacră, în timp ce naratarul rămîne la poarta ficțională, îngreunat de conștiința obiectivă.

Timpul fictiv este și el unul închis și simbolic, un an măsurat de la 24 iunie 1927 pînă la aceleași Sânziene anul următor, cînd cerul se deschide și animalele pot fi auzite de inițiați. Astfel, morbul schimbării aduse de străin este anulat de intervalul sacru în care acesta pătrunde în spațiul protejat magic. Cifră a totalității, cele douăsprezece luni marchează în același timp și perioada inițiată de schimbare a celui care a vrut să strămute mersul sfințit al lucrurilor. După trecerea acestui timp, Bernard renunță la

pretențiile sale contractuale și recunoaște supremația codrului. Inițial, Bernard apare pentru locuitorii Necșenilor ca o întrupare a spiritului de disoluție a lumii, el vrea să taie arborii sfinți și să-i facă aeroplan – mașinării de zbor total lipsite de sens în mentalul primitiv, pentru care doar păsării îi este permis să zboare. Așa cum remarcă Arnold van Gennep, străinul reprezintă „o ființă sacră înzestrată cu o potențialitate magico-religioasă, benefică sau malefică în mod supranatural”. Riturile la care este suspus acesta în mod simbolic au scopul de a-l face

fie neutru, fie binevoitor și să „rupă farmecul”, după cum consideră sir James George Frazer și E. Crawley¹⁸. Fiecare nou venit trece prin același mecanism de purificare: „oprire, așteptare, trecere, intrare, agregare”¹⁹ iar Bernard va parcurge acest traseu, care culminează cu o *lustratio per aquam*.

Însă francezul a fost de la început un ales pentru elevația spirituală, detaliile importante ale lumii vechi nescăpându-i din vedere. Când „Lupu Mavrocosti rînji ușor într-un dinte”, el „băgă numaidecît de samă, cu oarecare mirare, că tovarășul său are în el în acel moment înfățișarea fiarei al cărei nume îl purta”²⁰. Asemănarea fizică ne trimite cu gîndul la o legătură de natură totemică, în care omul și animalul au „aceleași defecte și calități” în opinia lui Émile Durkheim²¹, fiecare din perechea magică acționînd ca un dublu al celuilalt. Implicația este dublată de onomastica personajului, românii alegînd apelative ale fiarelor ca nume de botez, tocmai pentru a le așeza sub protecția forței sălbatice, neatîns de duhuri sau boli. Acesta este motivul pentru

care, uneori, atunci cînd sănătatea unui copil este șubredă, în urma „vînzării” lui rituale, se alege pentru el un nume de animal sălbatic. Copilul se renaște într-o

viață care este protejată de două ori: mai întîi prin schimbarea numelui și derutarea spiritului rău ce stă la baza oricărei boli, apoi prin ascunderea în spatele unui apelativ al ființelor imune la Rău. În conștiința magică numele sau cuvîntul sunt totuna cu ființa sau obiectul denumit și astfel copilul firav cîștigă un avantaj major asupra existenței. Nu știm dacă Lupu Mavrocosti a trecut printr-un

asemenea proces de recompunere a destinului sau a fost de la început în consangvinitate cu fiara sălbatică. Natura lui diferită este însă vizibilă în comportamentul lui solitar și predispus la reverii, frecvent subliniat în roman.

Tot Bernard observa la debutul vînzătorii că „Sofronie părea înlemnit, amestecat cu trunchiul de fag lîngă care se așezase”²². Această conectare mitică dă în plus o explicație asupra sacralității pădurii Borza. Amestecarea cu trunchiul de fag amintește de ritualurile arhaice ale înmormîntării în trunchiuri de copac și de cele pe platforme suspendate, „cunoscute la români doar ca relict”²³. Prin pădure se face comunicarea cu strămoșii de neam, aici Mavrocosti, care veghează asupra codrului pentru ca urarea de la botez „Să trăiești cît Codrul Borzei”²⁴ să transmită energia înapoi oamenilor. Ivirea din însăși esența pădurii, face din Sofronie un inițiat în directă legătură cu sacrul și, în același timp, o voce a acestuia. Strămoșul mitic se află îngropat în codru, „pe calul alb” psihopomp, iar Lupu se va uni cu el în finalul romanului. Poarta spre Cealaltă Lume va fi în mod implicit tot în

Codrul Borzei, fiindcă moșii se află aici, dar și pentru că în mitologiile universale pădurea mediază trecerea Dincolo, ea „înconjoară împărăția cealaltă, drumul spre lumea morților trece tocmai prin pădure”²⁵.

Sofronie Leca este unul dintre cei doi inițiați ai acestui spațiu sacru și de aceea prin el transpare apartenența mitică. Calul său este cel al învingătorului de balauri, se află sub semnul solar, fiindcă e șarg, și are o descendență aleasă: „umblător nepotcovit, coborîtor din harmăsarii furați de geți de la Dariu, fiul lui Istaspe, riga Persienilor”²⁶. Pe lângă statutul de *Drachentöter* și de *herosktistes*, calul își atestă natura liberă și vecinătatea cu esențele lumii prin faptul că este nepotcovit. Orațiile de la nunțile românești povestesc despre o pierdere a potcoavelor în lunga căutare a miresei și acesta e semnalul că perechea cal-călăreț a intrat într-o nouă etapă a existenței și inițierea e pe cale să se încheie. Bidiviul lui Sofronie se trage așadar din caili ce au aparținut eroilor civilizatori, coloritul lui este, ca în colinde și balade, galben, ca sugestie a puterilor sale de natură solară și nu a fost transformat de o atingere cu profanul. El nu are nevoie de potcoave fiindcă drumurile lui nu sunt în contingent. Sofronie Leca se dezvăluie mai ales prin atributele armăsarului său, acesta fiind un procedeu de caracterizare folosit frecvent în textele folclorice. Cealaltă figură tutelară a ținutului Necșenilor este Peceneaga, pădurar cu alură de pustnic, al cărui nume implică o descendență din popoarele migratoare care au trecut prin S-E Europei între secolele IX și XI²⁷. El a învățat de la tatăl său să găsească comori și izvoare cu varga de alun, dar are nevoie de complicitatea viețuitoarelor pădurii, pe care el le poate înțelege, ca să afle comoara Strămoșului. Amîndoi, atît Sofronie Leca, cît și Peceneaga, trăiesc în mijlocul unei realități ce nu ține seama de vremuri și percep codrul ca pe o ființă. „Are și Borza un drept”, spune Sofronie Leca, și-l sfătuiește pe Bernard să nu caute „inamici în oameni, ci în lucruri”²⁸. Vorbele lui se vor confirma curînd, cînd adăpostul pe care și l-a improvizat Bernard în pădure este supus unui potop de trei zile printr-o circumscriere ciudată a poienii de către averse. Lucrurile furate de păsările pădurii, diluviul ce a descompus și dizolvat lumea tehnologicizată a francezului îl fac pe acesta să perceapă timpul istoriei mari, căci el se simte nu în Moldova, ci în Sciția²⁹.

Codrul Borzei trăiește împreună cu oamenii lui în timpul nemișcat al gesturilor arhetipale și al întemeietorilor, și e nevoie de mai mult decît de un francez pentru a-l face să „cadă în istorie”.

- 1 Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, ediția a doua, Editura Vitruviu, 1995, p. 73.
- 2 Mihail Sadoveanu, *Noaptea de Sînzien*, București, Editura Cartea Românească, 1934, p. 10.
- 3 *Ibidem*, p. 11-12.
- 4 Mircea Ciubotaru, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea (județul Iași – județul Vaslui). Oiconimele. Perspectiva istorică (I)*. Extras din „Anuarul Institutului de istorie A.D. Xenopol”, XXVIII, Iași, Editura Academiei, 1991, p. 308.
- 5 *Ibidem*, p.303.
- 6 AFMB, mapa 252, Stornești-Sinești-Iași.
- 7 Apud *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea I, A – B, București, Librăriile Socec & Comp și C. Sfetea, 1913, p. 623
- 8 AFMB, mapa 252, Dulcești-Neamț
- 9 S. Fl. Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu. Text stabilit de Teofil Teaha, București, Editura Grai și suflet – Cultura națională, 1995, p.30.
- 10 *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea I, A – B, p. 623
- 11 Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 494.
- 12 *Idem*.
- 13 *Dicționarul limbii române*, (DLR), Serie nouă, tomul VII, partea I, litera N, București, Editura Academiei, 1971, p. 158.
- 14 Constantin Noica, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 184.
- 15 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, p. 12.
- 16 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, p. 221.
- 17 *Dicționar analitic de opere literare românești*, M-P. Coordonare și revizie științifică Ion Pop, Cluj Napoca, Casa Cărții de Știință, 2002, p. 151.
- 18 Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*. Traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu, studiu introductiv de Nicolae Constantinescu, Iași, Editura Polirom, 1996, pp.. 34-35.
- 19 *Ibidem*, p. 36.
- 20 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, p.p. 13-14.
- 21 Emile Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase*. Traducere de Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu. Cu o prefață de Gilles Ferreol, Iași, Editura Polirom, 1995, p. 150.
- 22 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, p. 196.
- 23 Ion Taloș, *Gîndirea magico-religioasă la români. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 78.
- 24 *Ibidem*, p. 12
- 25 V. I Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*. Traducere de Radu Nicolau, prefață de Nicolae Roșianu, București, Editura Univers, 1973, p. 56.
- 26 *Ibidem*, p. 11.
- 27 *Dicționarul limbii române*, (DLR). Serie nouă, tomul VIII, partea a 2-a, litera P, Pe – Pînar, București, Editura Academiei, 1974, p. 371.
- 28 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, p. 168.
- 29 *Ibidem*, p. 183.

Dumitru VACARIU

Fragmente de psalmi...

Mă rog ție, Doamne al oamenilor triști...
auzi-mă..., auzi-mă...
Nu-mi da dreptate mie, înotător în atâtea mocirle...
Ajută-l pe prietenul meu
să iasă la mal din torentul urii sale otrăvite...
Poate așa îmi va întinde și mie
o mână salvatoare...

*

Un torent de ape tulburi,
cu maluri prăbușite și cascade ucigașe...
Prietenul meu s-a ascuns de mine
între spinii urii sale...
Nu mă mai aude...
Nu-l mai chem...
A ațipit în trista uitare a urii...
Prietenul meu n-a învățat încă
să înoate în torente ucigașe...
Și m-a lăsat să înot singur
în torentul urii sale
și nu mai zăresc nici un mal...
nicăieri...

*

Nu s-a mai oprit torentul de ape tulburi...
și curge, curge, tot mai năvalnic,
tot mai dușmănos, tot mai plin de ură...
Și nu mai zăresc nici un mal aproape, Doamne...
Câte trepte numără scara până la tine, Doamne?
Am început să urc,
dar n-am atins decât prima treaptă, Doamne...
E, poate, treapta începuturilor?
sau a zădărniceii, Doamne?
Chiar dacă ar mai fi doar o singură treaptă
până la tine, n-o mai urc...
Tot urcușul meu e zadarnic...
Sunt sigur, Doamne,
că nici tu nu mă vei înțelege,
așa cum nu mă înțeleg nici eu
și, ajungând la tine,
mă vei număra și tu la grămada „Și alții...”

*

Nu mai iubesc pe nimeni, Doamne...
Dar sunt fericit că nici nu mai urăsc pe nimeni...

*

Oare în pomul acela care arde e făptura ta, Doamne?
Am încăruntit căutându-te să te rog,
în numele puținilor oameni care au mai rămas întregi
după atâtea dezastre,
să mai dai un Decalog...
adică încă două, Doamne...
ba, dacă e cu putință,
dă puținiei lumi rămase întregi
toate Decalogurile pe care le mai găsești
în magazia ta...
Mai bine așa!
Pentru că prea haotic s-au înmulțit
păcatele fiilor tăi...
Păcate grele, Doamne, pe care tu nu le mai vezi,
fiind prea departe...

Ludmila ROTĂRAȘ

Impas

Te-am visat mireasă,
m-ai văzut mirat:
două străluciri
în numărătoare,
vorbe de asfalt.
Împreună cerul
și îngândurarea,
dar te-ai alipit
de lumină nouă,
ștrengărește sare
peste noi cuvântul,
literele sapă
în genunchi căldură
și-alungăm privirea
dincolo de stele,
peste ochi tăcerea
trece în galop.
Te-am văzut mireasă,
m-ai lăsat mirat,
dar respins de inimi
visul se deșteaptă.

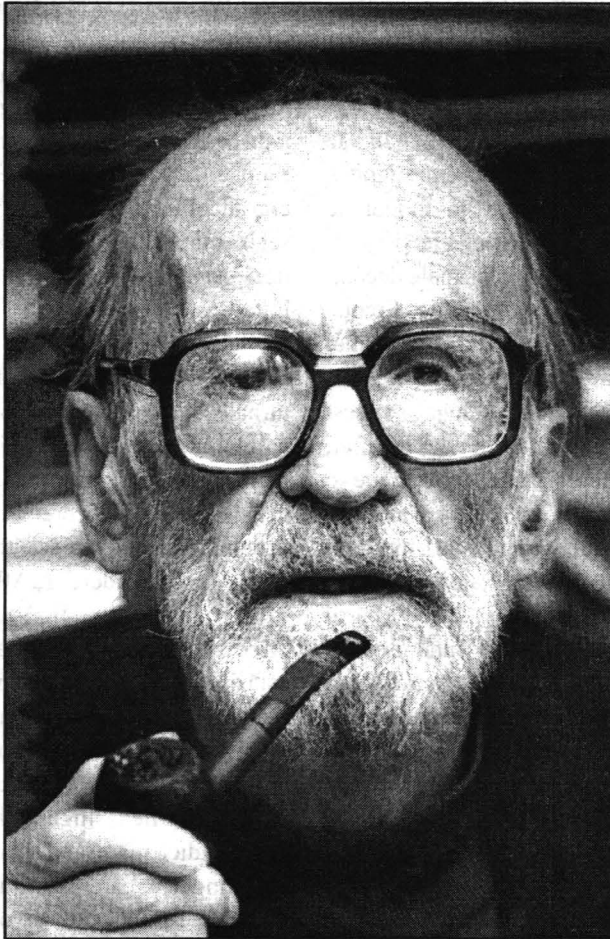
Pe strada cu lumini

Pe strada asta
te-am văzut
cu pleoapele răzlețe,
pășeai galant,
zâmbeai tardiv,
credeai că-n forme
stă căldura,
vedeai în orice-alunecare
o nouă umbră
de lumină.
Și-n toate casele
strâmtate,
și-n toate vorbele
împinse
tu ai citit
o primăvară
cu accesorii eronate.
Cu cât mai proaspăt
striga cerul,
cu-atît mai suplu
striveam somnul.
Cu umbrele-ntinse
hipnotic,
schițând
sfeșnicul înnodat,
te-ai revăzut
o lumânare.

Ionel SAVITESCU

Eliade și Portugalia

După sejurul indian (1928 – 1931), încheiat în mod neprevăzut și cu interdicția de a mai reveni în India (cu toate că Eliade și-a dat întâlnire cu Tucci, în 1933, pe subcontinentul indian), o a doua etapă importantă a afirmării sale intelectuale o constituie indubitabil, șederea în Portugalia (1941 – 1945). Cei aproape cinci ani petrecuți pe pământul lusitan au constituit ani ai clarificării sale intelectuale, când devine conștient de valoarea europeană a mesajului său intelectual, năzuind în secret la recunoașterea planetară, realizată odată cu mutarea la Chicago (1956). Sosind deci în Portugalia, într-un context politic, când toată lumea civilizată era cuprinsă de acea conflagrație apocaliptică, Eliade se adaptează anevoie, dar a reușit să depășească toate impedimentele, realizând câteva lucrări de anvergură: *Jurnalul portughez* (document inestimabil), studiul dedicat lui Salazar, eseul „*Români, latinii Orientului*” și un set de articole, interviuri, scrisori. Tot la Lisabona a definitivat „*Comentariile la Legenda Meșterului Manole*”, a scris la „*Prolegomenele...*” (viitorul tratat de istorie a religiilor), și la romanul „*Viață nouă*” (din păcate, neterminat) și se gândea la studiul „*Cosmos și Istorie*”. A frecventat societatea portugheză, a călătorit prin Portugalia „în cruciș și-n curmeziș”, a întreprins câteva vizite în Spania, Franța și Germania, iar în iulie 1942 revine la București pentru ultima dată. Contactul cu filozoful spaniol Ortega y Gasset i-a ameliorat lui Eliade starea de spleen trăită la Lisabona, unde deși se aflau intelectuali de valoare nu întruneau exigențele lui Eliade.

Toate aceste scrieri au format substanța celor două volume *Mircea Eliade*, editate recent la Editura Humanitas și lansate la Bookfest, volume ce sunt secondate de tomul lui Sorin Alexandrescu*, dedicat lui Mircea Eliade și perioadei sale portugheze. Așadar, volumul este structurat în două părți „*Ziaristică și istorie*” și „*Jurnalul portughez*”, urmate de concluzii – dl Sorin Alexandrescu își propune să refacă traseul intelectual și existențial al lui Eliade în Portugalia. Pentru aceasta, alege câteva repere intelectuale reprezentative (articolele din Aççao), între care studiul despre „*Camões și Eminescu*”, „nu sunt importanți numai pentru fiecare țară în parte, ci deschid și Europei noi dimensiuni” (p. 19); cu altă ocazie, Eliade scria despre Eminescu: „cât timp va exista undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată”.

Pentru cunoaștere și popularizare, Eliade realizează într-un timp record (29 septembrie – 4 decembrie 1942) studiul „*Români, latinii Orientului*”, pe baza cercetărilor de la nivelul anilor '40, dar suficiente pentru informarea lectorilor portughezi. Cartea dedicată lui Salazar este scrisă, de asemenea, în răstimpul câtorva luni (19 noiembrie 1941 – 29/30 mai 1942) l-a solicitat peste măsură, Eliade exprimându-se deseori în Jurnal asupra ei: „La puține cărți am lucrat cu un dezgust asemenea acestuia, care mă domină și mă istovește de când am început *Salazar și contrarevoluția în Portugalia* (titlu inițial,

n.n.). Mai întâi, din cauza imensului efort cheltuit în informație, efort pe care puțini îl vor putea ghici, deoarece cartea nu va avea note, ci numai o sumară bibliografie. Apoi, pentru că aveam tot timpul sentimentul că-mi iroiesc forțele într-o lucrare care nu era a mea... Dar o scriu în silă. O scriu prost... Cu mult mai multă pasiune aș fi scris *Camões. Încercare de filozofie a culturii*". Dar am ales pe Salazar pentru a servi cât mai mult țării mele, pentru a avea măcar iluzia că-mi fac și eu datoria în timp de război. Prin cartea aceasta, poziția României în presa portugheză va ieși întărită. Lucrul acesta mi se pare important" (pp. 117 – 118, vol. 1, J.P.).

Așadar, într-o Europă beligerantă și amenințată de spectrul extinderii comunismului până în extremitatea apuseană a continentului, Eliade oferea un model de redresare a unei națiuni, prin muncă, abnegație și sacrificii personale, înlăturând „flecăreala”. În primele decenii ale secolului XX, puține țări europene (Anglia, Franța, țările nordice) au rămas guvernate în limitele unei democrații burgheze, restul Europei a cunoscut efectele nocive ale dictaturilor de dreapta sau de stânga. În acest context a scrie o carte despre Salazar era un act temerar, însă pentru a justifica alegerea, Eliade întreprinde o incursiune în istoria Portugaliei făcând din Salazar omul providențial care a pus bazele unui stat modern. Impresionat încă de la sosire de personalitatea și popularitatea lui Salazar, Eliade păstrează și după scrierea cărții aceeași admirație: „Cred că, în afară de întâlnirea cu Mahatma Gandhi, în 1929, și de săptămânile petrecute în Santiniketan cu Rabindranath Tagore, în 1930, nu am mai întâlnit niciodată un om cu o viață spirituală atât de profundă, dar atât de simplu și de modest... Este însă greu să vorbești despre președintele Salazar tocmai pentru că este un om atât de simplu: un creștin și un latin de bun-simț, un realist din buna tradiție catolică și cu o mare dragoste pentru oameni și lucruri: iată toată filozofia sa” (v. J. P., 2, pp. 322 – 323). Salazar a stat la putere până în 1968. S-a stins în 1970. După dispariția sa au început să apară multe studii citate de dl Sorin Alexandrescu – care, totuși, acordă prioritate lui Eliade „cartea lui, scrisă în 1941 – 1942, este de departe cea mai bogată în detalii ale unor evenimente încă recente pe care el le-a putut afla din surse directe, dar care nu mai erau accesibile istoricilor din anii șaptezeci” (p. 77), mai toate converg spre ideea rolului jucat de Salazar în redresarea țării și evitarea implicării în război. Ajungând la putere, prin a i se oferi, nu prin a o cuceri, nu credem că Salazar a iubit-o (v. Platon), fiind oricând gata să o părăsească, dl Sorin Alexandrescu aduce în atenția noastră „imaginea stan-

dard” în spatele căreia se ascundea, de fapt, Salazar (p. 84); dar, dacă ajungem cu discuția aici, ne întrebăm, care dintre dictatorii și oamenii politici ai secolului XX n-au beneficiat de o astfel de imagine standard, creată în laboratoarele puterii? În 1935, Salazar primise în vizită mari somități intelectuale „care și-au declarat toți, apoi, admirația pentru filozoful și omul politic Salazar” (p. 85). Însă, nu trebuie uitat că același lucru îl făcuse și Stalin în 1927 (v. Panait Istrati, A. Gide, Boris Suvarin și alții care au scris contra lui Stalin). Gafa făcută de Salazar, de a decreta doliu la sinuciderea lui Hitler, poate fi interpretată nu ca o simpatie pentru regimul nazist, ci mai degrabă că a dispărut singurul adversar înverșunat al comunismului. La pagina 96, dl Sorin Alexandrescu scrie că Salazar nu era adeptul lui Hitler. În fine, *Jurnalul portughez* este segmentat, pe bună dreptate, de dl Sorin Alexandrescu în trei părți: profesional, politic, personal, după care este întreprinsă o paralelă între Eliade și Ortega y Gasset.

Se impune observația, de la bun început, că Eliade este după Maiorescu autorul unuia dintre cele mai întinse jurnale din cultura română, cu condiția recuperării jurnalului rămas în țară. La Lisabona, Eliade a avut șansa să lucreze sub trei ambasadori: Iurașcu (care-l prezintă pe Eliade cu ocazia ceremoniei prezentării scrisorilor de acreditare „unul din scriitorii noștri de talent”, J. P., p. 97), Victor Cădere („Aflu că ministrul Cădere m-a <lucrat> la București. Vrea cu orice chip să scape de mine, deși își dă bine seama că, dacă România există astăzi în Portugalia ca realitate, iar nu ca relații diplomatice, se datorează în primul rând muncii și prezenței mele”, J. P., p. 225) și Brutus Coste („Când mă gândesc că niciunul din <externe>, în afară de Brutus, n-a îndrăznit să fie o singură dată de altă părere decât cea oficială – adică mareșalul, Ică, progermanii etc.” - , p. 350, J. P.), singurul care l-a ajutat efectiv pe Eliade, acesta dedicându-i unul dintre volumele sale (v. *Eseuri*, 1991). În aceste condiții, Eliade, în pofida muncii și eforturilor de a impune cultura română în Portugalia, este subminat, postul i se reduce tocmai când Nina era grav bolnavă (9 iulie 1945 – Eliade notează în jurnal cine sunt preferații). În decursul vieții, Eliade a pierdut câteva biblioteci (Calcutta, București, Londra, Lisabona), însă meritoriu pentru noi este faptul că am intrat în posesia bibliotecii pariziene a lui Mircea Eliade (aproximativ 1500 de cărți), aflate astăzi în posesia Institutului de Studii Orientale „Sergiu Al-George” din București. În ceea ce privește scrisoarea lui Mircea Eliade către Brutus Coste (nu Costa, n.n.) reprodusă la paginile 160/161, nota 188, în care Eliade mărturisește adeziunea la Gardă, în memoria lui

Moța, ne amintește de mărturiile lui Cioran (v. *Convorbiri cu Cioran*, 1993 și *Țara mea*, 1996).

Întâlnirea cu Ortega y Gasset („un aristocrat”, cu o viață migratoare, asemenea lui Eliade – Argentina, Olanda, Portugalia) este una providențială pentru Eliade (Sorin Alexandrescu acordându-i un număr sporit de pagini), pe linia Nae Ionescu, Pettazzoni, Dasgupta, Tucci, Dumézil. Eliade începuse să-i citească cărțile înainte de a-l cunoaște (după cum aflăm dintr-o scrisoare către Al. Rosetti, 14 mai 1941), în casa lui A. Ferro, apoi, deseale întâlniri, verva, sarcasmul lui Ortega, concepțiile sale asupra filozofului, în genere, și a gazetăriei l-au impresionat pe Eliade (v. J. P., decembrie 1943), deși din nota din 9 iunie 1944, rezultă că Ortega era irascibil: „Ortega cu Mariaux și Antoniadă la mine la masă. Ca să nu-l mai enervez pe Ortega, îl las pe el să vorbească, să strălucească. E în vervă”. Ortega este totodată adeptul retragerii în sine a filozofului (ensimismamiento), stare de criză cunoscută și de Eliade, criză care produce cultură (pp. 285 – 286).

Discutându-i cărțile, dl Sorin Alexandrescu se referă și la *Revolta maselor* (tradusă și în limba română), carte în care Ortega face observații subtile privitoare la Rusia, dar avem bănuiala că nu-l citise pe Tocqueville care prevăzuse pentru secolul XX o confruntare între Rusia și SUA.

Spirite europene, atât Ortega cât și Eliade au militat pentru europenizarea țărilor lor și dacă ambii nu vor mai reveni în Portugalia (Eliade evită și India), în schimb, după stabilirea la Chicago, Eliade călătorea anual în Franța și în Italia.

Câteva observații: la paginile 51 și 155, notele 37 și 182, numele lui Rocquet este ortografiat Cocquet, la pagina 68, asasinarea lui Codreanu este datată greșit (29 – 30 mai 1938), și corectată la pagina 171 (29 – 30 noiembrie 1938). Prefectul Manciu a fost ucis în 1924 (nu 1925, p. 69) iar Eliade fusese numit atașat de presă la Londra în 1940 (nu 1939, p. 69). La pagina 62, nota 52, anul de naștere a lui Franco Nogueira (1948 – 1993) este greșit – nu putea fi ministru de externe în 1961, la 13 ani! La pagina 238, numele filozofului francez Comte este scris greșit (Compte), iar la pagina 303, nota 381, dl Sorin Alexandrescu scrie că Eliade a plecat din Portugalia pe data de 5 septembrie 1945 – de fapt, 5 septembrie este ultima notație în *Jurnalul portughez*, plecarea avusese loc joi, 13 septembrie 1945.

* Sorin ALEXANDRESCU, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, Ed. Humanitas, 2006.

Iancu GRAMA

golul dintr-o aulă veche

este de dinainte înțeles paisprezece nu se poate
într-un număr eliptic
și nici într-o dură controversă

am datoria și credința unei singure credințe
parcă s-ar face îndelung la capătul înțelegerii
iar tu domini întreaga așteptare
doar cu un singur deget care arată golul
dintr-o aulă veche

se face liniște în privirea înserării

mîna ta peste cununile unui adăpost se face liniște
în privirea ta
și iar se ivește înghețul

cu toată frumusețea ei peștera
adăpostește nenumărate refugii
alteori parcă-i o îndepărtată mamă cînd
o cuprinde suferința

repetări solitare

plesnește într-un rîset strîmb și își curmă îngrijorarea
este pedunculul luminii sunt straturile îngemănate
și durerea continuă
să pătrundă adîncul

se vede cu ochiul purpuri se leagă de orice
străfulgerare
apoi își roade întregul gînd cu o îndoitură veche
sau într-o strigătură medievală
cu repetări solitare

incunabul care acoperă doar o singură șoaptă

un pomelnic lung și așezarea os lîngă os
dintr-o veche pravilă
este adăugirea pe care o fac sfinicii și
cuvintele devin tot mai înalte
cu repetarea strînsă pe-o pagină îngălbenită

sunt mărimi de formă tubulară iar secundele
care rămîn răsucite după un incunabul
acoperă doar o singură șoaptă

Cosmina BERINDEI

Structura mitopoetică a romanului „Mesia” de Andrei Codrescu

Romanul *Mesia*¹ are ca temă obsesia apocalipsei, a cărei tratare dezinhibată și insolită aparține, fără îndoială, paradigmei postmoderne. Subiectul romanului este relativ simplu: o tânără creolă din New Orleans, Felicity Le Jeune, detectiv particular, caută o prezentatoare de la Roata Norocului, dispărută cu ceva timp în urmă, dar vrea, în același timp, să se răzbune pe reverendul baptist Mullin, care îi convertise odinioară bunica, lipsind-o pe tânără de o importantă sumă de bani pe care Marie–Frances Claire Le Bec îi câștigase la loterie, dar și de o adolescență fericită și de bucuria de a practica ritualurile religiei catolice. Singurul care-o susține pe Felicity este unchiul Notz, un personaj bogat și ciudat, amestecat în tot felul de organizații oculte și conspirații la nivel mondial, care vede în Felicity pe viitorul Mesia. Un alt fir epic al romanului o are ca protagonistă pe Andrea, o tânără refugiată din Bosnia, care ajunge într-un mod misterios la mănăstirea Sfânta Hildegard din Ierusalim. După o mulțime de peripeții în care urmărirea și răpirile se combină cu întâmplările cu tentă paranormală sau mistică, cele două se întâlnesc și, prin intermediul unui prieten comun, se vor ipostazia în noul Mesia, forța Binelui, care împiedică distrugerea lumii de către fanaticul predicator baptist, Mullin.

Romanul se construiește pe trei paliere. Primul este cel pe care l-am prezentat anterior, în care survine moartea bătrânei Marie–Frances Claire Le Bec și care-i mai are ca protagoniști pe Felicity Odille Le Jeune, pe maiorul Notz, pe Andrea și pe celelalte personaje din așezământul Sfânta Hildegard și nu în ultimul rând pe reverendul Mullin. În acest palier se includ și chat-urile: MUD (Multi Users Dangeons) și MOO (Object Oriented MUD), jocuri de rețea ce presupun crearea unei comunități virtuale în care fiecare participant este liber să-și asume identitatea dorită. Aceste jocuri alcătuiesc un alt palier: o realitate în care pătrunde adesea Felicity și în care Mullin vrea să pună la punct un plan complex pentru venirea Antichristului, pentru Ridicarea la Ceruri, pentru Cazine, pentru Armagedon și pentru A Doua Venire a lui Hristos pe care o preconizează pentru data de 4 iulie 2004. Cyberspațiul presupune o existență în afara spațiului și a timpului, dar identificarea cu personajul din spatele ecranului introduce acolo spațiul și timpul, dar și logica realității în lumea jocului. El are, de altfel, un impact puternic asupra realității spațio–temporale încât e posibil ca mințile să-și creeze trupuri din carne. Pe de altă parte, ciberneticii pot transmite informații despre ceea ce se întâmplă în cyberspațiu, așa cum face Hermes care îl

informează pe Notz cu privire la planul apocaliptic a lui Mullin. Un al treilea palier este cel supravegheat de o Supra–Entitate, Cel–ce–dă–nume, care i-a dat lui Zack, „un pui de înger fără experiență și aparent incompetent”, misiunea de a conduce Formidabilul Congres al Minților, care se va întruni la New Orleans pentru a decide dacă sfârșitul lumii trebuie să fie așa cum îl descrie Sf. Ioan în *Apocalipsă* sau trebuie să ia o altă înfățișare. În acest scop se pune la cale Adunarea Minților Luminate din toate timpurile, care „se certau în ceruri de-o eternitate” (p. 131), pentru a decide împreună soarta omenirii. Astfel, în oraș se întrupează în diverși indivizi Platon, Napoleon, Karl Marx, poezii Ovidiu și Dante și alte personalități. Operațiunea, desfășurată în vederea unei posibile „apocalipse convenționale”, este coordonată de Zack, al cărui nume trimite la Iezechiel², preot al lui Iahweh în templul din Ierusalim, căruia i se atribuie o lucrare compozită ce conține părți de predică și de profetie eschatologică. Tot acestui palier îi aparține și Mephistopheles, care, în momentul apocaliptic, merge spre Dom, răspunzând chemării lui Mullin.

Legătura între diferitele traiecte narative este asigurată de tinerele jumătăți mesianice, Felicity și Andrea, dar, la un moment dat, cele trei paliere se amalgamează și maestrul acestei catastrofe nu e altul decât Mullin cu scopul de a-și pune în aplicare planul apocaliptic. El racolează în acest scop adepți pentru Școala de Dezvoltare Mesianică. Într-un discurs profetic anunță cu patos: „E vineri în lumea asta, dar vine ea și duminică !” (p.7), sugerând eternizarea timpului patimilor, căruia îi va urma unul al sărbătorii și al odihnei. Amalgamarea palierelor servește tehnicii de ambiguizare a sensurilor, care smulge certitudinea unei grile de lectură unice. Astfel poveștile colaterale și simbolurile vehiculate includ numeroase semnificații, în funcție de contextele cărora le sunt asociate și de tipul de lectură ales de cititor.

În ciuda postmodernismului său, textul este țesut din numeroase structuri arhetipale, unele evidente, altele sugerate. Cea mai importantă, atât ca sens, cât și ca amploare este cea consacrată Apocalipsei. Evenimentul este pus la cale de către reverendul baptist Mullin și motivat prin disprețul său față de creștini „care își croiseră, pentru uz propriu, un Iisus dulce, un peacenik care iartă la nesfârșit, un tip vlăguit care nu face decât să dea temei netrebnicii și viciului. Era un act de amputare strigător la cer. Mullin știa că Hristos era plămădit din lumina arzătoare și din carapacea dură, neagră a păcatelor omenirii” (p. 362). În momentul așteptării lui Mesia, „[f]ulegere de lumină

roșie brăzdau cele trei sute de ecrane din Dom“ (p. 359), iar iubii ciberneticii ai Șeherezadei Felicity nu mai răspund chemării ei, deoarece s-au retras în nișele timpurilor lor, în așteptarea marelui eveniment. Puterea tehnicii lui Mullin se exercită asupra acelor care au intrat, într-un mod sau altul, în relație cu acesta. Așa se explică drumul spre Dom al lui Felicity, al Andrei și al Sylviei-Zack, foste eleve la Școala de Dezvoltare Mesianică, care, spre surprinderea lor, parcurg un traseu descendent: „Așa e, spuse Felicity, drumul e în jos. Și toate jalnicele noastre încercări de a urca... de a pluti...” (p. 382). La Dom niște „tripăduși“ manipulau tastaturile și tablourile de control, iar în mijlocul lor era reverendul Jeremy „Elvis“ Mullin. În fața eșecului evident acestuia nu-i rămâne decât să-și exprime uimirea: „Puteți să vă credeți ochilor? O ridicare la ceruri incompletă! Îl năpădi admirația față de minunata complexitate a Sfârșitului. Vai vouă nebuni fără credință! Își spuse sieși. Voi care ați crezut că va fi lesne: ridicare la ceruri pentru dreptcredincioși, focul pentru păcătoși (...). Înapoi la locurile voastre! Schimbați canalul!“ (p. 363).

Poetica romanului înregistrează câteva elemente care participă, de asemenea, la conturarea tabloului apocaliptic. Astfel, Andrea e un personaj ciudat, o bosniacă musulmană rămasă orfană, care este adusă în așezământul Sfânta Hildegard de la Ierusalim tocmai în ziua în care se împlinea un an de la moartea stareței, călugărița Ingeborg. Comportamentul neobișnuit al acestei tinere fete, dar și privirea care trecea prin oameni sugerează posibila ei proveniență dintr-o altă lume. În spațiul echilibrat în care intră ea aduce o serie de provocări cărora personajele trebuie să le facă față. Andrea este prototipul strigoiului care, venind din lumea neagră a morților, îi neliniștește pe cei vii.

Un element de luat în considerare este sarea,³ expresie a focului eliberat din ape. Sarea apare în roman în trei ipostaze. Întâi ea apare în povestea spusă de unchiul Notz copilei Felicity despre lumea lipsită de sare, în care aceasta se proclama Regină a Sării, în virtutea săvârșirii actului eroic de a dărui oamenilor sarea, precum Prometeu le-a dăruiat focul. O altă ipostază a sării e aceea concretizată în praful fin ce ninge peste Dom și care ar putea avea rolul de pavăză împotriva degradării, deoarece Domul se transformase într-un depozit schatologic, lărgindu-se pentru a primi tot gunoiul care venea spre el. Cea de-a treia ipostază este cea despre care vorbește Mephistopheles: „amărătele de suflete pe care Iisus le-a numit sarea pământului sunt ale mele! Ori de câte ori pui sare pe cartofi, mi te rogi mie! Lacrimile-ți sunt sărate! Ori de câte ori plângi, mi te închini! Toate lacrimile voastre sunt ale mele!“ (p. 371). Mephistopheles devine astfel „potrivnicul, care se înalță mai presus de tot ce se

numește Dumnezeu, sau se cinstește cu închinare, așa încât să se așeze el în templul lui Dumnezeu, dându-se pe sine drept Dumnezeu“⁴ (s.n. – C.B.).

Simbolul roții, omniprezent, exercită o adevărată fascinație asupra tuturor personajelor. Nu este nici Roata Cosmosului, nici roata de rugăciuni, ci Roata Norocului, arhicunoscutul joc de televiziune destinat publicului larg. Sacrul postmodern se camuflează sub formele culturii de consum, și, în noua sa formă, el stârnește aceeași fascinație mistică, tocmai fiindcă, dincolo de forma trivializată, esența sa a rămas aceeași: „ultima speranță a lumii în existența înțelesului... ea alină neliniștea a milioane de oameni, demonstrându-le că, în spatele oricărei bălmăjei de litere fără sens, există, în realitate, un înțeles...” (p. 171).

Nu fără importanță în economia romanului, din perspectivă apocaliptică, este Cristalul Graiurilor care aproape că devine o obsesie pentru Felicity. Dar lumea pe care o prezintă romanul e departe de atingerea acelei perfecțiuni, configurându-se un adevărat Babel, pe fondul căruia are loc eșecul planului apocaliptic pus la cale. Romanul se încheie cu descrierea unei frenetice nebunii, a petrecerii de Mardi Gras 2000, la care participă Iisus Hristos, Ioana d'Arc, Nostradamus, Confucius, Karl Marx, dar și Ilarie Voronca, Tristan Tzara, Paul Celan, Gherasim Luca.

În ce măsură, ne putem întreba, este prezentă aici o structură apocaliptică întrucât apocalipsa e preconizată, e pregătită, dar nu se consumă în sens concret? Este acest roman construit pe o structură arhetipală? Cu siguranță, da! Titlul este primul indiciu în acest sens. Coerența demersului lui Mullin nu poate fi contestată, deși romanul este o parodie pentru apocalipsă și, poate, pentru viață, în general, pentru că s-a trăit și se trăiește mereu în compania sfârșiturilor amenințătoare, dar întotdeauna amânate. Tradiția și sacralul sunt recuperate într-un mod cu totul postmodern și paradoxal; după ce își pierd forța spirituală prin demonizare, și-o recâștigă prin coborârea în materia perisabilă.

¹ Andrei Codrescu, *Mesia*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p. 131. Pentru celelalte citate din acest volum vom indica în paranteză pagina, în interiorul textului.

² Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*. Postfață de Gh. Vlăduțescu. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, pp. 242-243

³ Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, București, Ed. Artemis, 1995, vol. III, pp.190-191

⁴ *Epistola a doua către tesalonicieni a Sfântului Apostol Pavel*, 2:4

Rodica MUREȘAN

Pe lungul drum către revelație - POEZIA

Poezia ca deghizament al propriei ființe se obligă să avertizeze permanent asupra gândirii poetului care face din creația sa o nouă gnoză ori magie în care cuvântul ca realitate primă va avea puteri întemeietoare sau distructive. Pe linia gândirii hermeneuților medievali, lumea rămâne o carte scrisă de mâna lui Dumnezeu, sedus fiind, iată, și primul Creator, de energiile nebănuite închise în această materie primordială - litera și cuvântul, precum la fel de fascinată va fi și ființa de carne și sânge a scriitorului.

În versuri ce preiau simboluri din filozofia orientală, indiană sau creștină, Viorica Petrovici ne oferă în volumul *Între două târâmurii* (Ed. Augusta, 2004) propria viziune despre sensul iubirii, al durerii și al vieții, exploatând la maximum funcția, polisemică a verbalizării prin multiple echivocuri, simboluri și deplasări de sens care fac din poeta noastră o voce distinctă în peisajul liricii actuale. Pe un ton de confesiune mustind de imagini, culori și metafore, întâlnim un lirism calm și o contemplație melancolică, mai mult interiorizată decât exprimată discursiv. Seducția iconică a filozofiei orientale, prezentă și în volumul anterior - *Roua desertului*, se dezvoltă în concepte extrase din spiritualitatea indiană precum maya (tradusă prin aparență și iluzie înșelătoare, păstrând astfel înțelesul din epopeile indiene, din *Mahabharata* în special), Prana ori Ishvara în poeme ca *Focul albastru*, *Cea mai singură* sau *Dansul lui Ishvara*: „Târziu eram pe o cale aurie/ Și împrejur treceau roți de foc/ Ca și cum le-ar fi sorbit/ Un vârtej tăcut precum moartea/ Nu mai știu de când n-am dormit/ Nu mai există zi nici amurg/ Zborul acesta continuu creează iluzia/ Că totul trece și eu stau/ Acolo într-o singurătate cutremurătoare/ Au îmbătrânit planetele aura lor/ Devine tot mai rarefiată rotația/ Începe să fie filmată cu încetinitorul/ Sorii se îndepărtează unul de celălalt/ Și îngheață spațiile transparente/ Golurile cresc și s-ar părea/ Că totul se preface în cenușa stelară/ Nu e noaptea cea lungă e hiatusul de milenii/ Energia ce aparținea miliardelor de lumini/ S-a transferat în câteva/ Urișe sfere-inimă/ Pulsul lor delicat muzical/ E dansul de nuntă al lui Ishvara.” Cosmogonia prin emanație din *Rig Veda* este întoarsă în eshatologie, se petrece întoarcerea de la Ființă la ne-Ființă. Poeta are aici viziunea zborului către infinit, anulând durata și spațiul; totul dispăre, rămâne doar energia pulsândă ce dezvoltă viziunea eshatologică prin care durerea este revelată ca lege a existenței, poeta vorbind chiar despre o durere universală ca o condiție a eliberării. Astfel, imaginea lui Ishvara dansând traduce dorința impetuoasă a omului de a se elibera de suferință, eliberare sinonimă cu retragerea din lume și, mai mult, cu transcenderea condiției umane pentru că Ishvara nu este supus Timpului care (parafrazându-l pe Blaga) ne

măsoară destrămarea.

Alte simboluri din același câmp semantic, foarte prezente în volumul *Între două târâmurii*, sunt cercul, orbita și sfera, cel dintâi întâlnit și în volumul *Roua desertului* unde amintea de liturgia tantrică (ritualul de construire a mandalei). Înțelesul nu se schimbă nici aici, linia închisă interzice accesul neinițiaților și a spiritelor rele, marcând totodată o izolare absolută, o “singurătate a însingurării” sau chiar o zidire în singurătate (prin imaginea Anei lui Manole): „Te-am căutat în ochii nopții/ În palatul apelor în sorii/ Și nu mai ești acolo/ Te-ai mutat în inima mea/ Și tăcerea mă cuprinde/ Precum zidul înghite trupul Anei” (în *Inima mea*) sau: „Sunt un cerc alb/ Țintuit între două lumi/ Care se devorează/ Țipătul animalic al durerii/ Îmi perforează orbita/ Și uit dacă voiam/ Să urc sau să cobor/ Plutesc așa de veacuri/ În singura realitate pustiul” (în *Singura realitate*).

Trăirea erotică apare la Viorica Petrovici ca singurul culoar, singura poartă de acces spre viață, iubirea păstrând în acest volum aceeași aură mistică și aceeași senzualitate întâlnită și în volumele anterioare. Relație trăită aproape la modul sacru, iubirea înseamnă pierdere de sine și dematerializare: „Mă simt un izvor de cântec/ Ochii violeți ai stâncilor/ Au tandrețea ta mi-ești drag/ Cum vii îmbrăcat în mister/ Și mă uimești ca și aceste ciocârlii/ Ce străjuiesc Sfinxul niște clopoței/ Prin care iubirea ne trezește/ Pășesc când pe un nor când pe un luceafăr/ Beată de tine și de soare” (în *E mai*). Dragostea presupune stări de purificare psihică, de ieșire din conștiința profană, presupune lumină (simbol al revelațiilor) tradusă în aură și iluminare. Într-un astfel de context, imaginea hăituirii inorogului este cel puțin distonantă, dacă nu șocantă, traducând la modul evident brutalitatea, grotescul și apusul sensibilității unui timp în care poetul își asumă “vina” de a fi asincron cu mitocănia și falsitatea, vina „de a culege tandru/ Cântecul albastru și viu”, „Un vortex energetic/ În care se reflectă galaxii/ Văzut de jos e o pulbere/ Văzut de sus e un diamant/ Hohote de râs trec pe deasupra/ Și-și lasă umbra lănoasă/ la pândă ca într-o pădure/ Unde gonacii hăituiesc un inorog” (în *Vortex*).

Dorința acută de rotunjire a ființei întru atingerea beatitudinii inițiale o găsim în simbolul androgenului sau în simbolul yin-yang, alb și negru, bine și rău, deconspirând natura duală a ființei umane: „Nu există decât alb și negru/ Din dor de tine pătrund/ Între cele două sunt pe punctul/ De a mă pierde de Dumnezeu/ Tărâmul acesta de fantome/ Îl traversez pe o sârmă albă/ Atât de subțire că în orice clipă/ Mă poate secționa: o parte albă/ O parte neagră” (în *Traversez pe o sârmă albă*). Cele două principii de care aminteam, preluate din confucianismul și daoismul chinez, perechea de contrarii a femininului

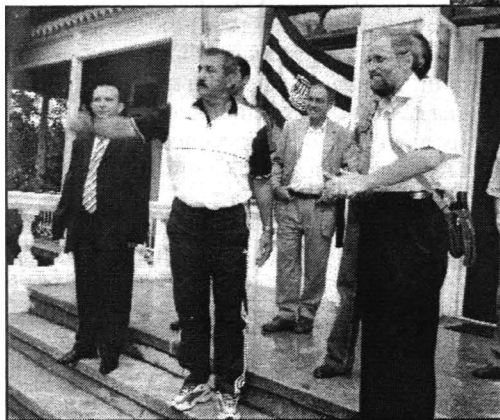
contemplativ (dezvăluind armonia cu natura, însă și repaosul, întunericul și moartea - Yin) dar și a masculinului activ (dezvăluind iubirea între oameni, energiile vitale, lumina și viața - Yang) sunt reiterate spre a sublinia încă o dată deșertăciunea vremilor aberante trăite de poeta ce-și dorește restaurarea purității sensurilor ultime ale existenței în drumul său spre Shambala: „*Mă apropii de tine yin-yang/ Cântecul nostru cuprinde în brațe/ Moartea dându-i o altă menire*” (în *Yin-Yang*).

Apele uneori calme, alteori încrâncenate ale discursului liric sunt din loc în loc tulburate de unda thanatică a simțirii poetice; dacă în volumul *Soarele alb* (2001) tema producea veritabile tensiuni, în volumul de față descoperim o împăcare cu ideea, cu prezența sa, văzută fiind fie ca o buclă a timpului (*Într-o buclă necunoscută*), fie ca o repetabilă întâmplare (în *Circ plutitor*), ori un drum spre un alt început, spre o viață nouă: „*Și această moarte e viață/ Iubitul meu mirele meu/ Mă conduci printre pereții verticali/ În care e scris mesajul/ Legăturii cu celelalte tărâmurii/ Dakini teribile îndepărtează/ Pe cei orbiți de Maya/ Numai ființa ta androginală/ Are acceptul inițierii/ Eu mă transform în pasăre/ Ca la fiecare din cele șapte trepte/ Să ofer o aripă albastră*” (în *Eu mă transform în pasăre*). În același câmp de învolburări se înscrie și relația poetei cu Sacrul și cu Dumnezeu, tensiuni generate uneori de spaima argehiziană a gândului că ar putea fi părăsită de Dumnezeu (în *La capătul călătoriei*), alteori de spaima neputinței de a se lepăda de scăderile ființei de carne și sânge, „*sfâșiat de dorință*” și arzând „*ca un rug fără soare/ Aprins ritualic și pierdut în uitare*” (în *Mă urmărește trupul acesta*). Răsturnând tradiția din simbolul tăierii mielului și al jertfei christice, poeta nu revelează virtutea și valoarea suferinței, ci a

iubirii („*înjunghiat în iubire*”) oficiind un gest sacrificial perpetuu cu avânturile sale morale de exigență a purității și sfințeniei în căutarea redempțiunii.

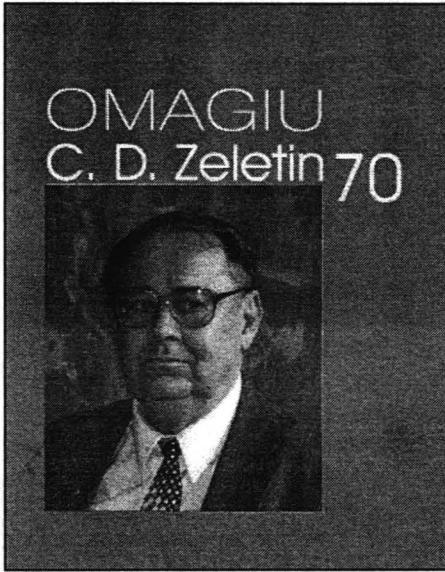
Nu pot încheia fără a face câteva observații asupra simbolisticii culorilor care apar în texte, dezvoltând stări psihologice și senzații tulburi traduse cromatic în culori reci (albastru, violet, indigo și turcoaz), o gamă aproape melodică, fără diferențe valorice prea contrastante, aproape în aceeași tentă, dar cu intensități și irizări diferite (în *Peste creasta Tâmppei* și *Vreau să rămân aici*, înseși culorile și desenul de pe coperta I fiind o sugestie despre armonie în ritm radial ori despre cercul androginului. Pentru că la Viorica Petrovici, într-o viziune idealizată, strict poetică, viața este un amestec de senzații cromatice, armonii muzicale și parfum de busuioc: „*Aștept dimineața aceasta să înflorească/ Ca un nufăr în mijlocul apei indigo/ Să aducă aici esențele unei lumi paralele/ Unde înțelepciunea se inspiră cu prana/ Și cântecul are frecvența lui do de sus/ Aștept dimineața aceasta de busuioc/ Să mă îmbăt iar de bucurie și să uit/ Că mă aflu aici un călător/ Singur într-o gară însingurată*” (*Un călător*).

După asemenea versuri, revenind la un lirism arbitrat de luciditate, acesta este simțit tot atât de brutal precum o vorbă deocheată în corul unor măicuțe... însă vremurile aberante ale globalizării răului, ale violenței și ale pericolului permanent (în *Gândurile speciei de plumb*) nu sunt eludate, ci doar surprinse cu durere și incisivitate, provocând, iată, stări de ieșire violentă din meditație, din spațiile paradisiace încărcate de energii nebănuite și de spiritualitate pură, pentru ca, în final, toate acestea să devină un preludiviu al morții și astfel să se închidă din nou, fatalmente, cercul.

Parteneriat Fotbal Club Politehnica Iași și muzeele literare ieșene.
Reprezentanți ai celor două instituții.
Foto 1 (Muzeul „M. Sadoveanu“): C. Grigoriu; Foto 2 (Muzeul „V. Pogor“): L.V.

Elogiul Poetului

„Ai făcut un lucru important în literatura română, cel puțin prin traducerea unor capodopere ale liricii italiene și franceze; ca să nu mai vorbesc de poezia ta originală, pe care o prețuiesc atât de mult“ – îi scria (acum doi ani) marele George Emil Palade

nepotului său, poetului și omului de știință C.D. Zeletin. Într-adevăr, poetul s-a născut sub o zodie fericită. „El s-a născut cu cartea în mână“ – spunea scriitorul George Bălăiță; „este un erudit sentimental... El vine din stirpea moldovenilor de rasă... Poet delicat și labirintic... pe care T. Vianu l-a numit **poeta doctus**“ – „Medicul se asociază atât de fericit în dumneata cu poetul, - și acesta din urmă dispune de o vibrație atât de exaltantă la atingerea tuturor înfățișărilor lumii“ – îi scria Tudor Vianu. (C.D. Zeletin abia împlinise 20 de ani...).

Puțini poeți au fost copleșiți de atâtea aprecieri elogiatoare. Încă de la începuturile lor literare. Avea doar 18 ani când poetul G. Tutoveanu (fondatorul „Academiei Bârlădene“ – al cărei președinte de onoare este astăzi C.D. Zeletin) îi lăuda, într-o scrisoare, poezia – „în care s-aude fâlfâirea zborului de vultur... Nimic nu te va împiedica să urci pe scara de lumină între pământ și cer... Cred că vei face o strălucită carieră literară“ – Avea doar 22 de ani când venerabilul Perpessicius, remarcându-i poemul *Măinile lui Enescu*, îl asigură: „Totul e minunat în acest silogism poetizat, și condensarea, și imaginile sugestive“ – Împlinise 24 de ani când academicienii Tudor Vianu și Perpessicius îl recomandă „Vieții Românești“ spre a-i publica „poeziile de mare valoare“, autorul fiind un „talent remarcabil“. – Cu un an înainte însă primise două lungi scrisori (de câte 2 pagini) cu aprecierile cordiale ale lui Perpessicius (care i-a adresat în total 15 scrisori – publicate în acest volum). – Iar la 25 de ani, Tudor Vianu îi scrie „cu iubire părintească“: „Am admirat deopotrivă delicatețea și exactitatea notațiilor de natură, fervoarea lirică, dar mai ales... nu știu ce atitudine înaltă și nobilă a poetului“.

Asemenea cuvinte elogiatoare – care se refereau la

poeziile sale originale, la eseurile și aforismele, la edițiile critice realizate, și la diverse alte contribuții documentare – vor continua de-a lungul a cinci decenii de activitate literară. Iar din întreagă această activitate, „titlul de onoare“ i-l conferă poetului C.D. Zeletin traducerea integrală a celor două mari capodopere ale literaturii universale: *Poeziile* lui Michelangelo și *Florile răului*, ale lui Baudelaire; opere care îl situează definitiv pe autor în rândul celor mai remarcabili poeți-traducători ai literaturii noastre contemporane.

Volumul omagial (570 p.), ce i l-au dedicat instituțiile culturale ale orașului Bacău cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani, se deschide cu bibliografia cuprinzând 38 de titluri, volume publicate (sau, în pregătire, o masivă cercetare de muzicologie – de cca. 700 de pagini). Volumul include scrisori primite, studii, eseuri, prefețe, cronici, interviuri, semnate de nume de recunoscut prestigiu ale vieții noastre culturale. Selecția de „Păreri critice“ ne anunță: „Scrisul lui C.D. Zeletin s-a bucurat de prețuirea academicienilor Tudor Vianu, Perpessicius, Al. Philippide, Tudor Arghezi, Geo Bogza, Șerban Cioculescu“. Sunt reproduse în volum scrisori adresate poetului de personalități cunoscute din străinătate (Gino Lupi – Milano, Fr. Escoffier – de la *Revue des Deux Mondes*, N.C. Lofreddo – Salerno, Mihai Brâncoveanu – Paris) – și din țară: Tudor Vianu (se reproduce și admirabila sa prefață la *Sonetele* lui Michelangelo, Perpessicius - scrisorile și un superb eseu *Sonetele lui Michelangelo*), Edgar Papu, italianistul *en titre* Al. Balaci, urmat de alți doi distinși italieniști (subtilul critic Cornel Mihai Ionescu și Geo Vasile – pentru care C.D. Zeletin este un „taumaturg al textului poetic“), Ștefan Augustin Doinaș, muzicologul Viorel Cosma, A.E. Baconsky, (un scurt și interesant eseu semnează Valeriu Gherghel), acad. Dan Grigorescu, Veronica Porumbacu, Emil Manu (regretatul critic și poet), prof. Ion Rotaru, Radu Cârnci, O. Drimba, Laurențiu Ulici, Victor Kernbach, Valeriu Cristea, „orgoliul nostru național“ George Emil Palade (cu reproducerea în facsimil a două scrisori), Victor Ciobanu, D. Florea Rariște, I.L. Postolache; și ca să încheiem enumerarea (incompletă) cu paginile dense ale celor doi binecunoscuți și unanim prețuiți critici Gh. Grigurcu și Th. Codreanu.

Dar pentru biografia intelectuală a lui C.D. Zeletin, cea mai interesantă contribuție a volumului omagial îl aduc cele 15 interviuri incluse, între care se remarcă, întru totul deosebit, cele 4 „convorbiri“ realizate de d-na Alice Țuculescu – eclatante prin subtilitatea și inteligența atât a întrebărilor cât și a răspunsurilor. – Încât, completând datele scrisorilor și comentariilor critice incluse în volum, aceste interviuri schițează mai clar portretul intelectual al scriitorului C.D. Zeletin.

Anotimpul cailor

Aurel Podaru ne propune o antologie de texte adunate atât din literatura populară, cât și din cea cultă, intitulată *Anotimpul cailor*, lucrare ce are ca temă centrală calul, animal ce se constituie ca un arhetip fundamental pe care omenirea și l-a înscris în memorie, al cărui simbol universal se întinde între cei doi poli – al teluricului și al cosmosului, și care ne apare ca un avatar sau prieten al celor trei elemente constitutive: focul, pământul și apa, precum și al lunii. Forță, iuteală, măreție, imaginea frumuseții desăvârșite, al devotamentului pentru stăpân în timpul luptelor este imaginea calului de la Ducipal, calul lui Alexandru Macedon, până la calul lui Ștefan cel Mare, care a întregit măreția stăpânului.

În *Anotimpul cailor*, Aurel Podaru ne prezintă calul așa cum îl întâlnim în literatura populară românească, care nu e prea populată de cal, fiindcă acesta nu este, în mod tradițional, un animal de muncă, țărănul percepându-l ca pe un lucru venit din afara lumii sale, dintr-un spațiu străin, dar fascinant, ispititor. Antologia adună texte din literatura română într-un adevărat poem despre măreția și decăderea calului, în strânsă relație cu ființa omenească. Volumul lui Aurel Podaru include pagini incitante din operele a 68 de scriitori, printre care Dimitrie Cantemir, V. Alecsandri, Lucian Blaga, I. Creangă, I.L. Caragiale, Ion Pillat, George Coșbuc, Marin Preda, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Gheorghe Crăciun, D.R. Popescu, Ion Mureșan, Vasile Muste, Petre Stoica, George Lesnea, Matei Vișniec, Mircea Petean, Radu Țuculescu, Ioan Pinte, Mihail Sadoveanu, D. Bolintineanu și mulți alții.

„Copilăria mea m-a învățat cu altfel de cai. Cai bătuți, împovărați, osteniți, prăbușiți de prea multe poveri. Tata, mare iubitor de cai, poate singurul din sat care-i iubea cu adevărat, conversa cu caii. «Pentru că, îmi spunea, cu caii trebuie să stai de vorbă, să le vorbești despre câte în lună și stele și pe urmă să-i prinzi în ham. Istoria lor e tragică. Bolșevicii și, după ei, comuniștii, când au venit la putere, i-au decimat.» Grija tatei a devenit proverbială. Dacă pornea la câmp, nu urca în căruță, ca să nu le fie greu cailor, dacă pleca la moară, un sac îl punea pe cal și celălalt îl ducea pe umăr. «Ca să nu creadă calul că e pedepsit; el simte foarte bine aceasta; duce și el, duc și eu... povara trebuie împărțită... îi muncesc destul alții... lasă...» mă avertiza.” (Ioan Pinte, *Caii – o fotografie alb-negru*)

AUREL PODARU, *Anotimpul cailor*, Editura Clubul Saeculum, Beclean, 2006.

Zar bizar

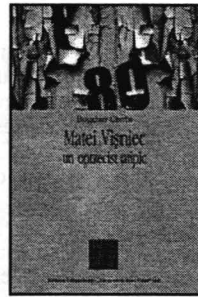
După o experiență lirică și esoterică productivă, **Simion Bogdănescu** – pseudonimul profesorului bărlădean *Ioan Puflea* – ne propune volumul cu titlu rimat *Zar bizar*, care cuprinde narațiuni de mică întindere, scrise la persoana a III-a, având un narator detașat, obiectiv. Personajele ce populează cartea poartă nume cu o sonoritate aparte – Ianacache, Șchiopu, Budachi, Berbecea, Licuța, Zămoșanu, Leharcea, Miculeț, Papuc, Surdu,

Chirtoacă, Brumărel, Matolea, Dumbale, Mitriță, Țapu, Vrabie, Palicar, Târtăbesă ș.a. –, sunt oameni simpli, naturali, din medii sociale diferite, alcătuind o lume mărunță, de cele mai multe ori vulgară, împacăată cu soarta ce îi este hărăzită. Protagonistii sunt vânători, soldați, făuritori de clopote, meseriași, fețe bisericești, agricultori, ce călătoresc cu trenul, îi întâlnim în crâșme, pe câmp, în pădure, pe front etc.

Un bătrân făuritor de clopote poartă durerea cu el pentru că nu știe nimic despre feciorul plecat pe front în afară de anunțul citit pe lista de la primărie unde figura ca fiind dispărut, fecior pe care încă îl mai așteaptă să-l ajute la turnat metalul în forme. (*Pălărie neagră*); Frăsăna, o fată mai puțin dotată intelectual, trece examenele cu ajutorul învățătorului, care primea „puși găini” din partea familiei acesteia. (*Băstăcan*); o pasăre uriașă apucă în ghearele imense unul din cei șapte cireși, pe care îl smulse din pământ și dispăru în văzduh cu tot cu băiatul care fura din fructele dulci de mai, înaintea ca proprietarul copacului să tragă cu pușca. (*Cireșe de mai*); un flăcău, vrând să scape satul de o vulpe ce dădea iama prin găini, împușcă animalul. Vicleană, vulpea se preface moartă, îl mușcă pe flăcău și dispăre. (*Alecu*).

SIMION BOGDĂNESCU, *Zar bizar*, Editura Cronica, Iași, 2006.

Matei Vișniec un optzecist atipic

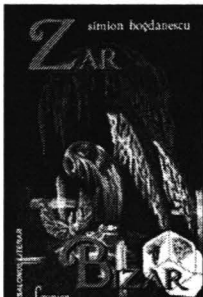
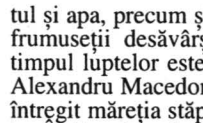
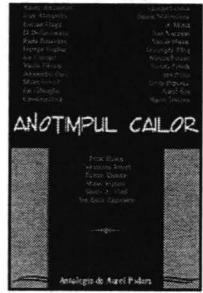
Faptul că anumiți autori din perioada optzecistă a literaturii române încep să se detașeze de întregul grup de scriitori, că unii critici s-au „aplecat” asupra operei lor din ce în ce mai sistematic în ultima vreme și, de asemenea, că autori din generația amintită „beneficiază” deja de monografiile critice, cum ar fi Mircea Cărtărescu, Ștefan Agopian, Gheorghe Crăciun, Ioan Groșan, Mircea Nedelciu, au constituit argumente suficiente care l-au determinat pe **Bogdan Crețu** să alcătuiască o încercare de monografie critică – cum apreciază cu prudență chiar autorul – intitulată *Matei Vișniec un optzecist atipic*.

Cartea este, de fapt, o reușită introducere în opera lui Matei Vișniec, considerat a fi unul dintre cei mai reprezentativi scriitori din generația sa, care a abordat atât genul scurt, cât și romanul. Orientarea sa către dramaturgie trădează, în viziunea lui Bogdan Crețu, un comportament atipic, știut fiind faptul că optzeciștii au ocolit, de regulă, acest gen literar.

Autorul face, mai întâi, o prezentare generală a generației anilor '80, încercând să promoveze un punct de vedere propriu și arătând că optzeciștii nu s-au mulțumit numai să fie acreditați de autoritatea criticilor (Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Manolescu ș.a.), ci și-au făcut și ei auzit glasul cu mai multă convingere în presa literară a vremii.

Lucrarea îi dedică poetului Matei Vișniec un capitol separat, căruia îi stabilește un profil particular, detașat de imaginea unitară a grupării; un alt capitol este dedicat operei dramatice, care trădează un cert ecou beckettian, cu o subscriere despre locul omului și posibilitățile care îi rămân în lumea contemporană. Ultimul capitol este dedicat prozei scurte și romanului, a cărei lume ficțională o reeditează cu succes pe cea din poemele sale de început, în special atmosfera aflată la limita dintre straniu, absurd, fantastic și real.

BOGDAN CREȚU, *Matei Vișniec un optzecist atipic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.

D'ale breslei...

• Semnalăm Premiul „B. Fundoianu” al Asociației Scriitorilor Israelieni de Limbă Română, acordat Biancăi Marcovici pentru îndelunga activitate pe tărâmurile liricii. De altfel, celui mai recent volum de versuri al domniei sale, „lumini diafane”, îi vom pregăti, într-unul din numerele viitoare, o recenzie. (I. C.)

• **ANUARUL Muzeului Etnografic al Moldovei** (Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași), nr. V (2005), a devenit deja o publicație de interes și referință pentru specialiștii domeniului, bucurându-se de o bună receptare și comentare în spațiul etnografiei și al domeniilor conexe.

Coordonată de o echipă prestigioasă – prof. univ. dr. Ion H. Ciubotaru (consultant științific), Vasile Munteanu, Marcel Lutic, Angelica Olaru și Victor Munteanu (redactori) și avînd o ținută academică bine adecvată domeniului de cercetare, restaurare și conservare etnografică, publicația propune, în cele aproape 400 de pagini, un repertoriu divers, organizat tematic și onorat de semnături recunoscute ale unor importanți specialiști.

În loc de editorial, revista se deschide cu „Restituiri”, invitat fiind Petru Caraman cu un studiu despre „Reflexul meșteșugurilor și al negoțului în folclor și etnografie la români”, după care urmează un consistent capitol de „Studii și materiale”, pe varii teme, propuse de Varvara Buzilă, Nicoleta Căinap, Lucia Cireș, Anton Coșa, Marius Dan Drăgoi, Mihail Ion I. Gorgoi, Adina Hulubaș, Emilia Pavel, Ion Popescu-Sireteanu, Raisa Tăbuică și Alexandru Magola.

O prezentare a obiectelor de patrimoniu ale muzeului ieșean aparține specialiștilor Rodica Ropot și Marcel Lutic, iar Artur Gorovei și Lucian-Valeriu Lefter reconstituie documente și corespondențe.

Partea finală, prin „Recenzii, prezentări și note bibliografice”, oferă numeroase sugestii de lectură din și despre etnografie, semnalînd recente apariții editoriale de specialitate.

Adresîndu-se, cu precădere, lectorului avizat, revista poate fi și un îndrumar pentru cei care vor să descifreze fenomenul complex al etnografiei și folclorului, oferind nucleul substanțial al unor posibile paradigme hermeneutice. (L.A.)

• Consiliul județean Suceava, Centrul județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii tradiționale Suceava, Societatea Scriitorilor Bucovineni, Primăria comunei Mălini, Complexul Muzeal Bucovina – Suceava organizează, în perioada 1-8 octombrie 2006, la Suceava și Mălini, Concursul Național de Poezie „Nicolae Labiș”, ediția a XXXVIII-a.

Condiții de participare

La concurs pot participa tineri care nu depășesc vârsta de 30 de ani, nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, nu au publicat volume de poezie și nu au obținut Marele Premiu în edițiile anterioare ale concursului „Nicolae Labiș”.

Lucrările vor fi trimise în 5 exemplare dactilografiate, până la data de 10 septembrie a.c., data poștei, pe adresa Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava, str. Universității nr. 48, cod 720228.

Toate lucrările vor purta, în loc de semnătură, un motto ales de autor. În coletul poștal va fi pus un plic închis pe care se scrie același motto, iar în plicul închis numele și prenumele autorului, profesia, data și locul nașterii, adresa și numărul de telefon.

Fiecare participant are dreptul de a se înscrie în concurs cu minimum 5 poezii și maximum 10, trei dintre acestea urmînd să fie publicate în „Caiete Mălinene”.

Desfășurarea concursului

Manifestările de finalizare a concursului de poezie se vor desfășura în zilele de 1-8 octombrie 2006 și vor consta în șezători literare, recitaluri de poezie, vizite la muzele și monumentele de artă din județ, realizate cu participarea membrilor juriului, premianților și a altor personalități literare.

Concurenții premianți vor primi din timp invitații de participare la festivitatea de premiere, care va avea loc în data de 8 octombrie 2006. Cheltuielile de transport, cazare și masă pentru concurenții premianți vor fi suportate de către organizatori. Juriul concursului va fi alcătuit din membri ai Uniunii Scriitorilor, critici literari, reprezentanți ai revistelor literare și ai organizatorilor.

Pentru cele mai valoroase lucrări prezentate în concurs, juriul acordă următoarele premii: Marele Premiu „Nicolae Labiș”, Premiul „Mircea Streinul”, Premiul „Julian Vesper”, Premiul „Mihai Horodnic” și premii de specialitate oferite de revistele de specialitate.

Revista poate fi procurată și de la următoarele unități muzeale, componente ale Muzeului Literaturii Române Iași:

- Muzeul „Ion Creangă” (Bojdeuca), fondat în anul 1918, tel. 0747499488
- Muzeul „Vasile Alecsandri” (Mircești-Iași), fondat în anul 1928, tel. 0232/713271
- Muzeul „Sfîntul Ierarh Dosoftei-Mitropolitul”, fondat în anul 1970, tel. 0747499403
- Muzeul „Mihai Codreanu” (Vila Sonet), fondat în anul 1970, tel. 0747499401
- Muzeul „Vasile Pogor”, fondat în anul 1972, tel. 0747499400, 0232/410340, 0232/213210
- Muzeul „Otilia Cazimir”, fondat în anul 1972, tel. 0747499402
- Muzeul Teatrului (Casa Vornic „Vasile Alecsandri”), fondat în anul 1976, tel. 0747499406
- Muzeul „Mihail Sadoveanu”, fondat în anul 1980, tel. 0747499408
- Muzeul „G. Topirceanu”, fondat în anul 1985, tel. 0747499407
- Muzeul „Mihai Eminescu”, fondat în anul 1989, tel. 0747499405
- Muzeul „Nicolae Gane” (Centrul de muzeologie literară), fondat în anul 1993, tel. 0747499404
- Muzeul „Constantin Negruzzi” (Trifești-Iași), fondat în anul 1995, tel. 0232/298155

„Dacia literară” apare bimestrial:

nr. 1 - 15 ianuarie; nr. 2 - 15 martie; nr. 3 - 15 mai; nr. 4 - 15 iulie; nr. 5 - 15 septembrie; nr. 6 - 1 decembrie

ATLETUL LUI HRISTOS
IN FIROPA
Onaigru Sfântului Voievoz Stefan cel Mare
(1504 - 2004)

TEOLOGIE
SI VIATA
Nr. 7-12 / 2005

MANASTIREA SECU
O veche si nestinsa randala
in Munta Neamtului

Mănăstirea Golia, str. Cuza-Vodă 51, 700038, Iași
Tel.: 0232/ 218324, 216693; Fax: 0232 216694; E-mail: editura@trinitas.ro

Radio TRINITAS Un radio pentru
sufletul dumneavoastră

Iași	92,70 MHz	Bicaz	91,20 MHz
Vaslui	106,70 MHz	Hârlău	92,20 MHz
Moinești	99,80 MHz	Botoșani	88,90 MHz
Bacău	96,80 MHz	Hateg	100,20 MHz
Piatra-Neamț	102,30 MHz	Moldova Nouă	104,30 MHz
Onești	88,40 MHz	Harghita-	
Toplița	90,10 MHz	Gheorgheni	93,00 MHz
Putna	94,80 MHz	Văratec-	
Suceava	106,90 MHz	Maramureș	94,30 MHz
Darabani	95,60 MHz	Târgu-Neamț	106,80 MHz
Zalău	93,10 MHz	Gura Humorului	92,80 MHz
Bârlad	93,70 MHz	Rădăuți	97,80 MHz
Bucegi-Coștila	95,30 MHz	Sibiu	93,30 MHz

Radio Trinitas poate fi ascultat în Europa și via satelit:
Satelit AMOS (4 grade vest), frecvența de recepție 11651,75 Mhz,
SR 16,10 Msym/sec. IEC 3/4, Polarizare H, PID Audio 1001.

Lumina

PRIMUL
COTIDIAN CREȘTIN
DIN ROMÂNIA

www.ziarullumina.ro
info@ziarullumina.ro

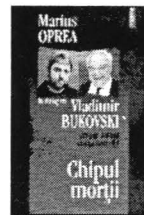
0232/406224 (tel.), 0232/406225 (fax)
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 14

pentru a nu pierde nici un exemplar
ABONAȚI-VĂ la LUMINA !

■ Ioan Petru Culiănu
Studii românești I
Fantasmele nihilismului
Secretul doctorului Eliade

■ Marius Oprea
Chipul morții: dialog cu
Vladimir Bukovski
despre natura comunismului

■ ***
Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ,
Moscova, 1944-1946
Documente din arhiva FSB

■ Cătălin Dorian Florescu
Drumul scurt spre casă

■ Cezar Paul-Bădescu
Luminița, mon amour

■ Maria Manolescu
Halterofilul din Vitan

■ Jorge Luis Borges
Eseuri

■ Michel Houellebecq
Posibilitatea unei insule

■ François Weyergans
Trei zile cu mama

■ Amin Maalouf
Scările Levantului

Comenzi la: CP 266, 700506, Iași,
Tel. & Fax: (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București, Bd. I. C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978
Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

DACIA
LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu

ANUL XVII (serie nouă din 1990) nr. 68 (5/2006)

Editori: Muzeul Literaturii Române Iași
și Societatea Culturală „Junimea '90”,
în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și Consiliul Județean Iași

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Al. ZUB (director de onoare), Lucian VASILIU (inițiator al seriei noi);
Carmelia LEONTE (coordonator), Liviu APETROAIE,
Florin BUCIULEAC, Călin CIOBOTARI (redactori);

COLEGIUL REDACȚIONAL:

Leo BUTNARU (Chișinău); Florin CÂNTEC; Paul MIRON (Germania);
Olga RUSU, Ștefan OPREA, Matei VIȘNIEC (Franța);
Culegere: Daniela ILIE; Procesare: Anca BÎRLIBA;
Fotografii: Corneliu GRIGORIU;
Contabilitate-difuzare: Maria CARAS, Nela GOROVEI;
Distribuție: Maria SECARĂ

O.S.I.M. M2001 00646 / 045814 Tiraj: 2000 exemplare

© „Dacia literară”

*
Redacția și administrația:
str. Vasile Pogor nr. 4, cod 700110, Iași, România,
tel./fax 40/232/213210

E-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com,
dacialiterara@yahoo.com, mlrpogor@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

*
Coperta I:
Pașcaniul de odinioară,
fotografie din expoziția Amiază pășcăneană de Corneliu Grigoriu

*
Persoanele fizice sau juridice care doresc să se aboneze sau să susțină
financiar revista (în lei sau valută) pot vira sumele către Societatea cul-
turală „Junimea '90”, cont în lei: 25.11.1-1407.1/ROL, iar în valută:
25.11.1.-1407.2, deschise la Banca Comercială Iași, România, sau le pot
expedia pe adresa Muzeului Literaturii Române Iași, str. Vasile Pogor, nr. 4,
cod 700110, telefon 40/232/410340, tel./fax 40/232/213210.

Abonamentele se pot face și prin SC RODIPET SA. Costul unui abona-
ment anual: 12 RON (taxe poștale incluse).

Cititorii din străinătate se pot abona prin SC RODIPET SA - P. O. BOX 33-
57, FAX 0040-1-222.67.40 sau 222.64.39, telex 11995 - Piața Presei Libere
nr. 1, sector 1, București - România.

Tiparul executat la Editura TRINITAS IAȘI

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă
pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.muzeulliteraturiiiasi.ro

DACIA

LITERARĂ

EVENIMENTE EDITORIALE

- Jean-Yves CONRAD – **Paris, capitala... României. Ghid al plimbărilor insolite pe urmele românilor celebri din Paris**, Ed. *Junimea*, 2006.

Traducere de Elisabeta Balint. Varianta română îmbogățește colecția „Românii din Paris”, alcătuită din monografii dedicate unor strălucite personalități, venite din Moldova, Transilvania sau Valahia, care au contribuit la recunoașterea capitalei Franței ca pe un centru al lumii creatoare și al modernității.

- Jean-Yves CONRAD, **Romanie, capitale... Paris**, OXUS, 2003, Paris. O plimbare prin Paris în compania lui Ionesco, Cioran, Mircea Eliade, Anna de Noailles, Gherasim Luca, Tristan Tzara, Benjamin Fondane, Elvire Popesco și mulți alții...

- Elena LEONTE, Ionel MAFTEI, **O istorie a culturii ieșene în date. 1400-2000**, Ed. *Princeps Edit*, 2006, Personalități, evenimente, instituții semnificative ale culturii ieșene.

- **O antologie a prozei de astăzi**, Ed. *Cronica*, 2005
Din sumar: Mărioara Baciuc, George Bădărău, Constantin Ciopraga, Constantin Dram, Vasile Popa Homiceanu, Grigore Ilisei, Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu, Valeriu Stancu, Corneliu Ștefanache...

- Constantin SIMIRAD, **Iguana neagră**, Ed. *Junimea*, 2006.
Proze scurte ce își propun să salveze momentele unice, memorabile, gata oricând să fie înghițite de uitare.

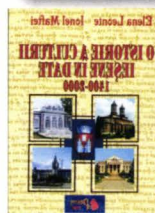
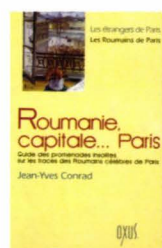
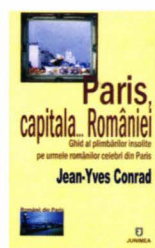
- Petru CIMPOEȘU, **Christina Domestica și Vânătorii de suflete** (proză), Ed. *Humanitas*, 2006.
O realitate crudă, globalizantă și virtuală, văzută prin lentila unei satire parabolice a vremurilor de ieri și de azi.

- Matei CĂLINESCU, **Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale**, Ed. *Junimea*, 2006.

Cartea face să transpară atât conflictul identitar - cultural, lingvistic, politic, religios -, cât și cel psihologic datorat dublei identități culturale, exilului în propria țară, pe care Ionesco le-a resimțit.

- Eugen SIMION, **Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei**, Ed. *Junimea*, 2006.

O analiză pertinentă care surprinde trei axe stilistice ale operei lui Eliade: romanul existențialist, proza magică și fantastică și narațiunea mitică.

Revista apare bimestrial

nr. 1 la 1 februarie; nr. 2 la 15 martie; nr. 3 la 15 mai;
nr. 4 la 15 iulie; nr. 5 la 15 septembrie; nr. 6 la 1 decembrie

ISSN (Tipărit) 1220-7322; ISSN (On-line) 1584-7322

Preț: 2 RON

OCTOMBRIE

• Muzeul „Vasile Pogor“
IN MEMORIAM CONSTANTIN-LIVIU RUSU

• Muzeul "Constantin Negruzzi"
(Hermeziu-Trifești):
LUNCA AMINTIRILOR
11 ani de la deschiderea muzeului
În colaborare cu
Colegiul "C. Negruzzi" (Iași), Primăria, școlile,
biblioteca și bisericile ținutului trifeștan

• Inaugurarea Muzelului „Vasile Pogor“
(13 octombrie 2006)
Prelecțiunile Junimii - serie nouă.
Coord.: Const. Dram (Univ. „Al. I. Cuza“)

**ZILELE
ION NECULCE**

În colaborare cu
Liceul "Ion Neculce" (Tg. Frumos) și Primăria Tg. Frumos

• Muzeul "Vasile Pogor"
(Galeriile de artă "Pod Pogor-fiul"):
SĂRBĂTORILE ORAȘULUI IAȘI În colaborare cu
Primăria și Centrul Cultural Francez

• Muzeul "Mihai Codreanu":
EVADĂRI ÎN SONET
(ediția a V-a)

• Muzeul "Mihai Eminescu":
**"CREDINȚA
ZUGRĂVEȘTE ICOANELE-N BISERICI"**
În colaborare cu Liceul de artă "Octav Băncilă"

NOIEMBRIE

• Muzeul "Mihail Sadoveanu"

**ZILELE
MIHAIL SADOVEANU**

126 de ani de la naștere - 45 de ani de la moarte
În colaborare cu Direcția Județeană pentru Tineret
și Uniunea Scriitorilor
- filialele Iași, Cernăuți și Chișinău

DECEMBRIE

• Muzeul "Vasile Pogor"
(Galeriile de artă "Pod Pogor-fiul"):
ZIUA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
Prelegeri, dezbateri, expoziții.
• Lansarea numărului 6/2006
al revistei „Dacia literară“

• Muzeul Mitropolit "Dosoftei":
ZILELE

MITROPOLIT DOSOFTEI

(ediția a IX-a)
În colaborare cu Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Uniunea Scriitorilor - filialele Iași, Cernăuți și Asociația
"Frăția Ortodoxă".

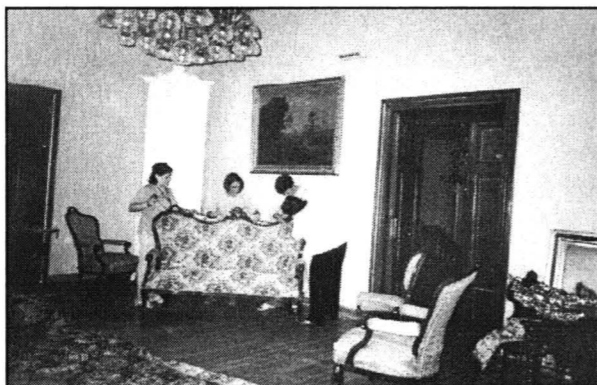
• Muzeul "Otilia Cazimir":
"BABA IARNA INTRĂ-N SAT..."
(ediția a V-a)

• Muzeul "Ion Creangă" (Bojdeuca):
COLINDĂTORI LA BOJDEUCĂ

„Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ;
Dumnezeu e în inima noastră. Am înțeles că un om
poate avea totul - neavînd nimic. Și nimic avînd
totul...“

Mihai EMINESCU

Pregătiri în vederea redeschiderii expoziției
permanente de la Muzeul „Vasile Pogor“
Foto: Ioana Coșereanu

CĂRȚI PRIMITE RECENT
(cronologic și selectiv)

- Marius ȚION, **Vecernia iubirii**, versuri, prefață de Ion Cristofor, Cluj, *Napoca Star*, 2005;
- Ioan LASCU, **Despărțirea de cultură**, Craiova, *Ramuri*, 2005;
- Ioan Petru VIZITEU, **Șapte la ușa templului**, versuri, prefață de Petru Isachi, Bacău, *Fundația Culturală „Cancicov“*, 2006;
- Petru SCUTELNICU, **Poem pe cord deschis**, versuri, Bacău, *Casa Scriitorilor*, 2006;
- Călin COCORA, **Convertibilitatea vorbirii și alte reliefuri**, versuri, Iași, *Princeps Edit*, 2006;

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.muzeul-iasi.ro>

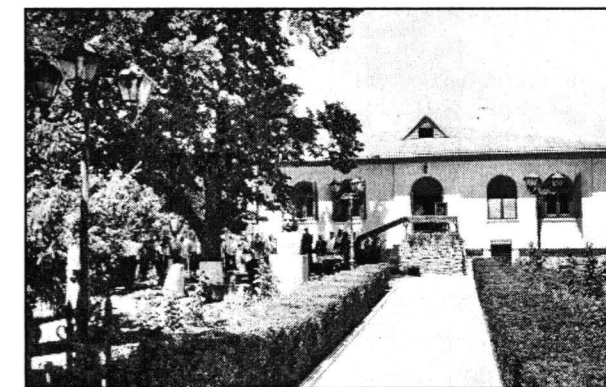

Mircea Radu Iacoban în căutarea șah-matului la
Noaptea muzeului „M. Sadoveanu“

Foto: C. Grigoriu

- **SCRISORI CĂTRE ONIA SNAIDER** scrise de **Paulina POPA/ Lettres à Onia Sneider écrites par Paulina Popa**, en français par Cornelia Balan Pop, Deva, editura *Paula*, 2006;
- **ANTOLOGIA „Porni Luceafărul... 2005“**, laureați ai ediției a XXIV-a, coordonator Gellu Dorian, Botoșani, C.J.C.P.C.T., 2006;
- Radu VERMAN, **Greieriada (actu'nții)**, versuri, debut, Iași, editura *Convorbiri literare*, 2006;
- **IVAN TURBINCĂ A GREȘIT FINALUL**, In memoriam Tani Paraschiv, Iași, editura *DramArt XXI*, 2006;
- Tani PARASCHIV, **Cum să devii primar (îndreptar ilogic)**, ed. a II-a, prefață de Bogdan Ulmu, Iași, editura *Dram Art XXI*, 2006;
- Cezar FLORESCU, **Memoria clepsidrei**, versuri, debut, Botoșani, editura *Axa*, 2006;
- Anatolie PANIȘ, **Ultimul tren spre România** (romanul Basarabiei), Snagov, editura *Snagov*, 2006;
- Daniel DĂIANU, **Ce vom fi în Uniune (Pariul modernizării României)**, cuvânt înainte de Jonathan Scheele, prefață de Sorin Antohi, Iași, *Polirom*, 2006;
- Claudia VOICULESCU, **Șansa suferinței**, versuri, prefață de Aureliu Goci, București, editura *Muzeul Literaturii Române*, 2006;
- Marian OPREA, **Ca păpădia-n zbor**, versuri, cu prezentări pe cop. a IV-a de Al. Cistelean și Gheorghe Mocuța, Timișoara, editura *Brumar*, 2006;
- Gheorghe PRUNCUȚ, **Clipa ascunsă**, versuri, antologie îngrijită de Eugen Bunaru și Marian Oprea, Timișoara, editura *Marineasa*, 2006;
- Maria BOLOGA, **Luna în care au murit păsările**, versuri, Timișoara, editura *Eufeea*, 2006;
- Ludmila ROTĂRAȘ, **Lumină cu pleoape false**, versuri, debut, Iași, editura *Junimea*, 2006;
- Mircea Radu IACOBAN, **Să vezi și să nu crezi**, Suceava, editura *Mușatinii*, 2006;
- Adrian MUNTEANU, **Sonete 2**, Brașov, *Arania*, 2006;
- Rabindranath TAGORE, **Grădinarul**, traduceri de Al. Husar, cuvânt înainte și notă biografică de George Popa, Iași, *Institutul European*, 2006;
- Constantin DE CHARDONNET, **Nox et solitudo**, traduceri de Florina Jianu, Constanța, editura *Ex Ponto*, 2006;
- **O ANTOLOGIE A PROZEI DE ASTĂZI**, prefață de Valeriu Stere, Iași, editura *Cronica*, 2005;

- Elena LEONTE, Ionel MAFTEI, **O istorie a culturii ieșene în date, 1400-2000**, cuvânt de întâmpinare de Gheorghe Nichita, Iași, editura *Princeps Edit*, 2005;
- Munir MEZYED, **Capitol din Biblia poeziei/ Chapter from the Poetry Bible**, versiune în limba română de Daniela Andronache și Marius Chelaru, Iași, editura *Fundația Culturală Poezia*, 2006;
- Pierre TIBERGHIEU, **Cum să te cultivi**, traducere din limba franceză de Al. Husar, Iași, *Sapientia*, 2006;
- Radu TĂTĂRUCĂ, **Ieșirea din iarnă**, povestiri, cuvânt înainte de Dan Stoica, Iași, editura *Opera Magna*, 2006;
- Bogdan CREȚU, **Matei Vișniec un optzecist atipic**, Iași, editura *Universității „Alexandru Ioan Cuza“*, 2005;
- Anca-Maria RUSU, **Spații literar-teatrale**, Iași, editura *Artes*, 2006;
- Gavril MOLDOVAN, **În odaie e joi**, poeme, Bistrița, editura *Karuna*, 2006;
- Petru CIMPOEȘU, **Christina Domestica și Vinătorii de suflute**, roman, cu o prezentare pe cop. IV de Dan C. Mihăilescu, București, editura *Humanitas*, 2006;
- **ZIARUL DE IAȘI. 15 ani de excelență. 100 de pagini 1 ale „Ziarului de Iași“/ „Monitorul“ și 100 de întâmplări...**, realizator Toni Hrițac, Iași, editura *Polirom*, 2006;
- Constantin SIMIRAD, **Iguana neagră**, proză, prefață de Lucian Vasiliu, prezentare pe coperta a IV-a de Cezar Ivănescu, Iași, editura *Junimea*, 2006;
- **CONTEMPORARY AMERICAN POETRY**, eighth edition, edited by A. Poulin, Jr. and Michael Waters (Salisbury University, Maryland), Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 2006;
- **PERFECT IN THEIR ART. Poems on Boxing from Homer to Ali**, edited by Robert Hedin and Michael Waters, foreword by Budd Schulberg, S.U.A., 2003;
- Vladimir BEȘLEAGĂ, **Țipătul lăstunului**, poezii, ediție de Andrei Țurcanu, Chișinău, editura *Cartier*, 2006;
- Ana ZEGREAN, **Undeva... peste curcubeu**, versuri, Cluj-Napoca, editura *Supergraph*, 2006;
- Constantin ADAMOVIȚI, **Preajma monastirilor**, prefață de I.P.S. Ioachim, episcop al Hușilor, ediție și postfață de Cornel Paiu, București, editura *Papirus Media*, 2006;
- Constantin SECU, **Toponimie și istorie. Comuna Victoria (Iași)**, prefață de Ilie Dan, Iași, editura *Princeps Edit*, 2006;

Inaugurarea Muzeului Viei și Vinului
din Hîrlău
iulie 2006
Foto: L. V.

- Pavel EVERAC, **Construim cu succes elitismul multilateral dezvoltat**, tablete 2004-2005, București, editura *Ager-Economistul*, 2006;
- Lucreția BĂRLĂDEANU, **Secolul nomazilor. Itinerar literar româno-francez**, Chișinău, editura *Epigraf*, 2006;
- David I. BAR-KAR, **Munți de lumină, oceane de amor**, versuri, București, editura *MondoRo*, 2006;
- Francisc Ion DWORSCHAK, **Descoperirea insulinei și Nicolae C. Paulescu**, cu un rezumat în limba engleză, Râmnicu Vâlcea, editura „*Antim Ivireanul*“, 2006;
- Andrei MARGA, **La sortie du relativisme**, Cluj-Napoca, editura *Limes*, 2006;
- Vasile IGNA, **Andante**. O poveste, Cluj-Napoca, editura *Limes*, 2006;

Lansarea cărții „Paris, capitala... României“
Simona Modreanu, Jean-Yves Conrad
 și **Cezar Ivănescu**
 Muzeul „Vasile Pogor“
 iulie 2006
 Foto: C. Grigoriu

- Carmelo COLANGELO, **Jean Starobinski sau ucenicia privirii**, traducere și notă de Ioana Bot, Cluj-Napoca, editura *Limes*, 2006;
- Viorel MUREȘAN, **Sâmbăta lucrurilor**, versuri, prefață de Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, editura *Limes*, 2006;
- Romulus ZAHARIA, **Căldare pe milioane de dolari**, povestiri din America, Lugoj, editura *Nagard*, 2006;
- Leonard GAVRILIU, **Sfârșitul erei Freud?**, la a 150-a aniversare a părintelui psihanalizei, Pașcani, editura *Moldopress*, 2006;
- Leo BUTNARU, **Orizont testamentar** (miniatura poetică rusă), vol. I (A-K), vol. II (L-Z), versuri, versiunea românească, prefață și note de Leo Butnaru, Nădlac, editura „*Ivan Krasko*“, 2006;
- Dan PERȘA, **Război ascuns**, roman, București, editura *Albatros*, 2005.

Pregătiri în vederea redeschiderii expoziției permanente de la Muzeul „Vasile Pogor“

REVISTE PRIMITE

(cronologic și selectiv)

KITEJ-GRAD (Iași); **SPIRITUL CRITIC** (Pașcani); **POEZIA** (Iași); **VIAȚA ROMÂNEASCĂ** (București); **TOMIS** (Constanța); **ATENEU** (Bacău); **VALAHIA** (Giurgiu); **DOI** (Galați); **PROVINCIA CORVINA** (Hunedoara); **VERSO** (Cluj-Napoca); **AXIOMA** (Ploiești); **CAIETELE LUI MOPETE** (Sibiu); **ATHENEUM** (Canada); **CANDELA MOLDOVEI** (Iași); **SUD** (Bolintin Vale-Giurgiu-București); **ASTRA BLĂJEANĂ** (Blaj); **FAMILIA** (Oradea); **CULTURA** (București); **VITRALIU** (Bacău); **CONTRAPUNCT** (București); **MIȘCAREA LITERARĂ** (Bistrița); **STEAUA** (Cluj-Napoca); **CONVORBIRI LITERARE** (Iași); **HYPERION** (Botoșani); **GALATEEA** (Germania); **APOSTROF** (Cluj-Napoca); **REVISTA NOUĂ** (Câmpina); **CRONICA** (Iași); **OGLINDA LITERARĂ** (Focșani); **INTERFERENȚE** (Caransebeș); **LUMINA CREDINȚEI** (Hîrlău); **PRO SAECULUM** (Focșani); **RAPSODIA** (Sibiu); **CONTRAFORT** (Chișinău); **ANUARUL MUZEULUI ETNOGRAFIC AL MOLDOVEI** (Iași); **ZIARUL DE DUMINICĂ** (București); **NORD LITERAR** (Baia Mare); **DUNĂREA DE JOS** (Galați); **VATRA** (Târgu Mureș); **MERIDIAN 27** (Bacău); **SEMN** (Bălți-R. Moldova); **TECUCIUL CULTURAL**; **POESIS** (Satu Mare); **CHEMAREA CREDINȚEI** (București); **ARGEȘ** (Pitești); **FEED-BACK** (Iași); **DOMINUS** (Galați).

Notă:

Manifestările vor avea loc în perioada **15 septembrie - 31 decembrie** (indiferent de muzele unde se vor desfășura).

Evenimentele vor fi organizate în colaborare cu Societatea Culturală „Junimea '90“, Consiliul Județean, Primăria Iași, Academia de Arte „G. Enescu“, Uniunea Scriitorilor (București - Iași - Chișinău - Cernăuți), Biblioteca Județeană „Gh. Asachi“, SEDCOM LIBRIS, Centrul Cultural Francez, Centrul Cultural German, British Council, Teatrul Național „Vasile Alecsandri“, Teatrul „Lucașfăru“, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“, Inspectoratul Școlar al Județului Iași, Direcția Județeană pentru Turism, licee, școli, grădinițe, precum și alte organisme și organizații, fundații, societăți, ligi culturale etc.

ECHIPA MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE IAȘI:

CONSILIUL DE ONOARE:

acad. Constantin Ciopraga, acad. Al. Zub, prof. univ. dr. Dan Mănuacă, prof. Mandache Leocov.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE:

Lucian Vasiliu, Dan Jumară, Ioana Coșereanu, Maria Caras, Carmelia Leonte, Gabriel Gheorghiu, Vasile Artene, Liviu Apetroaie.

COORDONATORI MUZEE LITERARE:

Ioana Coșereanu (Muzeul „Vasile Pogor“), Niculina Purcaru (Muzeul „Ion Creangă“), Indira Spătaru (Muzeul „Vasile Alecsandri“), Mirel Cană (Muzeul „Sfântul Ierarh Dosoftei-Mitropolitul“), Lucian Zup (Muzeul „Mihai Codreanu“), Cecilia Matincu (Muzeul „Mihail Sadoveanu“), Anca-Maria Buzea (Casa Vornic „Vasile Alecsandri“ - Muzeul Teatrului), Corina Negură (Muzeul „Mihai Eminescu“), Iulia Mihalache (Muzeul „G. Topîrcanu“), Olga Rusu (Muzeul „Constantin Negruzzi“), Valentin Talpalaru (Muzeul „Nicolae Gane“)

SECRETARIAT:

Maria Secară și Viorica Moisa
 Telefon: 410340- secretariat; tel./fax 213210; e-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com

Notă:

- **Expozițiile de artă plastică de la Galeria de artă „Pod Pogor-fiul“** vor fi coordonate de Florin Buciuileac și Vasilian Doboș.
- **Expozițiile de artă de la Muzeul „Mihai Eminescu“** vor fi coordonate de Eugen Harasim.
- **Manifestările de la sediul instituției** vor avea loc la Galeria de artă „Pod Pogor-fiul“ și vor cuprinde: simpozioane literare, lansări de cărți, conferințe, prelecțiuni, întâlniri cu editori și redactori de presă culturală, concursuri literare, premii școlare, seri muzical-literare, expoziții de documente etc.
- **Cenaclul de Literatură și Arte „Emil Iordache“** (serie nouă). Coordonatori: Liviu Apetroaie și Cătălin Mihai Ștefan.
- **Cenaclul „Virtualia“** - Poezia pe Internet se va desfășura la Galeria de artă „Pod Pogor-fiul“ și va fi coordonat de Alina Manole și Liviu Apetroaie.
- **Cenaclul Quasar** va fi coordonat de George Ceaușu.

Coordonatori programe culturale și birou presă:

Ioana Coșereanu, Liviu Apetroaie, Călin Ciobotari
 Telefon: 0232-410340- secretariat; tel./fax 0232-213210;
 e-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com, dacialiterara@yahoo.com

Donații recente pentru Muzeul Literaturii Române Iași

CĂRȚI: Ioan NUȚĂ, Olga RUSU, George POPA, Richard CONSTANTINESCU, Cezar IVĂNESCU, Complexul Național Muzeal „Moldova“ Iași, Vlad Bejan, Ioana COȘEREANU, Anca-Maria RUSU, Ștefan OPREA, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol“ (Iași), Alex ȘTEFĂNESCU (București), C. ȚURCANU (Chișinău), Dorel SAUCIUC (Pașcani);
 ARTĂ PLASTICĂ: Arcadie RĂILEANU (Chișinău) – ulei pe pînză – *Metropolă*; Teodor VIȘAN (Galați) – ulei pe pînză;
 FOTOGRAFII: Dan Florin POPESCU – Eminescu-comemorare, 1989 (Iași), Mădălina IORDACHE (Iași) – foto, Teodor VIȘAN (Galați);
 ALTE OBIECTE: Olița și Florin CÂNTEC (Iași) – mașină de scris, Lucian VASILIU – mașină de scris.

O.R.

DACIA LITERARĂ

Str. V. Pogor nr. 4, Tel.: 0232/410340; Fax: 0232/213210
 E-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com
 Adresă web: www.dacialiterara.ro
 700110 - IASI - ROMÂNIA

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu
 Editori: **Muzeul Literaturii Române din Iași și Societatea Culturală „Junimea '90“**
 în colaborare cu
Uniunea Scriitorilor și Consiliul Județean Iași
 Revista apare bimestrial, respectiv la datele de:
 1 februarie, 15 martie, 15 mai,
 15 iulie, 15 septembrie, 1 decembrie

„Sînt fericit că mi-am ales un loc potrivit cu firea mea singuratică și dornică de cercetare. Ferit de grija zilei de mîine, mă voi cufunda ca un budist în trecut, mai ales în trecutul nostru atît de măreț în fapte și oameni. Voi fi obligat moralmente d-lui Pogor care m-a găzduit...“

(anul 1874)

Mihai EMINESCU

AGENDĂ CULTURALĂ

SEPTEMBRIE-DECEMBRIE, 2006
 (program selectiv)

SEPTEMBRIE

COLOCVIUL
IOANID ROMANESCU
 (ediția a X-a)
 Iași-Voinești

- Lansarea numărului 5/2006 al revistei „*Dacia literară*“

◆
 • Biblioteca „Dan Laurențiu“
 Podu Iloaiei:
 COLOCVIUL
DAN LAURENTIU